

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

**ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАҒДАРЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана 2024

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2024 жылғы 10 маусымындағы №5 хаттама)

«Құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар» Әдістемелік ұсынымдар.– Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2024. – 164 бет

Құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарының барлық деңгейлері үшін әзірленген. Осы ұсынымдардың мақсаты құндылықтар негізінде білім алушылардың жеке басының жан-жақты дамуына ықпал ететін білім беру ортасын құруға әдістемелік қолдау көрсету.

Әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарының педагогтеріне, сынып жетекшілеріне, директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарларына арналған

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2024

КІРІСПЕ

Құндылықтар туралы білім беру бойынша ғылыми жүргізілген зерттеулердің жалпы нәтижелері қоғамда құндылықтарға қатысты мәселелер бар екенін көрсетеді. Осыған байланысты құндылықтар негізінде білім беру басты назарда болатын маңызды мәселе. Құндылыққа тәрбиелеу бағыттары тиісті тұлғалар мен ұйымның мақсаты мен міндеттеріне, құндылықтардың білім беру бағдарламаларындағы орны мен жетістіктеріне байланысты анықталады.

Адамзат тарихында құндылыққа негізделген білім беруде көптеген зерттеудің жүргізілгені байқалады. «Жақсы азаматты тәрбиелеу» мақсатын көздейтін құндылыққа негізделген білім беру құндылықтардың аффективті әрекетін жетілдіру арқылы жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруына және тұтас дамуына мүмкіндіктер жасайды. Құндылықтардың адам үшін, қоғамдық өмір үшін маңызды екенін сөзсіз.

Мемлекет басшысы Қ. Тоқаевтың 2024 жылғы 15 наурыздағы Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында сөйлеген сөзінде Тәуелсіздік және Отаншылдық, Бірлік және Ынтымақ, Әділдік және Жауапкершілік, Заң және Тәртіп, Еңбекқорлық және Кәсіби біліктілік, Жасампаздық және Жаңашылдық құндылықтарға балалар мен жасөспірімдердің бойына сіңіруіміз қажеттілігін баса айтты. «Ұлтымыз осы идеялық негіздерді басшылыққа алса, болжаусыз және қарқынды дамып келе жатқан ХХІ ғасырда лайықты орнын табады» - деді.

Сонымен қатар Мемлекет басшысы қоғамдағы құндылықтар мәселесіне, жастар мен жасөспірімдердің тәрбиесіне баса назар аударды. Қоғамдағы нашақорлық, вейп, шылым, лудомания, тұрмыстық зорлық-зомбылық, буллинг пен агрессия, вандализм, ысырапшылдық кеселді атай отырып, қоғамда болып жатқан келеңсіз жайттарға айырықша назар аудару қажеттігін ескертті[1].

Осыған орай, білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесі құндылыққа негізделген болуы шарт. Сонымен қатар баланың бойына ұлттық, рухани-адамгершілік құндылықтарды дарыту жолдарын мұқият ойластыру, қауіпсіз, жайлы оқу ортасын қамтамасыз етуде білім беру ұйымдары, мемлекеттік органдар және әлеуметтік институттар арасында өзара ынтымақтастық қарым-қатынастар парадигмасын қалыптастыруымыз қажет.

Құндылықтар, отбасында құрылатын, мектепте дамитын, қоғамда қалыптасатын, тіпті қоғамда да, отбасында да күнделікті өмірде ауысып тұратын құрылымда болады. Бұл тұрғыда құндылықтарды тәрбиелеу процесінде отбасы, мектеп және қоғам маңызды орын алады. Алайда мектептегі құндылықтарды оқытуды жай сабақ немесе іс-әрекет ретінде қарастыру құндылықтарды тиімді және жүйелі оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді. Құндылықтар мектептегі оқу жоспарына енгізілгенімен, құндылыққа бағытталған зерттеулер сабақта немесе сыныптан тыс жұмыстарда жүргізілуі тиіс. Барлық білім беру ұйымдары тұтас құндылықтарды тәрбиелеуге яғни құндылыққа негізделген мектеп тәсіліне көшу қажет. Осылайша мектеп

құндылықтарды тәрбиелеу саласындағы құндылықтарға негізделген білім беру ортасына айналады және әр сабақтың, іс-әрекеттің және оқудың негізінде құндылықтарға бағытталған нәтижеге қол жеткізеді.

Құндылыққа бағытталған білім беруде экологиялық білім беру, медиа сауаттылыққа тәрбиелеу, скауттық іс-шаралар, адамгершілік тәрбиесі, азаматтық тәрбиесі, заң және сот төрелігі, өмір туралы білім беру, әлеуметтік зерттеулер сияқты түрлі іс-әрекетте мінез-құлық тәрбиесі жүзеге асырылып, зерттеулер жүргізілуі мүмкін. Құндылыққа бағытталған тренингтер шеңберінде білім алушыларға мектептегі және мектептен тыс ортаны пайдалану арқылы түрлі құндылықтарды бойына сіңіруге көмектесуге болады, сонымен қатар олар құндылықтарды тұтас құруға, дамытуға және қалыптастыруға мүмкіндік алады. Осылайша, білім алушыларға жастайынан құндылық сауаттылығын арттыру бойынша өсуге, дамуға мүмкіндік берілуі қажет.

Білім алушыларды позитивті құндылықтарды және жағымды өмірлік көзқарастар мен мінез-құлықтарды ұстануға тәрбиелеу білім беру ұйымдары бағдарламасының маңызды мақсаттарының бірі. Білім алушылардың әлеуметтік өзгерістері мен өсу қажеттіліктеріне жауап ретінде, сондай-ақ мектептердің құндылық білімін енгізуге басымдық берілуі тиіс.

Білім беру ұйымдарындағы педагогтерге құндылыққа негізделген білім беру мен тәрбиені қалай және қандай жолмен жүзеге асыруға болатындығы туралы әдіс-тәсілдер әдістемелік ұсынымдамада ұсынылады.

Әдістемелік ұсынымдаманың бірінші бөлімінде инновациялық оқыту мен тәрбиелеудің құндылық тәсілі мен принциптері талданады.

Екінші бөлімде құндылыққа бағдарланған білім беруді оқу-тәрбие процесіне енгізу бойынша халықаралық тәжірибелер ұсынылып, отандық тәжірибе зерттеліп, сипаттама беріледі.

Үшінші бөлімде оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар ұсынылады. Тәжірибе алмасу мақсатында білім беру ұйымдары педагогтерінің тәжірибесі енгізілді.

Ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, ұлттық мүддені жоғары қоятын, өзінің туған жерін, Отанын қадірлейтін және оның әрі қарай дамуына серпін беретін, терең білімді, озық ойлы, адал және ұлттық болмысы айқын тұлға тәрбиелеу баршамыздың міндетіміз.

1. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ ТӘСІЛІ МЕН ПРИНЦИПТЕРІ

Инновация – бұл қоғамға, экономикаға немесе ұйымға айтарлықтай құндылық әкелетін жаңа идеяларды, өнімдерді, қызметтерді немесе әдістерді құру және енгізу процесі. Бұл мүлдем жаңа нәрсе ойлап табу немесе бұрыннан бар нәрсені жақсарту болуы мүмкін. Инновация өмірдің түрлі салаларында, соның ішінде технологияда, бизнесте, медицинада, білім беруде және т.б. көрініс береді. Олар қоғамның дамуы мен жетілуінде шешуші рөл атқарады, мәселелерді шешуге, өмір сапасын жақсартуға көмектеседі.

Инновациялық қызмет инновацияларды құру және енгізу процестерінде, осы қызметті қолдайтын процестерді де қамтиды[2].

Инновациялық қызметті қолдану аясы, жаңашылдық дәрежесі және технологиялық деңгейіне қарай әртүрлі критерийлер бойынша жіктеуге болады, Инновациялық қызметтің бірнеше негізгі түрлерін атауға болады:

Технологиялық инновация: жаңа технологияларды енгізу немесе бұрыннан барларын жақсарту. Бұл жаңа өнімдерді, өндіріс процестерін немесе техникалық қызмет көрсету технологияларын әзірлеуді қамтуы мүмкін.

Өнім инновациясы: жаңа өнімдер жасау немесе бұрыннан барларын жақсарту. Бұл жаңа модельдерді, пішіндерді, мүмкіндіктерді немесе өнім сипаттамаларын әзірлеуді қамтуы мүмкін.

Процесс инновациясы: тиімділікті арттыру, шығындарды азайту немесе өнім немесе қызмет сапасын жақсарту үшін өндірістік немесе іскерлік процестерді жетілдіру.

Әлеуметтік инновация: әлеуметтік мәселелерді шешудің немесе адамдардың өмір сүру сапасын жақсартудың жаңа тәсілдерін енгізу. Бұл білім берудің, денсаулық сақтаудың, әлеуметтік қызмет көрсетудің және т.б. жаңа үлгілерді қамтуы мүмкін.

Бизнес-модельдік инновация: тұтынушылар үшін құндылықты құрудың, жеткізудің немесе алудың жаңа тәсілдерін әзірлеу. Бұл өнімдерді енгізу, өзара әрекеттесуді қамтуы мүмкін.

Экологиялық инновация: қоршаған ортаға теріс әсерді азайтуға және ресурстарды тұрақты пайдалануға бағытталған жаңа технологияларды, өнімдерді немесе әдістерді әзірлеу болып табылады.

Бұл инновациялық қызметтің кейбір түрлері ғана және іс жүзінде бір-бірімен жиі қиылысады және өзара әрекеттеседі.

Құндылыққа бағытталған білім беру ортасын құру интегративті және ол келесіні қамтиды:

- білім берудің жаңа мақсаттарын интеграциялау;
- оқыту міндеттері мен құндылық қатынасын жинақтайтын білім беру процесі;
- тиісті ресурстық қамтамасыз ету.

Идеяның жаңшылдығы: бұл орта «озық» қағидатына сәйкес құрылады, яғни ол тиісті саланың қажеттіліктері мен технологияларының дамуын қадағалап отыруы керек, бірақ оларды алдын-ала қабылдауы тиіс, осылайша қазіргі заманғы озық ойлы тұлғаны тәрбиелеуді қамтамасыз етеді.

Құндылыққа бағдарланған білім беру ортасын құру білім беру мақсатында да, тиісінше оның мазмұны, технологиялары мен нысандарында да өзгерістерді көздейді. Мақсаттардағы өзгерістер жаңа жоғары технологиялық идеяларды енгізумен байланысты, оқыту мазмұнындағы өзгерістер құзыреттілік және қызметтік тәсілдердің басымдығына негізделеді. Технологиялардағы модификация жаңа салалық, ақпараттық және коммуникациялық (АКТ) және педагогикалық технологияларды жүйелі енгізуді және белсенді пайдалануды көздейді.

Педагогикалық инновация – тәжірибелік педагогикалық қызметте тиімді пайдаланылатын және республиканың, ауданның, қаланың білім беру жүйесінде таратуға дайын жаңа немесе жетілдірілген өнім (қызмет) түрінде өткізілген эксперименттік алаң, зертхана, ресурстық орталық, салалық орталық режиміндегі білім беру ұйымдары қызметінің нәтижесі.

Қазіргі уақытта білім беру ұйымдарында оқыту мен тәрбие проблемасына көп көңіл бөлінеді. Инновациялар білім берудің тиімділігін арттырудың ең тиімді жолы және құралы болып саналады, сондықтан барлық елдер білімге мүмкіндігінше көп жаңалық енгізуге тырысады. Бүгінгі таңда көптеген елдерде әл-ауқат деңгейі инновациялар санымен және оларды қолдану дәрежесімен көбірек өлшенеді. Бірақ инновацияны пайдалану оңтайлы болуы керек. Осыған байланысты инновациялық оқыту мен тәрбиелеудің белсенділік принциптері мен білім беруді оңтайландыру қажет.

Белсенділікті тәрбие процесінің өзін оңтайлы ұйымдастырумен ғана тәрбиелеу керек, олай болмағанда ол өздігінен пайда болмайды. *Оңтайландыру принципі* педагогикалық процесті ұйымдастыру формасына жатады. Тәрбие мен оқытуды түрлі тәсілдермен, әртүрлі мұғалімдер, оларға сәйкес күш, энергия, уақыт шығындарымен жүргізіледі. Бұл жерде, әрине, сабаққа дайындалу, уақыт бірлігінде мүмкіндігінше тиімді, ұтымды бөлу өте маңызды. Оңтайландыру принципінің мәні мұғалімнің еңбекті ғылыми ұйымдастырудың негізгі ережелерін қолданатындығына, тиісті әдістемелерді білетіндігіне және қолдана алатындығына байланысты. Осыған сәйкес бұл принциптің өзі әдістемелік ұсынысқа, педагогикалық процесті неғұрлым ұтымды ұйымдастыру ережелерінің жиынтығына айналады.

Инновация – практикалық қызметте пайдаланылатын жаңашыл, жетілдірілген технологиялық процесс түріндегі инновациялық қызметтің түпкілікті нәтижесі[2].

Педагогикалық инновациялар шетелдік педагогикада да белсенді түрде зерттелуде. Инновация әр түрлі болады. Француз ғалымы Э. Брунвик педагогикалық инновацияның үш түрін ажыратады:

Бірінші санат – бұрын белгілі болмаған мүлдем жаңа білім беру идеялары мен әрекеттерін қамтиды. Алайда, мұндай мүлдем жаңа және ерекше идеялар өте аз.

Екінші санат – бейімделген, кеңейтілген немесе қайта тұжырымдалған идеялар мен әрекеттерден тұрады, олар белгілі бір ортада және белгілі бір тарихи кезеңде ерекше маңызды болады.

Педагогикалық инновациялардың *үшінші санаты* – өзгертілген жағдайларда бұрыннан бар идеялар мен әрекеттерді іске асыру қайта басталатын жағдайларда пайда болады, соның арқасында олар белгілі бір жағымды тұжырымдамалармен бірге сәтті қолдануға мүмкіндік алады.

Педагогтің жаңа технология туралы білуі керек теориялық білім:

- педагогикалық технологияның негізгі ұғымдары, оның дидактика мен оқыту әдістерінен айырмашылығы;
- балаларға қосымша білім беру шеңберіндегі педагогикалық технологияның рөлі мен маңыздылығын түсіну;
- әр түрлі заманауи педагогикалық технологиялармен жұмыс істеу дағдылары және бұрыннан белгілі әдістерді жаңарту қабілеті;
- тұжырымдамалық негіз, мазмұн мен әдістеменің негізгі аспектілері, сондай-ақ таңдалған технологияны қолдану процесі мен мақсаттары туралы білім.

Технологиялық жүйе жаңа жағдайларға оңай бейімделуі керек. *Оқыту технологиясының негізгі принциптерін келесідей сипаттауға болады:*

- оқу мазмұнының толықтығы мен өзін-өзі қамтамасыз етуі;
- тиімділікті арттыру үшін оқытудың түрлері мен формаларын біріктіру;
- білім алушылардың алға қойған оқу мақсаттарына кепілді қол жеткізуі, сондай-ақ олардың мақсатты іс-қимыл жоспарын қамтитын жеке оқу бағдарламасымен өз бетінше жұмыс істеу қабілеті.

Кейінгі жылдары педагогикалық технологиялар мен олардың элементтері балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінде көбірек қолданыла бастады. Таныс әдістерді жаңа терминдерге өзгерту ғана емес (мысалы, топтық сабақтарды топтық технология ретінде белгілеу), бірақ білім беру процесінің дамытумен белсенді айналысу маңызды. Педагогтерді білім беру процесіне инновацияларды енгізу әдістеріне оқытуды ұйымдастыру және педагогтер мен әдіскерлер арасында ынтымақтастық орнату ерекше маңызды. Бұл мұғалімдерге бір адам үшін мүмкін болмайтын міндеттерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді: бірлескен жұмыс мотивацияны арттырады, мәселелерді талқылауға және жедел әдістемелік қолдау алуға ықпал етеді.

Жаңа технологиялар мұғалімдерден тиімді оқыту үшін қажетті дидактикалық материалдарды, соның ішінде көрнекі құралдарды, білім алушылардың өзіндік жұмысына арналған материалдарды, жеке және топтық тапсырмаларды, көп деңгейлі жаттығулар мен тестілерді әзірлеуді талап етеді.

Сондықтан педагогтерді осы материалдарды жасауға үйрету қажет. Жаңа технологияны қолданудың сәттілігі педагогтің әдісті жүзеге асыру қабілетіне ғана емес, сонымен бірге оның нақты білім беру жағдайындағы тиімділігі мен жеткіліктілігіне де байланысты. Мұғалімдер өз жұмыстарын талдай білуі, кемшіліктерін анықтай білуі, олардың себептерін тауып, оны жою шараларын жасай білуі керек, осылайша аналитикалық дағдылар жаңа технологиялармен жұмыс істеуде шешуші рөл атқарады.

Білім беру процесіне жаңа технологияларды енгізген кезде педагог білуі тиіс:

- осы технологияда қарастырылған нақты әдістер мен тәсілдерді қолдану;
- жаңа технологияны қолдана отырып ұйымдастырылған оқу сабақтарын талдау;
- балаларға жаңа жұмыс әдістерін үйрету;
- педагогикалық диагностика әдістерін қолдана отырып, жаңа технологияны енгізу нәтижелерін бағалау[3].

Қосымша білім беру жүйесінде қолданылатын заманауи педагогикалық технологиялардың негізгі сипаттамалары:

Тұлғаға бағытталған білім мен тәрбие – әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтау процесінде өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі дамытуды қолдай отырып, білім алушылардың бірегей қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Өзін-өзі дамыту технологиясы білім алушылар маңызды және беделді танымдық іс-әрекеттерді жүзеге асыра отырып, белсенді қатысатын дамушы мәдени ортаны қалыптастырады.

Жобаға негізделген оқыту: білім алушылар қызықты, күрделі сұраққа, мәселелер немесе тапсырмаға зерттеу жасап, жауап беру үшін ұзақ уақыт жұмыс істеу арқылы білім мен дағдыларды алады.

Проблемалық оқыту ізденіс және зерттеу әдістері арқылы танымдық белсенділік пен шығармашылық тәуелсіздікті ынталандырады. Жобаға негізделген оқытуға ұқсас, бірақ күрделі мәселеге назар аударады, бұл білім алушыларға белгілі бір дәрежеде оқу процесін таңдауға және жауапкершілікті алуға мүмкіндік береді.

Сұранысқа негізделген оқыту: білім алушылар болжамдарға күмән келтіріп, зерттеуге сұрақ қою арқылы үйренеді. Педагог оқытудан гөрі тікелей ықпал етеді.

Модульдік оқыту проблемалық тәсілді және жеке оқу қарқынын пайдалана отырып, жеке оқу бағдарламалары бар білім алушылардың өзіндік жұмысын білдіреді.

Сараланған оқыту әр білім алушының жеке оқыту әдістері арқылы қызығушылықтары мен қабілеттерін дамыта отырып, оның әлеуетін ашуға жағдай жасайды.

Белсенді (кешенді) оқыту әдістері болашақ кәсіби қызметтің пәндік және әлеуметтік мазмұнын модельдеу арқылы білім алушылардың белсенділігін ұйымдастырады.

Ойын жаттығулары ойын жағдайлары контекстінде ақпаратты іздеуге және игеруге, ситуациялық есептерді шешуге бағытталған білім алушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетіне ықпал етеді.

Бағдарламаланған оқыту репродуктивті және алгоритмдік әдістерді қолдана отырып, оқу құрылғыларын қолдана отырып, оқу материалын басқарылатын, кезең-кезеңімен игеруді қамтамасыз етеді.

«*Мәдениет диалогы*» технологиясы түсіндірме-иллюстрациялық және проблемалық әдістерді қолдана отырып, түрлі мәдениет пен өркениет туралы білімді біріктіру арқылы диалогтық ойлауды қалыптастыруға ықпал етеді.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар компьютерлік бағдарламалармен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді[4].

Тәрбие процесінде ескерілетін педагогикалық технологиялар

Механизмдері	Мақсаты	Атауы	Мәні
Тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы	Білім алушылардың әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтау жолында жеке қабілеттерін дамыту	Білім алушылар үшін эмоционалды маңызды, беделді танымдық, нәтижелі қызметпен үйлесетін нормативтік-мақсатқа сай қызмет	Өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамыту
Проблемалық оқыту технологиясы	Білім алушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық дербестігін дамыту	Білім алушылардың алдында танымдық міндеттерді дәйекті және мақсатты түрде ұсыну, оларды шешу арқылы білім алушылар танымдық іс-әрекеттің білімі мен белсенді тәжірибесі	зерттеу әдістері; танымдық есептерді шығару және шешу
Кіріктірілген оқыту технологиясы	Адамның табиғи психологиялық ерекшеліктеріне мүмкіндігінше жақын болу	Сабактарды блоктарға біріктіру арқылы пәндерді терең зерттеу	Білім алушылардың жұмыс қабілеттілігінің динамикасын ескеретін оқыту әдістері

	оқу процесінің құрылымын қабылдау		
Модульдік оқыту технологиясы	Икемділікті қамтамасыз ету, оны жеке тұлғаның жеке қажеттіліктеріне, оның негізгі дайындық деңгейіне бейімдеу	Жеке оқу бағдарламасы арқылы білім алушылардың өзіндік жұмысы	Проблемалық тәсіл, Жеке оқу шапшаңдығы (қарқыны, жылдамдылығы)
Дамыта оқыту технологиясы	Жеке тұлғаны және оның қабілеттерін дамыту	Оқу процесін адамның әлеуетті мүмкіндіктеріне және оларды іске асыруға бағыттау	Білім алушыларды әртүрлі қызмет түрлеріне тарту
Сараланған оқыту технологиясы	Бейімділіктерді анықтау, мүдделер мен қабілеттерді дамыту үшін оңтайлы жағдайлар жасау	Мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес әртүрлі деңгейдегі бағдарламалық материалдың шарты	Жеке оқыту әдістері
Белсенді (кешенді) оқыту технологиясы	Білім алушылардың белсенділігін бағдарлау	Болашақ кәсіби қызметтің пәндік және әлеуметтік мазмұнын модельдеу	Белсенді оқыту технологиясы
Ойын арқылы оқыту технологиясы	Білім, білік, дағдыны игерудің жеке және белсенді сипатын қамтамасыз ету	Ақпаратты іздеуге, өңдеуге және игеруге, ойында сәттілікті қамтамасыз етуге бағытталған тәуелсіз танымдық іс-әрекет	Ойын жағдайлары, ситуациялық мәселелерді шешу

Қолданбалы бағдарламалық жасақтама технологиясы	Білім алушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алу	Оқу құрылғыларының көмегімен бағдарламаланған оқу материалын басқарылатын, кезең-кезеңмен игеру (сызықтық, тармақталған, адаптивті)	Қолданбалы бағдарламалық жасақтама технологиясы
«Мәдениет диалогы» технологиясы	Түрлі мәдениет пен өркениеттен алынған фактілермен қанықтыру арқылы диалогтық ойлауды қалыптастыру	Тұрақты оқулық негізінде және оқу процесінің екі негізгі саласының (сөйлеу, мәдениет) түпкілікті диалогында оқытуды қалыптастыру	Түсіндірме-иллюстрацияланған және проблемалық әдістер
АКТ	Компьютермен салауатты жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру	АКТ	Компьютермен салауатты жұмыс істеу дағдылары
Өзін-өзі дамыту технологиясы	Өзін-өзі тәрбиелеу, виртуалды және нақты әлемдерді байланыстыра білуге үйрету	Осы процеске білім алушылардың өздері белсенді қатысатын дамушы мәдени ортаны құру	Ойын және проблемалық әдістер
Жобалық оқыту технологиясы	Білім алушылардың іс-әрекет дағдылары мен құзыреттерін дамытуға баулиды	Білім алушыларды нақты өмір мен кәсіби біліктілікке дайындауға бағыттау, оларға оқуға белсенді қатысуға және білімді практикада қолдануға мүмкіндік береді.	Нақты мәселелерді шешу, дербестік және бастамашылық, уақыт пен ресурстарды басқару, бейімделу және икемділік әдістері

Ұжымдық ойлау технологиясы	Білім алушыларда ұжымдық ойлау дағдысын дамытады	Топта жұмыс істеу, біліммен бөлісу, идеяларды білдіру және түрлі пікірлерді құрметпен талқылау дағдыларын қалыптастырады	Топтық пікірталас, миға шабуыл, кейс және рөлдік ойындар, бірлескен жобалар, Цифрлық сауаттылық, қарым-қатынас дағдылары, топтық жұмысты бағалау, кері байланыс және рефлексия әдістері
Пікірсайыс	білім алушылардың сыни ойлауын қалыптастырады	Пікірталас арқылы іс-шараларды ұйымдастыру коммуникативтік дағдылары мен аргументтер бере алу қабілетін дамытып, оқу процесін айтарлықтай жақсарта алады	Мақсат қою, ережелерді қалыптастыру, топтарға бөлу, пікірталас модерациясы, кері байланыс және рефлексия әдістері

Білім беру ұйымы өзінің кешенді инновациялық бағдарламаларын әзірлеп, енгізе бастағанда ғана ол орта инновациялық болады. Мектепте білім алған кезде бала ақпаратты өңдеуді, игеруді және пайдалануды үйренеді[4].

Жаңа білім беру әдістерінің әсері неғұрлым жоғары болса, принциптер дәлірек сақталады:

- білім беру ұйымы ең жаңа әдістер мен технологиялар бойынша жұмыс істесе бәсекеге қабілетті және сұранысқа ие болады.

- инновациялық әдістер сәтті енгізілген кезде білім беру ұйымының педагогикалық құрамы сенімді ұйымдастырушылық ұстанымға ие болады және білім беру нарығында көшбасшылыққа ұмтылады.

Құндылықтарды білім беру процесіне біріктіру:

Құндылықтарды білім мазмұнына, соның ішінде сабақтарға, жобаларға және сыныптан тыс жұмыстарға біріктіру әдістерін әзірлеу.

Инновациялық оқыту және тәрбиелеу принциптері:

Белсенділік, ынтымақтастық, контекстуалдылық және т.б. сияқты инновациялық оқыту мен тәрбиелеудің негізгі принциптерін сипаттау.

Сыни ойлауды дамыту:

Білім алушылардың жағдайында құндылықтар мен принциптерді түсіну және талдау арқылы сыни ойлауды дамыта алатын әдістерді ұсыну.

Құнды білім беру ортасын құру:

Ата-аналарды, білім беру қызметкерлерін және жалпы жұртшылықты тарту және құнды білім беру ортасын құру әдістерін талқылау.

Құндылық өзгерістерін бағалау және бақылау:

Құндылық тәсілінің тиімділігін анықтау үшін білім алушылардағы құндылық өзгерістерін бағалау және бақылау құралдары мен әдістерін ұсыну.

Педагогтердің кәсіби дамуы:

Құндылық тәсілі контекстінде педагогтердің кәсіби дамуының маңыздылығын талқылау және олардың дамуын қолдаудың әдістері мен формаларын ұсыну.

Білім алушыларды оқу-тәрбие процесіне тарту:

Білім алушылардың оқу-тәрбие процесіне белсенді қатысуына және білім мен тәрбиеге құндылық қатынасын қалыптастыруға ықпал ететін практикалық әдістер мен тәсілдерді ұсыну.

Бұл әдістемелік ұсынымдар педагогтерге инновациялық оқыту мен тәрбиелеудің құндылық тәсілдері мен принциптерін өз тәжірибесіне тиімді енгізуге көмектеседі, білім алушылардың жеке басының заманауи білім беру талаптары мен құндылықтарымен үйлесімді дамуына ықпал етеді.

2. ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНЕ ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАҒДАРЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУ БОЙЫНША ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕ

Мектептегі құндылық тәрбиесіндегі шетелдік тәжірибе көптеген заманауи әдістер мен тәсілдерді ұсынады. Олардың кейбіреулері мыналарды қамтиды:

- *Мектептегі әлеуметтік-эмоционалды оқыту бағдарламалары:* көптеген батыс елдерінде мектеп бағдарламалары әлеуметтік және эмоционалды дағдыларды оқытуды белсенді түрде енгізуде. Бұл білім алушыларға өзін-өзі бақылау, эмпатия, эмоцияларды басқару және қақтығыстарды сындарлы шешу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

- *Білім беруде технологияны қолдану:* виртуалды шындық, интерактивті қосымшалар және онлайн платформалар сияқты заманауи технологиялар білім алушылардың назарын құндылық тәрбиесіне аударудың тиімді құралы бола алады.

Табысты құндылық тәрбиесі тек оқу бағдарламаларын ғана емес, сонымен қатар педагогтер тарапынан мінез-құлық үлгілерін, білім алушылардың отбасыларымен ынтымақтастықты, сондай-ақ жағымды құндылықтарды қалыптастыруға ықпал ететін қолайлы білім беру ортасын құруды қамтитын кешенді тәсілді қажет ететінін атап өткен жөн.

Жапон елінде құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Жапонияда мектептердегі құндылық тәрбиесі ерекше маңызға ие және көбінесе жапон мәдениетімен, дәстүрлерімен және құндылықтарымен байланысты. Жапон мектептеріндегі құндылық тәрбиесіндегі кейбір ерекшеліктер:

Моральдық оқыту: жапон мектептері моральдық оқытуға көп көңіл бөледі, соның ішінде парыз сезімін қалыптастыру, үлкендерге құрмет, жауапкершілік және тәртіп.

Ерікті клубтар мен үйірмелер: көптеген жапон мектептерінде ерікті клубтар мен үйірмелер бар, онда білім алушылар спорт, музыка, өнер және еріктілер сияқты әртүрлі салаларда дами алады. Бұл өзін-өзі сәйкестендіру мен әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Дәстүр мен мәдениетті құрметтеу: жапон мектептерінде жапон дәстүрлері, мәдениеті мен тарихына арналған іс-шаралар жиі өткізіледі. Бұл білім алушыларға өздерінің мәдени ерекшеліктерін жақсы түсінуге және өз елінің мұраларын бағалауға көмектеседі.

Этика және азаматтық мінез-құлық бойынша оқыту: сабақта және сабақтан тыс жұмыстар арқылы білім алушылар этика, мораль және азаматтық мінез-құлық бойынша білім алады. Бұл басқаларға құрмет, адалдық, еңбекқорлық және ұжымда жұмыс істей білу сияқты аспектілерді қамтиды.

Жапон мектептеріндегі құндылық тәрбиесінің жапон қоғамының мәдени және әлеуметтік аспектілерін көрсететін өзіндік ерекшеліктері бар[5]:

Ұжымға құрмет: жапон мәдениеті ұжымдағы үйлесімділікке және беделді құрметтеуге ерекше назар аударады. Бұл мектептегі құндылық тәрбиесінде де көрінеді, онда білім алушыларға бір-бірін құрметтеуге, ұжымның жалпы қабылданған ережелері мен құндылықтарын сақтауға үйретеді.

Оқу және тәртіп: Жапон мектептері жоғары оқу деңгейімен және қатаң тәртіптілігімен танымал. Оқудағы еңбекқорлықпен, өзін-өзі тәрбиелеумен және тұрақтылықпен байланысты құндылықтар білім алушылар арасында белсенді түрде насихатталады.

Өзін-өзі бақылау және өзін-өзі реттеу мәдениеті: жапон мектептеріндегі құндылық тәрбиесі білім алушылардың өзін-өзі бақылау және өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Бұл білім алушылардың эмоцияларын басқара білуді, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуды және өз іс-әрекеттеріне жауапты болуды қамтиды.

Дәстүрлі құндылықтарды оқыту: жапон мектептері көбінесе үлкендерді құрметтеу, ризашылық, қарапайымдылық және отбасына деген адалдық сияқты дәстүрлі жапон құндылықтарын жеткізуге баса назар аударады.

Азаматтыққа және қоғамдық жауапкершілікке дайындық: құндылық тәрбиесі аясында жапон мектептері білім алушыларды қоғамдық өмірге белсенді қатысуға дайындауға, азаматтық жауапкершілік сезімін дамытуға және болашақ көшбасшыларды тәрбиелеуге баса назар аударады.

Бұл ерекшеліктер жапон мектептеріне тек академиялық білімді ғана емес, сонымен қатар қоғамда тиімді қарым-қатынас жасай алатын және негізделген шешімдер қабылдай алатын адамгершілігі дамыған азаматтарды қалыптастыруға көмектеседі.

Жапонияда балаларды этикет ережелерін қатаң сақтауға үйретеді.

Сонымен қатар балаларды ерте жастан жауапкершілік пен азаматтық сезімге тәрбиелейді[5].

Жапондық білім беру жүйесінде ол құндылық тәрбиесіне негізделген. Сонымен бірге академиялық білім, жаратылыстану және математикаға басымдық береді.

Мектептегі алғашқы үш жыл баланың мінезін қалыптастыруға және оның білімін немесе материалды игеруін бағалауға емес, мінез-құлықты қалыптастыруға жұмсалады. Балаларды басқаларға құрметпен қарауға және жануарлар мен қоршаған ортаға мейірімді болуға үйретеді. Олар мейірімді, жанашыр және жомарт болуды үйренеді. Сабақта және сабақтан тыс шыдамдылық, өзін-өзі бақылау және әділеттілік сияқты қасиеттерді үйренеді.

Жапондық бастауыш білім жалпы жауапкершілік сезімі, еңбектің қадір-қасиеті, басқалардың еңбегін құрметтеу және қол еңбегін бағалау, ризашылық,

тазалық, физикалық белсенділік және бірлескен қоғамдық жұмысқа бейімдеу маңызды деп санайды.

Жапондық білім беру жүйесі балалардың дұрыс тамақтануын қамтамасыз етуге баса назар аударады. Мұғалім мен барлық білім алушылар бірге тамақтанады. Нәтижесінде мұғалімдер мен білім алушылар арасындағы қарым-қатынас жақсарады.

АҚШ-та құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту

АҚШ-тағы бала тәрбиесінің ерекшеліктері көбінесе демократиялық құндылықтарға байланысты. Отбасылардың көпшілігі берік және достық қарым-қатынаста. Америкада мерекелерді отбасы шеңберінде атап өту, кештерді бірге өткізу, саяхаттау дәстүрлі түрде қалыптасқан.

АҚШ-тағы сыныптан тыс жұмыстарға көзқарас әртүрлі. АҚШ-та спорттық командалар, өнер сабақтары және академиялық клубтар сияқты ұйымдасқан іс-шараларға көп көңіл бөлінеді. Балалар көбінесе футбол, басқа да спорт жаттығулары, балет және математикаға барады. Бұл сабақтар дағдыларды дамыту және баланың өмірін байыту тәсілдері ретінде қарастырылады.

АҚШ-та ата-аналардың құрылымдық белсенділігі мен қатысу үрдісі қалыптасқан. Бұл – балалардың жетістіктері мен қауіпсіздігіне баса назар аудару болып санадалы[6].

Швеция елінде құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Скандинавия елдерінде балаларға деген сүйіспеншілік толық еркіндік беру арқылы көрінеді. Скандинавиялықтардың пікірінше, тәрбиенің басты міндеті – баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Сонымен қатар, ересектер баланың қауіпсіздігін мұқият қадағалайды. Мектептер мен балабақшаларда балаларды өз көзқарастарын түсіндіруге және оны қорғауға үйретеді. Оқыту көбінесе ойын түрінде өтеді. Швецияда кез-келген зорлық-зомбылық түрлеріне заңмен тыйым салынды.

Шведтер үшін отбасы құнды.

Швеция елінде тәуелсіздікті жоғары бағалайды. Құрмет көрсету, қамқорлық жасау, салауаттылықты ұстану қасиеттері басым.

Швеция әлеуметтік теңдікті, инклюзивтілікті және күшті жұмыс этикасын бағалайды. Ел өзінің жоғары сенімділігімен және жеке өмірге деген құрметімен танымал. Шведтер жеке кеңістікті бағалайды және қақтығыстардан аулақ болады, сонымен қатар тұрақтылық пен қоршаған ортаны қорғауды бағалайды[7].

Швецияның кейбір негізгі құндылықтары мен қасиеттері:

Теңдік. Швеция әлеуметтік теңдікке деген адалдығы басым ел.

Индивидуализм. Индивидуализм мен жеке бостандыққа үлкен мән береді.

Сенім. Швед қоғамының негізгі құндылығы сенім: адамдар әдетте бір-біріне және Үкімет пен полиция сияқты институттарға сенеді. Мұны елдегі

сыбайлас жемқорлық пен қылмыстың төмен деңгейінен және әлеуметтік келісімнің жоғары деңгейінен көруге болады.

Табиғатты құрметтеу. Швеция – табиғи әлеммен тығыз байланысы бар ел: көптеген шведтер ашық ауада демалуды бағалайды және жаяу серуендеу, шаңғы тебу және кемпинг сияқты іс-шаралармен айналысады.

Қарапайымдылық. Шведтер әдетте кішіпейіл келеді.

Ұқыптылық. Шведтер ұқыптылығымен танымал, уақытылы болу жеке және кәсіби өмірдің маңызды аспектісі.

Дұрыс тамақтану әдебін балаларға ерте жастан бастап қалыптастырады.

Балаларды кітап оқу, әңгіме айтуға, пікірін еркін жеткізуге ерте жастан дағдыландырады.

Бірінші сыныптан бастап үшінші сыныпқа дейін мектеп бағдарламасының негізі математика, швед тілі, үй шаруашылығы, қоғамтану және табиғаттану. Сабақтар көбінесе ойын түрінде болады. 7-10 жаста, әлеуметтік зерттеулер сабақтарында балалар әлемде болып жатқан оқиғаларды, мысалы, балалар жаңалықтар бағдарламасын көргеннен кейін бірге талқылауға белсенді қатысады. Бұл бағдарлама күн сайын Швед теледидарында өтеді, қарапайым және түсінікті түрде ол ең кішкентай көрермендерді Швеция мен әлемдегі басты оқиғалармен таныстырады. Үшінші сыныптан бастап білім алушылар ағылшын тілін үйрене бастайды. Оларға грамматиканы жаттауға, санауға үйретеді, қарапайым әндерді айтқызады және кейбір сөздер мен өрнектермен ойын түрінде таныстырады. Дене шынықтыру сабағы ауа-райы мүмкіндік берсе, ашық ойындар, табиғатқа серуендеу түрінде болады. Үй шаруашылығы сабақтары – ең сүйікті сабақтардың бірі. Оларда ұлдар мен қыздар бірге тігу мен тоқуды, өз қолдарымен ойыншықтар мен қарапайым үй бұйымдарын жасауды, сондай-ақ қарапайым рецепттерді дайындап, пісіруді үйренеді.

Орта сыныптардан бастап білім алушылардың білімі мен дағдыларына қойылатын талаптардың жүктемесі мен көлемі айтарлықтай дамиды. Үй тапсырмасы және заттарды өз бетінше таңдау мүмкіндігі артады. Мысалы, алтыншы сыныптан бастап ағылшын тілінен басқа екінші тілді таңдауға болады. Ең танымал неміс, француз және испан тілдері.

Үшінші, алтыншы және сегізінші сынып білім алушылары кейбір пәндер бойынша міндетті тестілеуден өтеді. Емтихандардың мақсаты – әр білім алушының үлгерімін бағалап қана қоймай, сонымен қатар мектептердегі білім сапасының жалпы деңгейін өлшеп, олардың білім беру миссиясын қаншалықты жақсы немесе нашар орындайтынын анықтау.

Балалардың психологиялық әл-ауқаты бойынша әр сыныпта куратор белгіленген, оған бала сабақ үлгерімі туралы, отбасындағы немесе құрдастарымен болған қиындықтар туралы айта алады. Сонымен қатар, мұғалімдер әр баламен үнемі жеке әңгімелер өткізеді, оның барысында олар

баланың сыныпта, сыныптастарының арасында өзін қаншалықты жайлы сезінетінін, материалды игере алатынын, мектептен немесе ата-анадан қосымша көмек қажет пе екенін анықтауға тырысады. Әр оқу жартыжылдығының басында және соңында білім алушыларды аттестаттау жүргізіледі. Ол баланың өзімен және оның ата-анасымен сөйлесу түрінде жеке өтеді. Оның мақсаты – балаға оқудағы проблемаларды анықтауға және болашақта немен жұмыс істеу керектігін түсінуге көмектесу. Сонымен қатар, мұғалім тек модератор ретінде әрекет етеді, жетекші сұрақтар қояды, бұл балаға ой тұжырымдауға көмектеседі.

Сабақ барысында есептерді шешуде, мысалы, математика, физика немесе химия бойынша білім алушының мәселені қалай ойлайтынына және қалай талдайтынына ерекше назар аударады. Яғни, дұрыс жауап беріп қана қоймай, шешімге қалай келгенін көрсету маңызды.

Оқу немесе жазу қиынға соғатын білім алушылар педагогтер тарапынан қосымша жеке көмек алуға құқылы. Кейбір балаларға мұғалімнің айтқанына назар аудару қиынға соғуы мүмкін. Мұндай балаларға мектеп зейінін шоғырландыруды және алаңдамауды үйренуі үшін көмек көрсетеді. Олар өз құрдастарына жетіп, толық ашылуы үшін жеке оқу жоспарын жасайды.

Педагогтер шығармашылық, ойын, дамыту сабақтарын жүргізеді. Әдетте бұл сурет, декор, қолөнер, орманға саяхат немесе командалық ойындар және т.б.[8].

Францияда құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Кішкентай кезінен бастап француз балалары тәуелсіздікке тәрбиеленеді. Бұл елде жеке тұлға ретінде жүзеге асырылу мүмкіндігі өте жоғары бағаланады. Францияда бала ерте жастан бастап тәуелсіздікке тәрбиелене бастайды. Мектеп жасына дейінгі балалар үйірмелер мен секциялардың барлық түрлеріне жазылады. Франциядағы балаларды тәрбиелеу стилі демократиялық және мейірімділікке бағытталған. Бұл жағдайда тәрбие жазалауға емес, жақсы мінез-құлықты ынталандыруға негізделген[9].

Білімге негізгі құндылық ретінде қарайды. Әлеуметтік дағдыларға басымдық береді.

«Мектептегі білім профессорлары» деп аталатын арнайы дайындалған оқытушылар ұлттық оқу бағдарламасын ұстанады, онда әлеуметтік дағдыларға үлкен мән береді.

Балалар тәуелсіз болуды, сыныптастарымен ынтымақтастықты, жауапкершілікті және қоршаған әлемге сұрақтар қоюды үйренеді, әлеуметтік дағдылар білім алушылар білім беру жолына дайындауда академиялық дағдылар сияқты маңызды деп танылады.

Француз мектебінің миссиясы: жалпы мәдениетті, құндылықтар жиынтығын насихаттау, бұл өз кезегінде әр балаға қоғамның белсенді мүшесі бола отырып, өзінің толық әлеуетіне жетуге көмектеседі.

Германиядағы құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Германияда балалар қатаң тәртіппен тәрбиеленеді. Балаға кеш ұйықтауға, компьютерде ұзақ ойнауға және теледидар көруге тыйым салынып, қатаң ережелерге бағынады. Тәуелсіздік – тәрбиенің мақсаты, бірақ ол таңдау еркіндігінде емес, өз іс-әрекеттері үшін жауапкершілікте көрінеді. Балаларға ерте жастан бастап, ойын түрінде оқуға және санаудан бұрын, қоғамдағы тәртіппен мінез-құлық ережелеріне үйретіледі[10].

Бала бойына сіңіретін құндылықтар және ұрпақтар арасындағы қарым-қатынас қатаң сақталады.

Білім берудегі айырмашылықтарды түсіну

Германияда әлеуметтік дағдылар мен еркін ойынға көп көңіл бөлінеді. Балалар ашық ауада серуендеуге немесе құрдастарымен еркін ойнауға уақыт бөле алады. Ұйымдастырылған іс-шаралар баланы тәрбиелеу үшін маңызды деп саналады.

Германияда балалар жас кезінен бастап ұлттық құндылықтарға, тәуелсіздік пен проблемаларды шешуге назар аудара отырып, жоғары еркіндік пен жауапкершілікке ие болады.

Англияда құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Англияда тәрбиелеу мен оқыту тәсілі байсалдылық пен ұқыптылықпен сипатталады. Англияда балаларды тәрбиелеудің ерекшелігі, негізінен, балаға деген эмоциялар ашық көрінбейді. Баланың эмоцияларын басқара білуге және кейде оларды көрсетпеу қабілеті «тәрбиенің» көрсеткіші болып саналады.

Ұлыбританияда ағылшын ұлттық оқу бағдарламасы аясында құндылықтарға негізделген бастауыш мектептің дамуы қарастырылады.

Оның бірегей педагогикасы білім алушыларға этикалық лексикамен нақты танысу арқылы оқушылардың рефлексивті, құндылықтарын басшылыққа алуға мүмкіндік беру ниетімен сипатталады.

Батыс Кидлингтон мектебі ұсынған модель соңғы екі онжылдықта бірқатар елдерде құндылық білімінің дамуына әсер етті.

Бірде-бір мектеп қоғамның ықпалынан оқшауланбайды, сонымен бірге құндылық тәрбиесі енгізілген кездегі саяси контекстке де назар аударады.

Білім беру құндылықтарының негізі оның сапалы оқыту мәдениетін, академиялық еңбекқорлықты және білім алушының біртұтас дамуын қалыптастырады[11].

Қытай тәжірибесі бойынша құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Қытайда тәрбие құндылықтары мен көзқарастарын қалыптастырудың әр кезеңі бес өмірлік саланы қамтиды: «жеке адам», «отбасы», «мектеп», «әлеуметтік» және «қоғам мен әлем». Өмірдің бұл салаларын зерттеу бір-бірімен тығыз байланысты және қалыптастырған құндылықтар мен қатынастарды өмірдің түрлі салаларында қолдануға болады. мысалы, білім алушылар үйде, мектепте, достарымен, қоғамдық еңбекте және т.б. адал болу

және уәделерін орындауы немесе өзіне және басқаларға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуден басқа, жануарлар мен қоршаған ортаға қамқорлық жасауға да назар аударады[12].

Қытайда балаларды тәрбиелеу данышпандарды өсіруге бағытталған. Ата-аналар балаларын ерте жастан барлық секциялар мен үйірмелерге қатыстырып, ерте дамудың жаңа әдістерін де үйренеді. Қытайлық балалар үнемі олардың интеллектуалды дамуына ықпал ететін пайдалы нәрсемен айналысуы керек. Балаларды үй шаруашылығына көмектесу, белсенді іс-әрекетпен айналысуына ерекше мән береді.

Үлкендерге деген құрмет қытайлық балаларда ерте жастан бастап тәрбиеленеді. Қытай мәдениеті өскелең ұрпақтан тәртіп, орасан зор еңбекқорлық, ұжымшылдық сезімі сияқты қасиеттерді талап етеді.

- отбасындағы және оқу орындарындағы қатаң тәртіп;
- үлкендерге деген шексіз сенім мен құрмет;
- білім алушылар арасындағы бәсекелестік;
- дене шынықтыру мен төзімділікті дамыту;
- ерте жастан бастап еңбекқорлық.

Қытай тәжірибесіндегі құндылықтар мен көзқарастарды қалыптастыру тәсілдері төмендегі кестеде көрсетілген[12].

Кесте 1

	Күтілетін нәтижелер	Құндылықтар мен көзқарастар
Жеке тұлғалық	Күн тәртібі жасалады (жаттығулар, ойындар, демалыс, диета және қамтиды) және салауатты өмір салтын ұстанады #Өмірлік білім # салауатты өмір салты туралы білім	Өзін-өзі тәрбиелеу /жауапкершілік сезімі/табандылық
	Өзінің күшті және әлсіз жақтарын біледі. Бірегейлікті қабылдау және өмірді бағалай алады #Өмір бойы тәрбиелеу	Қабылдау / оптимисті, позитивті бағалау
	Өзін-өзі тәрбиелеу және жауапкершілік сезімін дамыту, өзіне қамқорлық жасауды және пайдаланған заттарды тазалауды үйренеді #Өмірлік тәрбие # моральдық-этикалық тәрбие	Өзін-өзі тәрбиелеу/ жауапкершілік сезімі / позитивті көзқарас/ еңбекқорлық
	Адам өмірінің барысын түсіну: өмір, жас, кәрілік, ауру, өлім және т.б., ысырапшылдыққа жол бермеу және бәрін құрметтеу, бағалау #Өмірлік білім # салауатты өмір салты туралы білім	Қабылдау / оптимизм/позитивтілік/ өзін-өзі күту / салауатты өмір салты

	<p>Дұрыс пен бұрысты ажыратуды үйренеді, өзі туралы ойлана білу, адал болу, қателіктерді мойындау және оларды түзетуге батылдық танытуды біледі..</p> <p># Мінезі мен этикасын тәрбиелеу # заңға мойынсұнушылықты тәрбиелеу # адалдықты тәрбиелеу</p>	Міндеттеме / жауапкершілік сезімі/табандылық
	<p>Бастаған ісін аяғына дейін адал атқара алады</p> <p>#Өмірлік тәрбие # моральдық-этикалық тәрбие</p>	Жауапкершілік сезімі / өзін-өзі тәрбиелеу/еңбекқор
	<p>Айналасындағыларға сыпайы болу, өзін қорғай білу және көмек сұрау әдеттері қалыптасады</p> <p># моральдық-этикалық тәрбие</p>	Басқаларды құрметтеу / өзін қорғау/Табандылық
	<p>Интернет технологияларын дұрыс және салауатты қолдана біледі, цифрлық сауаттылық қалыптасады</p> <p>#Медиа және ақпараттық сауаттылыққа үйрету #салауатты өмір салтын тәрбиелеу</p>	Өзін-өзі тәрбиелеу/Сақтық/Денсаулық Өмір сүру
	<p>Зиянды заттардың (мысалы, есірткі, вейп және темекі шегуге арналған басқа балама өнімдер, алкоголь) ағзаға тигізетін зияны туралы біліп, оларды тұтынудан бас тартады, оның зиянын біледі.</p> <p>#Салауатты өмір салтын насихаттау #есірткіге қарсы ағарту #өмірлік ағарту</p>	Салауатты өмір салты
	<p>Түрлі салалардың жұмысын түсінеді, құрметтейді және мамандықтар туралы стереотиптік түсініктерден бас тарту үшін бастама көтере алады</p> <p>#Өмірлік білім алу</p>	Белсенділік / Ашықтық
Отбасы	<p>Үлкендердің, ата-аналардың және қамқоршылардың тыңдай біледі</p> <p>үлкендерді құрметтейді және отбасы мүшелеріне қамқорлық жасайды</p> <p># Мінез және этиканы тәрбиелеу #отбасылық өмірді тәрбиелеу #бүкіл өмір бойы тәрбие алу</p>	Қабылдау және төзімділік/Құрмет
	<p>Өзіне қамқорлық жасай біледі және бастама көтере біледі, үй шаруашылығына көмектееді, үй заттарын сақтау және қадірлей алады.</p> <p># Мінез және этиканы тәрбиелеу #отбасылық тәрбие</p>	Жауапкершілік сезімі / рухқа берілгендік/өзін-өзі күту/еңбекқорлық

	Қолындағы заттарды отбасы мүшелерімен бөлісуге дайын # Мінез және этиканы тәрбиелеу #отбасылық тәрбие	Үйлесімділік және бірге өмір сүру/отбасын сүю, құрметтеу
	Өз эмоцияларын, сезімдерін және қажеттіліктерін отбасында позитивті көзқараспен білдіре алады #Өмірлік білім # отбасылық тәрбие	Эмпатия түсіну/үйлесімділік Бірге өмір сүру
	Отбасына оған жағымды, туыстық, сүйіспеншілік көзқараспен қарайды #Өмірлік білім # отбасылық тәрбие	Позитивті / оптимистік / жауаптылық
	Ойнауға және отбасымен араласуға кететін уақытты бағалай біледі #Өмірлік білім # отбасылық тәрбие	Отбасылық келісім / Алғыс /
Мектеп	Өзгерістер мен проблемаларға белсенді жауап бере алады #өмірлік білім	Оқуға дайын болу / белсенділік / шеберлік
	Қиындықтарды зерттеген кезде сұрақ қоюды үйрену, шешім іздеуде белсенді болу және көп жұмыс жасау дағдыларын меңгереді. #өмірлік білім	Табандылық / позитивтілік / оқуға деген ұмтылыс / еңбекқорлық
	Адал және сыпайы болу, мұғалімдерді құрметтеу және мектеп ережелерін сақтау дағдыларын меңгерген #Азаматтық білім # адамгершілік-этикалық тәрбие # адалдыққа үйрету # заңға бағынатын білім	Мұғалімдерді құрметтеу / заңға бағыну / өзін-өзі тәрбиелеу / адалдық
	Сыныптастарымен бір-біріне көмектесу және сүю және бірге оқуды қалайды #өмірлік білім	Эмпатия / Достық / Көпшіл
	Тамақтану әдебін біледі және оны сыныптастарымен бөлісе алады #тұрақты білім# өмірлік білім	Сүю / бағалау / Достық
	Қоршаған ортаны қорғау, және қызмет көрсету, алғыс білдіру әдебі қалыптасқан. #азаматтық білім#адамгершілік пен этиканы тәрбиелеу#тұрақты даму білімі қоршаған ортаға қамқорлық / Алғыс /	Қоршаған ортаға қамқорлық / Алғыс / аяушылық
	Мектепте ұйымдастырған топтық іс-шараларға белсенді қатысады. # өмірлік білім # азаматтық білім	Белсенділік / қызмет ету
Достық пен түсіністікпен жаңа достар табуға бастамашылық жасай алады (соның ішінде әртүрлі этникалық топтар, тілдер, нанымдар, дәстүрлі мәдениеттер мен өмірлік әдеттер) ,	Басқаларды қабылдау / құрметтеу / үйлесімді өмір сүру	
Әлуеметтік		

орта	басқалардың артықшылықтарын қабылдайды және бағалайды. #өмірлік білім # моральдық-этикалық тәрбие	
	Түрлі жағдайларда өзін-өзі тәрбиелеу және жағдайға, мінез-құлыққа сыпайы, құрмет көрсете алады. #азаматтық білім # моральдық-этикалық тәрбие # заңды құрметтеу	Өзін-өзі тәрбиелеу / сыйластық / тәртіп/заңды құрметтеу
	Достарын құрметтеу олармен бірге демалу, сабаққа дайындалу, кітап оқудан ләззат алады #өмірлік білім	Ашықтық / Мейірімділік/ Белсенділік
	Досымен қақтығыс болған кезде, өзара түсіністік таныта біледі #өмірлік білім # моральдық-этикалық тәрбие	Эмпатия / Қабылдау / Кешіру басқа адамдар
	Интернетте немесе нақты өмірде басқалардың жеке өмірін құрметтеуді біледі. Медиа және ақпараттық сауаттылық #мораль және этика саласындағы тәрбие # Ұлттық қауіпсіздік білімі # заңды құрметтеу	Басқаларды құрметтеу / өзін-өзі тәрбиелеу / заңды құрметтеу
	Киберқауіпсіздікті, кибергигиенаны сақтай алады #медиа және ақпараттық сауаттылық саласындағы білім # Ұлттық қауіпсіздік саласындағы білім #заңды құрметтеу	Сақтық / тәртіп / ұтымдылық
Қоршаған әлем	Қоғамда, елде және әлемде болып жатқан жағдайларға белсенді түрде қамқорлық жасауға дайын #азаматтық білім# Ұлттық білім	Оқуға деген ұмтылыс / қоғамға қамқорлық /ұлттық бірегейлік
	Қоғамдық нысандарға, қоршаған ортаға қамқорлық жасау және ресурстарды үнемдеу, жануарларды қорғай алады #азаматтық білім # Тұрақты дамуға арналған Білім #өмірлік білім	Қоршаған ортаны қорғау / сүю / жанашырлық
	Күнделікті өмірде қоғамдық тәртіп пен заңдарды сақтау және қоғамдық мүлікке қамқорлық жасайды # Ұлттық қауіпсіздік # Ұлттық білім # заңды құрметтеу	Өзін-өзі тәрбиелеу / эмпатия / бағалау / жауапкершілік/ заңды құрметтеу
Қоршаған әлем	Әдет-ғұрыптарды, тарихи-мәдени және көркем туындыларды (мысалы, фестивальдар, тарихи тұлғалар,) бағалайды және еліне және ұлттық бірегейлікке деген сезімі қалыптасады	Бағалау / ұлттық бірегейлік/ Мәдени мұра

	#Мәдени мұра # Ұлттық қауіпсіздік	
	Заңды, ұлттық рәміздерді (Мемлекеттік Ту, Елтаңба, әнұран) құрметтейді. #Ұлттық білім #азаматтық білім #Заңды құрметтеу	Құрмет / ұлттық бірегейлік/ заңды құрметтеу
	Жеке тұлғалардың рөлдерін, құқықтары мен міндеттерін таниды, басқалардың құқықтарын құрметтейді және азаматтық міндеттерді орындайды #азаматтық білім #адам құқықтары саласындағы білім	Құрмет / ұлттық бірегейлік жауапкершілік
	Тұрақты өмір сүру әдеттерін белсенді түрде қолдана алады (мысалы, қайта өңдеу, энергияны үнемдеу) . #Тұрақты білім#Ұлттық қауіпсіздік білімі	Өзін-өзі тәрбиелеу / қоршаған ортаға қамқорлық

Түркия тәжірибесі

Түркияда құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Түркияда құндылықтарға қатысты инновациялық оқыту принциптері мен әдістеріне ерекше көңіл бөледі. Баяндау, экскурсиялық-байқау, тәрбиелік ойын, драматургия, кейс-стади, пікірталас, мәселелерді шешу, бірлесіп оқыту және жобалық оқытудың әдістері мен тәсілдері құндылықтарға сәйкес жүзеге асырылады. Құндылықтарды зерттеу барысында нәтижелерді талдай келе бірқатар мәселелерге ұсыныстар береді.

- ✓ Тұрмыстық мәселелер
- ✓ Жыныстық мәселелер
- ✓ Кәсіби мәселелер
- ✓ Әлеуметтік-экономикалық мәселелері
- ✓ Әлеуметтік ортадағы мәселелер
- ✓ Неке процесінде кездесетін мәселелері
- ✓ Қартайған шақта туындаған мәселелер
- ✓ Ата-ана болған кезінде кездесетін мәселелер
- ✓ Бала тәрбиесінде кездесетін мәселелер
- ✓ Фанатизм мен зорлық-зомбылықтан туындаған мәселелер
- ✓ Қоғам мүшесі ретінде туындайтын мәселелер
- ✓ Этикалық құндылықтардағы қақтығыстардан туындайтын мәселелер
- ✓ Өзгеше ойлау, өмір сүруден туындаған мәселелер.

Түрік ұлттық білімінің мақсаттары мен принциптеріне сәйкес сындарлы, шығармашыл және өнімді адамдар ретінде тәрбиелеу, яғни дені сау тұлға және жағымды мінез, еркін және ғылыми ойлау қабілеті, дүниетанымы кең, адам

құқықтарын құрметтеуі, тұлға мен кәсіпорынды бағалауы, қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуі т.б. [13]. Жалпы құндылықтарды игеруде отбасы, мектеп, діни мекемелер мен бұқаралық ақпарат құралдарының алатын орны өте маңызды. Осы мәселеге байланысты мектептердің маңызды міндеттері – білім алушыларды құндылыққа бағдарлап оқыту, олардың адамгершілік дамуына ықпал ету, олардың мінезі мен өзін-өзі қабылдауына жағымды әсер ету.

Құндылық – бұл адамды құнды ететін жоғары қасиеттер мен жабдықтар. Индивидтің бойындағы осы құндылықтар оның жеке басын, көзқарасын, мінез-құлқын, тіпті өмірін анықтайтын факторлар болғандықтан, индивидтер белгілі бір құндылықтарды жүзеге асырып, жаңа құндылықтарды қабылдап, оларды мінез-құлыққа айналдыруы керек. Өмір бойы жалғасатын құндылыққа ие болу немесе оны алу процесі «құндылықтар туралы білім» деп аталады [14]. Жеке адамдардың өміріндегі белгілер сияқты құндылықтарды тәрбиелеудің мақсаты – индивидтің туғаннан бастап жағымды жақтарын ашу, оның жеке басының барлық жағынан дамуын қамтамасыз ету, адамдарға кемелдікке жетуге көмектесу, жеке тұлғаны және қоғамды жағымсыз моральдан қорғау және оларды жағымды моральмен қамту болып табылады [15]. Жүргізген зерттеулер нәтижесінде бастауыш мектептерге 23 құндылық тобын ұсынады. Бұл құндылықтар:

1. Еңбексүйгіштік
2. Жауапкершілік
3. Адалдық
4. Үміт, шыдамдылық, ризашылық
5. Сенімділік, үнемділік
6. Табандылық, жігерлілік
7. Үлкенге құрмет
8. Әділдік, теңдік
9. Сыйластық, мейірімділік, талғампаздық
10. Ізгі ниет, ақкөңілділік, ізгілік
11. Достық, бейбітшілік, бауырластық
12. Аяушылық, жанашырлық, кешірім
13. Қайырымдылық, ынтымақтастық, жомарттық
14. Адалдық, ризашылық, ерік-күш
15. Эстетика, инновацияға ашықтық
16. Ерлік, батылдық, өзіне деген сенімділік
17. Отбасы, отбасы бірлігіне мән беру
18. Сезімталдық, тазалық, салауаттылыққа мән беру
19. Бостандық, патриотизм, тәуелсіздік, ұлттық бірегейлік
20. Қарапайымдылық, кішіпейілдік, байсалдылық, төзімділік
21. Әдепті, ізгілікті, өнегелі, сыпайы болу
22. Махаббат, қонақжайлылық, ұлтқа деген сүйіспеншілік, табиғатқа деген сүйіспеншілік

23. Шынайылық, сенімділік, адалдық, өз сөзінде тұру, сенімді қорғау құндылықтары формасында топтастырады.

Оқу процесінде оқытудың басқа пәндері мен салаларындағы сияқты құндылықтарды тәрбиелеу мақсатына жету үшін оқытудың тиісті әдістері мен тәсілдерін қолданудың маңызы зор. Оқыту әдісі – бұл мәселені шешу, эксперимент жасау, пәнді оқыту мақсаттарына жету үшін саналы түрде таңдалатын және орындалатын тұрақты әдіс [16]. Оқыту техникасы, екінші жағынан, оқыту әдісін немесе сыныпта орындалатын барлық операцияларды жүзеге асыру ретінде анықталады. Олар әдісті дизайн ретінде, ал техниканы қолдану ретінде қарастырады. Қысқаша айтқанда, әдіс – мақсатқа жету үшін оқу процесін жобалау немесе жоспарлау, өрнектелген немесе жоспарланған техникалық жұмыс туралы ойларды іс жүзінде қолдану [17]. Оқыту әдістерін таңдауда және қолдануда ең маңызды жауапкершілік мұғалімге жүктеледі. Бірақ мұғалім оқытудың әдістері мен тәсілдерін білуі және осы әдістер мен тәсілдерді таңдауға және қолдануға әсер ететін факторларға мән беруі тиіс. [13]. Зерттеу мәліметтері бойынша бұл факторларды келесі айдарлар ретінде қорытындылауға болады.

- сабақтың немесе тақырыптың ерекшелігі
- білім алушының дайындық деңгейі
- сыныптағы білім алушылардың саны мен сипаттамалары
- әдісті іске асыру үшін қажетті шығындар
- сабақтың немесе тақырыптың мақсаты (мақсатқа жету)
- сабаққа немесе пәнді өңдеуге бөлінген уақыт
- оқыту мен оқытудың модельдері, стратегиялары
- мұғалімнің оқыту әдісіне бейімділігі, әдеті
- мұғалімдер мен менеджерлердің сипаттамалары және олардың білімге деген көзқарасы
- мектептің немесе сыныптың физикалық мүмкіндіктері және ондағы құралдар мен жабдықтар. [18].

Дала мәдениеті деп аталатын белгілі бір географиялық аймақтағы жанды өмір салты ескі түрік білім беру жүйесінің ең шешуші элементі болып табылады. Жылдамдықты, еркіндік пен үстемдікті бейнелейтін өмір бойы білім алу, өзін-өзі жаңарту, дене шынықтыру мен тіршілікті сақтау негізгі қажеттілік болып саналады. Түрік қоғамының құрылымындағы тәрбиенің негізгі сипаты, отбасынан бастап мемлекетке дейін; бұл моральдық, жеке құндылықтармен жабдықталған білікті ұрпақты тәрбиелеу мысалы, жеке тұлғалық қасиеттер, әдет-ғұрыптар көрсетілген құндылықтарды білу болып саналады.

Тәрбиенің басты факторы – адамгершілігі мол, кәсіби білікті адамды тәрбиелеу. Бұл жағдайда мықты ынтымақтастықта материалдық және рухани тұрғыда өз үлесін қоса алатын білікті адамдардан тұратын қоғам қалыптастыру болып табылады.

Мектепте білім алушыларға ізгілік, имандылық, табандылық және табысқа жету, адамгершілік тәрбиесін беруде шынай үлгі көрсету арқылы практикалық тұрғыда тәрбиелеу жүйесі қалыптасқан.

Адамгершілік тәрбиесіне қатысты іс-шаралар: ойындар, жаттығулар, арнайы тақырыптық жобалар, үлкендермен тығыз байланыста, ұрпақтар сабақтастығын сақтайды.

2-3 жас аралығындағы балалар бойына құндылықтарды қалыптастыру үшін берілетін тапсырмалар

- ойыншықтарды қорапқа салу;
- дастархан жасауға көмектесу (сынбайтын заттарды беру керек; ол шанышқылар, қасықтар, майлықтар сияқты заттарды орналастыра алады);
- тамақтанғаннан кейін жеңіл және сынбайтын заттарды ас үйге апару;
- кірлеген киімдерді себетке салу;
- кір жуғыш машинаны толтыруға көмектесу;
- үй жануарларын тамақтандыруға көмектесу
- еденге төгілген заттарды сүрту;
- бойы жететін жердегі заттардың, үй жиһаздарының шаңын сүрту;
- өз киімін кию;
- киімдерін жинап қою.

6-8 жас аралығындағы балалар бойына құндылықтарды қалыптастыру үшін берілетін тапсырмалар:

Олар алдыңғы жас кезеңдерінде тапсырмаларды орындай алады.

- тамақ әзірлеуге көмектесу;
- дастархан жаю;
- астан кейін үстелді жинау;
- өз бөлмесін ретке келтіру;
- киімдерін іліп қою;
- сабақ оқитын үстелін ретке келтіру;
- жуылатын киімдерді түстеріне қарай бөлу (ақ және түстер)
- жуылған, кепкен киімдерін жинау;
- үй жануарларының суын ауыстыру, тамақ беру;
- қоқысты шығару
- сатып алатын заттардың тізімін жасауға көмектесу;
- азық-түлік дүкенінен алынған заттарды өз орындарына орналастыру;
- мектеп сөмкесін әзірлеу;
- қайта өңдеуге кететін заттарды бөлу.

9-13 аралығындағы балалар бойына құндылықтарды қалыптастыру үшін берілетін тапсырмалар

Алдыңғы жас кезеңдерінде тапсырмаларды орындай алады.

- таңғы ас және жеңіл тағамдар әзірлеу;

- түскі астың дастарханын әзірлеу;
- ыдыс-аяқ жуу
- жуылған кірді ілу, жаю;
- едендерді сыпыру, жуу;
- шаң сүрту;
- үй жануарларын күтуге көмектесу (торды тазалау, құмды босату және толтыру);
- көлікті жууға көмектесу;
- жуынатын бөлмені тазалау (қол жуғыш, үстел, айналарды тазалау);
- ақша есептей алу, үнемдеу;
- адамдарға жәрдем беру[19].

Түркия білім беру жүйесі білім беру мақсаттарын ескере отырып, осы мақсаттардың біріншісі және ең маңыздысы – қоғамның құндылық пайымдауларын кейінгі ұрпаққа беру. Осы кезде Ұлттық Білім Министрлігінің Бастауыш Білім Беру Мекемелері Туралы Ережесі бастауыш білім беру мақсаттарының қатарына «білім алушылардың осы құндылықтарды тануын, қабылдауын, дамуын, құрметтеуін қамтамасыз ету» түріндегі білім берудің ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарын жетілдіруге бағытталған мақсатты қамтиды

Ресей тәжірибесі

Ресейде құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту.

Қазіргі уақытта Ресей қоғамының дамуының басым бағыттарының бірі ретінде ғылымның инновациялық дамуы белсенді түрде тұжырымдалуда. Ғылымға салынған ең үлкен қаражат, егер жаңа идеялар мен технологияларды құруға және оларды нарыққа шығаруға қабілетті адамдар болмаса, қажетті нәтиже бермейді деп санайды. Сондықтан Ресейде жоғары білікті ғылыми кадрларды даярлау ел дамуының негізгі міндетіне айналуда.

Білім беру сапасын бағалау үздіксіз жетілдіріліп, тұжырымдамалық өзгерістерге ұшыраса да – білім мен дағдылардың сапасын қарапайым тексерулер мен бағалаудан бастап, алынған білімнің сапасын бақылау арқылы, білім беру статистикасы мен квалиметриялық мониторинг негізінде білім алушылардың оқу жетістіктерінің сапасын үздіксіз басқаруға болады.

Бүгінгі таңда Ресей білім беру мекемелері халқының рухани және мәдени дәстүрлерін бойына сіңірген, өз елінің бүгінгі мен болашағы үшін жауапкершілікті сезінетін, Отанын сүйетін, жоғары адамгершілік, шығармашылық, құзыретті Ресей азаматын тәрбиелеуді көздейді. Әрине, баланың жеке басының дамуы мен қалыптасуындағы мұғалімнің рөлі үлкен, бір жағынан, ол кәсіби қасиеттерге ие болуы, педагогикалық тұрғыдан құзыретті болуы керек, екінші жағынан, ол білімді, жеке тұлға болуы, бала одан күткен

идеалға сәйкес келуі керек және ең алдымен адамгершілігі мол «Адам» болуы керек деген талаптарды қояды[20].

XXI ғасыр – білім беруді ізгілендіру ғасыры, ол «шет тіліндегі мазмұнды, шет тіліндегі тәсілдерді, шет тіліндегі қатынастарды, шет тіліндегі мінез-құлықты, шет тіліндегі менталитетті болжайды». Жаңа гуманистік парадигманың қалыптасуы ретінде оқу құндылық тәсілмен ерекшеленеді. Өзін-өзі анықтау құны өмірде, қоғамда өз орнын анықтау мүмкіндігі ретінде, азаматтық, ұлттық, әлеуметтік және кәсіби мүдделерін білу, оқушының жеке басының даму аспектілерінде танымдық (таным), отандық (әлемдік) және белсенділік (әлеуметтік және мәдени әрекет) туралы білім мен ізденісі болуы тиіс. Ең дұрысы, құндылықтар балалармен, ата-аналармен, мұғалімдермен байланысты болуы шарт[21].

Мұғалімнің міндеттері келесідей:

- жеке тұлғаның білім беру сапасын қамтамасыз ету, оның жеке мүмкіндіктерін дамыту;

- білім алушылардың бойында орыс қоғамының мәдени әртүрлілігін тануға негізделген азаматтық сана, патриотизм сезімдерін тәрбиелеу;

- жеке тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру, жеке, әлеуметтік, рухани өмірде және құндылықтарды еркін, саналы, жауапкершілікпен таңдау мүмкіндігін жасай білуі тиіс.

Ресейдегі білім беру мекемелерінде құндылық бағдарларын төмендегідей жіктейді[22]:

1. Жеке тұлғаның азаматтық бірегейлігінің негіздерін қалыптастыру:

а) өз Отанына деген мақтанш сезімін қалыптастыру, ұлт және тарих, қоғамның әл-ауқаты үшін адамның жауапкершілігін түсіну;

б) мәдениеттің, ұлттың, діннің алуан түрлілігімен әлемді біртұтас деп қабылдау, «өзі» және «бөтен» болып бөлінуден бас тарту, әр халықтың тарихы мен мәдениетін құрметтеу.

2. Қарым-қатынасты, ынтымақтастық кооперациясын дамытудың психологиялық жағдайларын қалыптастыру:

а) адамдарға деген ізгі ниет, сенім мен зейін, ынтымақтастық пен достыққа дайын болу, оған мұқтаж адамдарға көмек көрсету;

б) басқаларға деген құрметті қалыптастыру – серіктесті тыңдау және есту, әркімнің өз пікіріне құқығын тану және барлық қатысушылардың ұстанымдарын ескере отырып шешім қабылдау қабілеті.

3. Жалпыадамзаттық адамгершілік пен гуманизм негізінде тұлғаның құндылық-семантикалық саласын дамыту:

а) отбасы мен қоғамның, мектеп пен ұжымның құндылықтарын қабылдау және құрметтеу және оларды ұстануға ұмтылу;

б) моральдық мінез-құлықты реттеуші ретінде өзін және айналасындағы адамдардың адамгершілік мазмұндағы іс-әрекеттерінің мағынасын бағдарлау, этикалық сезімдерді дамыту – ұят, кінәні сезіну, ар-ождан;

в) әлемдік және отандық мәдениетпен танысу негізінде көркем, әдемі және эстетикалық сезімдерді қалыптастыру.

4. *Өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеудің алғашқы қадамы ретінде үйрену қабілетін дамыту:*

а) кең танымдық қызығушылықтарды, бастамашылық пен қызығушылықты, таным мен шығармашылық мотивтерін дамыту;

б) оқу қабілетін және өз қызметін ұйымдастыру қабілетін қалыптастыру (жоспарлау, бақылау, бағалау).

5. *Тәуелсіздікті, бастаманы және жеке тұлғаның жауапкершілігін өзін-өзі танудың шарты ретінде дамыту:*

а) өзін-өзі бағалауды және өзіне деген эмоционалды жағымды көзқарасты қалыптастыру, өз ұстанымын ашық білдіруге және қорғауға дайын болу, өз іс-әрекеттеріне сыни көзқарас және оларды барабар бағалау мүмкіндігі;

б) дербес іс-әрекеттер мен іс-әрекеттерге дайындықты дамыту, олардың нәтижелері үшін жауапкершілікті қабылдау;

в) мақсаттарға қол жеткізуде табандылық пен жігерлілік, қиындықтарды жеңуге дайындықты және өмірлік оптимизмді қалыптастыру;

г) төзбеушілікті қалыптастыру және өз мүмкіндіктері шегінде жеке адамның және қоғамның өміріне, денсаулығына және қауіпсіздігіне қатер төндіретін іс-әрекеттер мен әсерлерге қарсы тұру қабілеті.

Білім алушылардың рухани-адамгершілік дамуын, тәрбиесін және әлеуметтенуін ұйымдастыру мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1) *Азаматтық-патриоттық тәрбие*

Құндылықтар: Ресейге, өз халқына, өз өлкесіне деген сүйіспеншілік; Отанға қызмет ету; құқықтық мемлекет; азаматтық қоғам; заң және құқықтық тәртіп; жеке және ұлттық бостандық; адамдарға, мемлекет және азаматтық қоғам институттарына сенім.

2) *Рухани және адамгершілік тәрбие*

Құндылықтар: адамның рухани әлемі, адамгершілік таңдау; өмір мен өмірдің мәні; әділеттілік; мейірімділік; ар-намыс; қадір-қасиет; адамның қадір-қасиетін құрметтеу, теңдік, жауапкершілік және парыз сезімі; қамқорлық пен көмек, мораль, адалдық, жомарттық, ар-ождан мен дін бостандығы; сенім; Ресей халықтарының дәстүрлі діндері мен рухани мәдениеті, орыс зайырлы (азаматтық) этикасы.

3) *Еңбекке және шығармашылыққа жағымды көзқарасты тәрбиелеу*

Құндылықтар: еңбекке, еңбек адамына құрмет; шығармашылық және жасампаздық; білім мен шындыққа ұмтылу; мақсаттылық пен табандылық; шыдамдылық, еңбексүйгіштік, ұжымда жұмыс істеу, еңбек пен шығармашылыққа жауапкершілікпен қарау, белсенді өмірлік ұстаным, кәсіпте өзін-өзі жүзеге асыру.

4) *Зияткерлік тәрбие*

Құндылықтар: білім, шындық, интеллект, ғылым, интеллектуалды қызмет, тұлғаның интеллектуалды дамуы, білім, білім қоғамы.

5) Денсаулық сақтау тәрбиес.

Құндылықтар: Денсаулық физикалық, рухани және адамгершілік, салауатты өмір салты, денсаулық сақтау технологиялары, дене шынықтыру және спорт.

6) Әлеуметтік-мәдени және медиа-мәдени тәрбие

Құндылықтар: бейбітшілік, азаматтық келісім, әлеуметтік серіктестік, мәдениетаралық ынтымақтастық, жеке тұлғаны мәдени байыту, қоғамның рухани және мәдени шоғырлануы; көпмәдениетті бейбітшілік.

7) Мәдени-шығармашылық және эстетикалық тәрбие.

Құндылықтар: сұлулық; үйлесімділік; эстетикалық даму, шығармашылық пен өнердегі өзін-өзі көрсету, мәдени шығармашылық, жеке шығармашылық қабілеттер, мәдениет пен өркениет диалогы.

8) Құқықтық және қауіпсіздік мәдениет тәрбиесі

Құндылықтар: құқықтық мәдениет, адамның құқықтары мен міндеттері, жеке бас бостандығы, демократия, сайлау мәдениеті, қауіпсіздік, мектептің қауіпсіз ортасы, ақпараттық кеңістіктің қауіпсіздігі, табиғи және техногендік ортадағы қауіпсіз мінез-құлық.

9) Отбасылық құндылықтарды тәрбие

Құндылықтар: отбасы, отбасылық дәстүрлер, отбасылық өмір мәдениеті, отбасылық қатынастардың этикасы мен психологиясы, ата-аналарға, ата-бабаларға деген сүйіспеншілік пен құрмет; үлкендер мен кішілерге қамқорлық.

10) Коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру

Құндылықтар: орыс тілі, Ресей халықтарының тілдері, қарым-қатынас мәдениеті, тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынас, сөзге әрекет ретінде жауапкершілікпен қарау, өнімді және қауіпсіз қарым-қатынас.

11) Экологиялық тәрбие

Құндылықтар: туған жер; табиғатты қорғау; жер планетасы; аймақтың, елдің, планетаның табиғи ресурстарын мұқият игеру, экологиялық мәдениет, қоршаған ортаға, үй жануарларына қамқорлық.

Отандық тәжірибе

Қазақстанда құндылыққа бағдарланған тәбие мен оқыту

Қазіргі қазақстандық білім беру жүйесі дамудағы жаңа парадигмаларды – жасампаз қоғам құратын жан-жақты дамыған, белсенді азаматты қалыптастыру үшін оқыту мен тәрбиелеуде құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдануды таңдайды.

Қазақстандағы білім берудің жаңа бағыттарының басты ерекшелігі оқыту нәтижелерін болжау, білім алушылардың қызығушылықтары негізінде білімі мен іскерлігін жетілдіру, олардың шығармашылық әлеуетін тұрақты дамыту және рухани өзін-өзі жүзеге асыру болып табылады. Білім беру процесін ұйымдастыру оның философиялық, педагогикалық және психологиялық негіздерін, теориясы мен практикасын тереңірек қайта қарауды талап етеді. Қазіргі философтар, ғалымдар мен педагогтер білім беруде жаңа педагогикалық технологиялар мен әдістерді енгізумен шектелмейді, бірақ білім берудегі дүниетанымдық ұстанымдарды қайта қарау, рухани-адамгершілік құндылықтарға жүгіну қажеттілігін дәлелдейді. Соңғы жылдары білім беруде моральдық қалыптасуға баса назар аударылды.

Ұлы ғалым әл-Фараби жетілген тұлғаны қалыптастыру үшін «ең алдымен адам білім емес, тәрбие берілуі керек. Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы...» деген болатын. Сондықтан қазіргі заманғы білім жаңа парадигма – оқытуда құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдану жолына түсті.

Білім беру ұйымдарының басты мақсат білім беру процесінің әрбір қатысушысы – педагог, білім алушы және ата-аналардың іс-әрекетінің маңызды нәтижелері. Білім беру жүйесі қазір физикалық сау және эмоционалды тұрақты тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Оқыту мен тәрбиелеудегі құндылыққа бағдарланған тәсіл жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды, адамның өмірі мен денсаулығын, жеке тұлғаның еркін дамуының басымдықтарын, патриотизмді, еңбекқорлықты, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуді тәрбиелеуді көздейді.

Негізгі құндылықтарды сіңіру үшін жеке тұлға нақты өмірден қол үзбей қалыптасуы керек. Қазақстанда мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты Қазақстанның негізгі орта білім беру мазмұнындағы базалық құндылықтарды айқындады:

- 1) Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік;
- 2) құрмет;
- 3) ынтымақтастық;
- 4) еңбек және шығармашылық;
- 5) ашықтық;
- 6) өмір бойы білім беру.

Білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында қазіргі уақытта тұлғаның шығармашылық бағытын қалыптастыру білім алушының оқу-танымдық іс-әрекетке деген шығармашылық қызығушылығымен тікелей байланысты[23].

Шығармашылық қызығушылық адамның адамгершілік қабілетін дамытудың негізгі өзегі. Сондықтан шығармашылық қызығушылықты тұлғаның дамуындағы, оның рухани жетілуіндегі мәннің терең, мотивациялық, тәрбиелік бағыты ретінде тану өте маңызды.

Қазіргі білім беру жүйесі, оның ішінде мектеп, қалыптасқан құндылықтары бар тұлғаның нақты бейнесіне ие болуы керек. Мектеп қоғамның құндылықтары мен принциптеріне негізделген мәдениетті таратады, дүниетанымды қалыптастырады. Білім алушы әлеммен және адамдармен қарым-қатынастың әртүрлі жолдарын табады.

Әрбір білім алушы жақсы білім алуға және академиялық жетістіктерге жетуге құқылы. Оқыту барысында білім алушыларымызда жеке тұлға, өмір және адамзат туралы түсінік, дүниетанымды қалыптасады және әлемде өз орнын табуға үйренеді, олар өздерін, басқа адамдарды, қоғамды, қоршаған ортаны және әртүрлі мәдениеттерді түсінуге және қабылдауға үйренеді.

Адам – басты капитал. Адам өмірі – ең қымбат, ең құнды. Біздің елде адам өмірі мен құқықтары заңмен қорғалады. Бала туылғаннан кейін тегін білім мен медицинаны қамтамасыз етуге баса назар аударылады.

Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген бәсекеге қабілетті, дені сау ұрпақты тәрбиелеу мақсатында білім берудегі құндылыққа бағдарланған тәсіл жүйесі жүзеге асырылады. Құндылыққа бағдарланған тәрбие жүйесі арқылы білім алушыларға ішкі рухани әлемді толықтыратын ұлттық, отбасылық, рухани құндылықтарды сіңіру қажет. Адамның рухани өлшемі және адамның даму деңгейінің көрсеткіші адамгершілік қасиеттерімен анықталады.

Балаға құндылықтарды сіңіруде халық ауыз әдебиетінің маңызы зор. Мақал-мәтелдер, жақсылық пен ізгілікке негізделген ертегілер, қиялға қанат беретін қиял-ғажайып ертегілері, батырлыққа шабыттандыратын, елді қорғауға шақыратын батырлар жыры – атадан балаға беріліп келе жатқан мұра.

Отандық мектеп еліміздің тарихы мен мәдениеті белгілеген рухани және адамгершілік бағдарларға сүйене отырып, үнемі тәрбиеге назар аударады. Сонымен қатар, тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру, осы саладағы ең жақсы тәжірибелерді анықтау және тарату үшін қолданылатын тәрбие әдістері мен қол жеткізілген нәтижелерді салыстыруға болатын нақты тұжырымдалған мақсатты бағдарлар қажет. Тәрбие мақсаттарының ашықтығы және күтілетін нәтижелердің нақты тұжырымы тәрбие жұмысын ұйымдастыруда формализмді болдырмауға, заманауи басқару тәсілдерін қолдануға мүмкіндік береді. Тәрбие нәтижелерін білім алушылар мен олардың ата-аналары, мектеп, қоғам, мемлекет түсініп, қабылдауы, қол жеткізуге және өлшеуге тиіс. Олар білім алушыларды рухани-адамгершілік және мәдени-тарихи құндылықтар жүйесімен таныстырумен байланысты. Құндылықтар адам қызметінің мотивациялық негізін, оның әлемге, қоғамға және өзіне деген қарым-қатынасын, адамдардың қоғамдағы өзара әрекеттесуінің негізін білдіреді.

Мектеп мәдениет әлемін модельдейтін үй екенін есте ұстаған жөн. Бұл үйге бала тек оқуға ғана емес, өмір сүруге, белгілі бір мәдени кеңістікті игеруге, жасауға келеді. Біз адам табиғатын дамытуымыз керек, адами қатынастардың жан-жақтылығын қарастыруымыз керек, кең білім беруіміз керек, жанның күрделі диалектикасын дамытуымыз керек.

Білім беру мен әлеуметтенудің аксиологиялық тәсілін құзыреттілікке ауыстыруға бағытталған әрекеттер қолайсыз. Құзыреттілік – бұл білім алушының алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын практикалық міндеттердің шешу үшін қолдану қабілеті. Тәрбиенің мазмұны үнемі құндылыққа негізделген және ол құндылықтарды ашуға бағытталған болуы тиіс. Құзыреттілікке тәрбиелеу құндылықтарды кейбір жеке және әлеуметтік мәселелерді шешудің құралына айналдырады, баланың белгілі бір міндеттерді шешу құралы ретінде моральдық құндылықтар мен моральдық нормаларды қолдану қабілетін қалыптастырады: жетістікке жету, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, қарым-қатынас, өмір сапасы және т.б. Құзыреттілікке тәрбиелеу адамды құзыреттер жиынтығы ретінде әлеуметтік құзыреттілік ретінде, белгілі бір тапсырмаларды шешуге бейімделген адам ретінде қалыптастырады.

Қазақстанның білім беру ұйымдарында 2023-2024 оқу жылы Оқу ағарту министрінің 19.09.2023 ж. №294 бұйрығымен бекітілген» Біртұтас тәрбие» бағдарламасына» шеңберінде тәрбие жұмысы жүзеге асыруда.

Бағдарлама шеңберінде «Ұлттық мүдде», «Ар-ұят», «Талап» құндылықтары арқылы тәрбие жұмыстары жүзеге асырылып келеді.

Ұлттық мүдде: тәуелсіздік, егемендік, мемлекеттік аумақ, қазақ тілі, экономикалық өрлеу, халықтың әл-ауқаты, ұлттық қауіпсіздік, отаншыл, ұлттық мирасын, мұрасын қадірлейтін, ұлттық мәдениетті бағалайтын ұрпақ қалыптастыруды көздейді.

Ар-ұят құндылығы адами мінез-құлыққа сәйкес келмейтін, жағымсыз істерден бойын аулақ ұстауға, жақсылыққа, игілікке бой түзеуге, парасаттылықты жоғары бағалауға, абыройлы болуға ықпал ететін адамдық болмыстың сапалы бейнесі. Ар-ұят құндылығына «Адамның басына қонған бақыттың тұрақты болуы жақсы мінез-құлыққа байланысты.

Талап құндылығы өскелең ұрпақ бойында мәдениеттілік, табандылық, үнемшілдік, қанағат, ерік-жігер, таза ой мен адал ниетке тұғыр болады. Сонымен қатар, талап құндылығы баланың білім алуға, ғылымда жаңалық ашуға жаны құштар болуға, салауатты өмір салтын ұстануға уақыт пен қаржысын тиімді жоспарлауына дағдыландырады[24].

Биылғы 2024 жылы 15 наурызда Мемлекет басшысы Қ. Тоқаев «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында айтқан ұсынысына орай білім беру ұйымдарында «Тәуелсіздік және Отаншылдық, Бірлік және Ынтымақ, Әділдік және Жауапкершілік, Заң және Тәртіп, Еңбекқорлық және Кәсіби біліктілік, Жасампаздық және Жаңашылдық»

құндылықтары негізінде «Біртұтас тәрбие» бағдарламасын жаңарту көзделіп отыр[1].

Ұлттық құрылтайда Мемлекет басшысы «Құзырлы мемлекеттік органдардың бәрі өз жұмысын қайта қарап, осы тұғырнамаға үйлестіруі қажет. Атап айтқанда, Оқу-ағарту министрлігі мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыру тәсілдерін жаңартуға тиіс», - деп атап өтті.

Осыған сәйкес «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы жаңартылып, аталған құндылықтар бойынша оқу процесінде, тәрбие процесінде құндылыққа бағдарланған іс-шаралар жоспарланып, тәрбиенің Тұжырымдамалық негізі әзірленді.

Бағдарлама шеңберінде әлеуметтік жобалар, акциялар, челленджер мен құндылықтарға негізделген тақырыптық сынып сағаттары және білім алушылардың күнделікті іс-әрекетінде құндылықты сіңіруге бағытталған іс-шаралар жоспарлануда.

Сонымен қатар пәндік мазмұн шеңберінде әр пән бойынша қысқа мерзімді жоспар әзірлеуде оқу мақсатын жүзеге асыруда ұсынылатын оқу тапсырмаларының мазмұнының тәрбиелік мәнін ескеру және құндылыққа бағдарланған оқу процесін ұйымдастыру; пәндік бірлестіктер пән апталықтарын жоспарлауда білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырумен қатар құндылыққа бағдарланған іс-шаралардың тәрбиелік мәніне назар аудару және оның мазмұн арқылы жүзеге асырылуын қамтамасыз ету маңызды болып саналады.

3. ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНЕ ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАҒДАРЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізудің мақсаттары мен міндеттері

1. Қазіргі білім берудің аксиологиялық негізі ретінде құндылықтар оқу процесінде мақсат қоюды, құндылық-семантикалық бағдарларды, ұлттық мәдениеттің рухани-адамгершілік қасиеттерін ескере отырып, сабақта білім беру іс-әрекетінің міндеттерін қоюды анықтайды.

2. Білім алушыларға құндылыққа бағдарланған білім берудің мақсаты – азаматтық ұстанымы қалыптасқан, Отанға қызмет етуге дайын, өз қабілеттерін, әлеуметтік құзыреттерін, білімдерін, біліктері мен дағдыларын Отан игілігі үшін дамытуға және іске асыруға дайын, күнделікті қарым-қатынаста сыртқы әлеммен өзара әрекеттесе алатын, қызметте құндылық көзқарастарын жүзеге асыруға мотивация беретін жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеу;

3. Оқу процесінде білім алушыларға құндылыққа бағдарланған білім берудің міндеттері – жалпы білім беру мазмұнының, мектептің білім беру ортасының және сабақтың тәрбиелік әлеуетін арттыру және іске асыру үшін жағдай жасау.

4. Оқу-тәрбие процесінде құндылыққа негізделген білім беру сабақта және сабақтан тыс жұмыстардың бірлігінде, сондай-ақ өзін-өзі тәрбиелеу процесінде, білім алушылардың шығармашылық, әлеуметтік және жеке маңызды іс-әрекетін ұйымдастырумен байланысты жүзеге асырылады.

5. Әр оқу пәнінің мазмұны құндылыққа бағдарланған болуы тиіс.

Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша сабақ барысын ұйымдастыру

1. Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес жеке, мета-пәндік және пәндік оқу нәтижелеріне қол жеткізу мәселелерін шешуге біріктірілген және білім алушылардың құндылықтарды игеруіне және қабылдауына, олардың ұлттық мәдениеттің рухани-адамгершілік құндылықтарды түсінуіне, құндылықтар негізінде мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруға бағытталады.

2. Сабақ барысында білім алушыларды құндылықтар негізінде педагогикалық іс-шаралар әлеуметтік-мәдени, жеке тұлғаға бағытталған, жүйелі, дамытушылық тәсілдерді жүзеге асыруды, тәрбиелік атмосфераны, сондай-ақ шығармашылық даму ортасын құруды қамтиды.

3. Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізуде сабақ барысын ұйымдастыру білім алушыларға өмір, қадір-қасиет, Отанға деген сүйіспеншілік, патриотизм, рухани-адамгершілік қасиеттер, гуманизм, тарихи-мәдени мұра құндылықтары, отбасы және ұрпақтар сабақтастығы сияқты құндылықтарды таратуды және түсінуді қамтамасыз ететін оқу пәндерінің

мазмұнына енгізуді қамтиды. Оқу мен тәрбиеде жасампаз еңбек және өзін-өзі тәрбиелеу, экологиялық құндылықтар мен денсаулық құндылықтары, қазіргі адамның ақпараттық мәдениетінің құндылықтары болып саналады.

Құндылыққа бағдарланған оқу процесін ұйымдастыру тиімділігінің болжамды нәтижелері мен шарттары

1. Білім беру процесін құндылыққа бағдарлап ұйымдастыру сабақ процесінің болжамды нәтижесі:

- білім алушылардың бойында тұлғалық құндылықтарды, яғни олардың ұлт мәдениетінің рухани-адамгершілік мұраттары туралы идеяларын, адамгершілігі жоғары тұлғалық қасиеттерін, оның сыртқы әлеммен өзара әрекеттесу нормаларын қалыптастыру;

- білім алушылардың азаматтық ұстанымының айқындылығы, Отанға қызмет етуге, өз қабілеттерін, әлеуметтік құзыреттіліктерін, білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын Отан игілігі үшін дамытуға және іске асыруға дайындығы, қарым-қатынаста, қызметте, қоршаған әлеммен күнделікті өзара іс-қимылда құндылық көзқарастарын жүзеге асыру уәждемесі;

- білім алушылардың қарым-қатынас пен іс-әрекетте рухани-адамгершілік құндылықтарды жүзеге асырудың жеке жағымды тәжірибесін қалыптастыру, құндылықтарды өз іс-әрекетіне таңдау жағдайында тәуелсіз шешімдер қабылдауға дайын болу.

2. Білім алушылардың дәстүрлі ұлттық құндылықтарды қабылдауы, олардың қазақ мәдениетінің рухани-адамгершілік мұраттарына құндылық бағдарларының қалыптасуы олардың жағымды әлеуметтік қызметінде көрінеді.

3. Білім алушыларды дәстүрлі құндылықтармен таныстыру бойынша сабақ қызметінің тиімділігінің шарттары:

- педагогикалық процесті жобалау кезінде мақсат қоюдың құндылық негіздері, білім алушыларды сабақты жоспарлау кезінде де, оқу процесін жобалау кезінде де дәстүрлі ұлттық құндылықтарымен таныстыру міндеттерінің болуы;

- оқу пәнінің мазмұнында дәстүрлі қазақ мәдениетінің құндылықтары мен мағыналарын көрсететін құнды мазмұнның болуы;

- білім беру ортасын ұйымдастыруда ұлттық құндылықтарға көзқарасты, білім беру қатынастарына қатысушылардың өзара әрекеттесу процесін, білім алушылардың сабақта және сабақтан тыс жұмыстардағы қарым-қатынасы мен қызметін жүзеге асыру;

- білім алушылардың өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын, сондай-ақ адамгершілік мінез-құлық тәжірибесін қалыптастыруға ықпал ететін жағдайлар жасау;

- білім алушыларды оқу қызметін жобалау мен іске асыруда құндылықтарға тәрбиелеу бойынша педагогтердің кәсіби құзыреттілігі мен шеберлігін дамыту;

- қазақ мәдениетінің рухани-адамгершілік мұраттары мен дәстүрлері негізінде білім алушыларды дәстүрлі құндылықтарымен таныстыру үшін мектептің, отбасының және әлеуметтік институттардың тәрбиелік өзара әрекеттесуінің бірлігін қамтамасыз ету.

4. Оқу-тәрбие процесінде құндылық бағдарларын қалыптастыруға бағытталған іс-әрекеттерді біріктіретін дидактикалық мәселелер:

- оқу процесінің мақсаттарын білім алушының құндылыққа бағдарлау жағдайын жобалау және оның субъект ретінде қалыптасуын дамыту;

- пәннің құндылық әлеуетіне баса назар аудара отырып, білім беру мазмұнын таңдау;

- оқытудың мақсаттары мен мазмұны білім алушылардың қажеттіліктерімен, құндылықтарымен, қызығушылықтарымен байланысы;

- білім алушылардың құндылыққа бағдарлануын жандандыратын педагогикалық жағдайлар жасау;

- ынтымақтастық педагогикасы қағидаттарында мұғалім-оқушы жүйесіндегі қатынастармен алмасу ретінде өзара іс-қимыл процесін басқару

- (субъект-субъект қатынастар), жеке тұлғаға бағытталған білім берудің «технологияларын» қолдану;

- сабақта және сабақтан тыс ұйымдастырудың түрлі формаларында оқу қызметінің түрлері арасында сабақтастық орнату.

5. Оқу процесінде білім алушылардың құндылыққа бағдарлануының тиімділігіне ықпал ететін ұйымдастырушылық жағдайлар:

- өзін-өзі бағдарлау тетігі ретінде моральдық таңдаудың проблемалық құндылықты бағдарлау жағдайларының жүйесін іске асыру;

- білім алушылардың іс-әрекетте және қарым-қатынаста дербестігі үшін жағдай жасау;

- білім алушылардың салыстырмалы түрде еркін танымдық позиция режимінде шығармашылық ізденіс мүмкіндігін қамтамасыз ету;

- білім алушылардың құндылық тәжірибесін өзектендіру мақсатында сабақтан тыс түрлі іс-шаралар ұйымдастыру.

Білім алушылардың құндылық бағдарларын қалыптастырудың педагогикалық шарттарының негіздемесі білім алушының тіршілік субъектісі ретіндегі құндылық қалыптасу жағдайын жобалау шеңберінде оқу процесінің мақсаттарын әзірлеумен тікелей байланысты.

Оқу процесінде білім алушылардың тиімді құндылыққа бағдарлануы келесі ұйымдастырушылық, құндылықтарды жүзеге асыру кезінде мүмкін болады:

- білім алушылардың оқу іс-әрекетіндегі дербестігін, шығармашылық ізденіс мүмкіндігін қамтамасыз ету;

- сабақтан тыс іс-шаралардың әртүрлі формаларын ұйымдастыру;

- құндылық-мотивациялық, типологиялық, жас ерекшеліктерін,

қасиеттерін зерттеу жеке тұлғалық, оқу іс-әрекетінің топтық нысандарындағы білім алушылардың ұнату немесе ұнатпауын есепке алу.

Білім алушылардың құндылық бағдарларын қалыптастырудың технологиясы оқу процесін шынымен құндылыққа бағдарлауға мүмкіндік береді.

Оқу материалының мазмұны білім алушының қажеттілігінен тыс ешқандай маңызы жоқ болса, онда ол оқу іс-әрекетіне ынталанбайды, берілген ақпаратқа, жеке көзқарасына, құндылықты бағдарлауға ықпал етпейді. Сондықтан, оқу материалын беру кезінде білім алушылардың жас және жеке ерекшелік қажеттіліктерін ескеру керек.

Белгілі психолог Е. П. Ильиннің пікірінше, тұрақты іс-әрекетке, әртүрлі функцияларды, соның ішінде психикалық функцияларды орындауға деген қажеттілік – есте сақтау, ойлау, қиял; жаңалыққа, эмоционалды қанықтылыққа, рефлексия мен өзін-өзі бағалауға деген қажеттілік және т.б. жасөспірімдік кезеңде көрініс береді [25].

Сондықтан оқу материалы білім алушылардың эмоционалды реакциясын тудыратын, олардың көңіл-күйін көтеруге әсер ететін, яғни танымдық психикалық процестерді белсендіретіндей күрделі болуы керек. Оқу материалы өткен тақырыпқа негізделуі керек, сонымен қатар жаңа нәрселерді біліп қана қоймай, өткен білім мен тәжірибені түсінуге мүмкіндік беретін ақпаратты қамтуы тиіс.

Құндылық бағдарларын қалыптастырудың тиімділігі көбінесе білім алушылардың бір-бірімен, мұғалімдермен, достарымен және олардың айналасындағы әлеммен өзара танымына байланысты. Бұл келесі дидактикалық шартты жүзеге асырған кезде мүмкін болады: мұғалім – оқушы жүйесіндегі қарым-қатынас алмасу ретінде өзара әрекеттесу процесін балалар мен ересектердің оқу процесіне тең қатысу идеясын алға тартатын ынтымақтастық педагогикасы мен тұлғаға бағытталған білім беру принциптері негізінде басқару. Бұл жағдайда педагогикалық процесс адамның әлеуетті мүмкіндіктерін ашу процесі ретінде құрылуы керек. Яғни, ол адамды өзімен интеграциялауға бағытталуы тиіс. Осы мақсатқа қол жеткізген жағдайда ғана ол өнімді интеграцияға – басқа адамдармен ынтымақтастыққа қабілетті болады. Ынтымақтастық формасын таңдаудың сыртқы қамтамасыз етілген еркіндігі адамның жеке басындағы ішкі синтезді анықтайды, керісінше, соңғысы өз кезегінде осы тұлғаның сыртқы өнімді қатынастарының бастапқы шарты болып табылады.

Білім беру деңгейлері бойынша оқу мазмұны арқылы қалыптастырылатын құндылықтар

Мектеп жасы – бұл мінез бен жеке тұлғаның қалыптасуына әсер ететін құндылық бағдарларының қарқынды қалыптасу кезеңі. Бұл осы жас кезеңінде құндылық бағдарларын қалыптастыру үшін қажетті алғышарттардың пайда болуымен байланысты: тұжырымдамалық ойлауды біртіндеп игеру, ішкі әлемге көбірек көңіл бөлу, өмірлік тәжірибені жинақтау, белгілі бір әлеуметтік жағдайға ие болу (мектеп оқушысы, лицей оқушысы, гимназия оқушысы, ата-анасының баласы, өз Отанының азаматы және т.б.), дүниетанымдық позициялардың қалыптасуы.

Білім алушының шынайы өмірмен қарым-қатынасының ерекшеліктері мен сипаты және сол арқылы оның мінез-құлқын белгілі бір дәрежеде анықтайтын құндылық бағдарларының қалыптасуы көрініс береді. Сонымен қатар, шығармашылық белсенді тұлға, ең алдымен стереотиптік мінез-құлықтан бас тарту, өмірлік құндылықтарды жаңа мағыналармен толтыру, жаңартылған құндылық бағдарларын дамыту қабілетінде көрінуі маңызды.

Пән сабақтарының мазмұны негізінде құндылыққа бағдарланған білім беру арқылы білім алушылардың бойында құндылықтарды сіңіру жүзеге асырылады.

Пән мазмұны арқылы құндылыққа негізделген білім беру барлық оқу мақсаттарына сай әр сабақта жүзеге асырылады. Төменде білім беру деңгейлері бойынша оқу мазмұн арқылы мысал ретінде бірнеше тақырыптар негізінде құндылықтарды білім алушылардың бойына сіңірудің жолдары ұсынылды.

Бастауыш білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді пән мазмұны арқылы қалыптастыру жолдары

Бастауыш білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеті.

Бастауыш мектеп деңгейінде құндылыққа бағытталған білім беруді қалыптастыру құндылықтарды оқу пәндеріне, жобалық іс-шараларға, сыныптан тыс жұмыстарға біріктіруді және мұғалімдердің, ата-аналардың және жергілікті қоғамдастықтың белсенді қатысуын қамтитын жүйелі тәсілді қажет етеді.

Сонымен қатар білім алушылардың жеке басының жан-жақты дамуына және оларды құрметке, ынтымақтастыққа және жауапкершілікке негізделген қоғамда өмір сүруге дайындауға ықпал етеді.

Бастауыш білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді оқу процесінде қалыптастыру жолдары ұсынылады.

Астана қаласы әкімдігі Қ.Сәтбаев атындағы Vinom School мектеп-лицейінің бастауыш сынып мұғалімі Рахимова Лязат Каженовнаның тәжірибесінен

Сынып, пән	Ортақ тақырыптар	Құндылықтар	Мазмұны
І сынып «Ана тілі» пәні	«Дыбыс және әріп»	Бірлік және ынтымақ Әділдік және жауапкершілік Тәуелсіздік және Отаншылдық Жасампаздық және жаңашылдық	Пән мазмұнындағы Әдібай Табылды «Ана тілі», «Әдепті балалар», Ыбырай Алтынсарин «Бәрінен де жақсы» Бүркіт Ысқақов «Отан», «Тұманбай Молдағалиев «Қазақстанның Туы мен Гимні», Сұлтан Қалиұлы «Елтаңбасы елімнің» тақырыптары білім алушыларды адамгершілікке, адалдыққа, қарапайымдылыққа, әдептілікке, кішіпейілділікке, еңбексүйгіштікке, жаман әдеттерден аулақ болуға тәрбиелейді. Адам бойындағы ұнамды, ұнамсыз қылықтарды ажырата отырып, әдептілік әліппесін бойына дарытады. Тіл байлығын дамытып, таным белсенділігін арттырады. Мысалы: Білім алушылардың бойында құндылықтарды сiңiру үшiн: - Әдепті бала қандай болады? - Әдептілік деген не? - Өзіңді қандай баламын деп ойлайсың? және т.б жетелеуші сұрақтар арқылы ой-өрісін дамытуға болады.
	«Буын және тасымал»	Бірлік және ынтымақ Әділдік және жауапкершілік Тәуелсіздік және Отаншылдық	Білім алушылардың бірлік, ынтымақ, әділдік және жауапкершілік, тәуелсіздік және Отаншылдық құндылықтарын қалыптастыруға негіз болатын тақырыптар «Еліміздің астанасы», «Алматы ақшамы» газетінен «Алматы метросы», Абдрахман Асылбек «Отаным», Кәдірбек Сегізбайұлы «Туған жер», Ауыз әдебиетінен «Бесік жыры», Әнуарбек Дүйсенбиев «Не деу керек?» Мысалы: - Туған жер дегеніміз не? - Сенің туған жерің қалай аталады? - Туған жеріңмен қалай мақтанасың? - Туған жеріңді көркейтуге қандай үлес қосар едің? Сұрақ-жауап әдісі арқылы білім алушылардың өз елін, жерін қорғайтын, ұлтжанды, патриот сезімі ұялаған, өз ойын көркем толық жеткізе алатын жеке тұлға ретінде қалыптастыруға болады. Туған жерінің, елінің табиғат байлықтарын қорғай білуге үйретеді. Ынтымақ пен бірлікке жетелейді.

	«Мәтін және сөйлем»	<p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>Нұрхан Жанаев «Мұғалім», Әділ Балта «Кітап оқудың пайдасы», Сафуан Шаймерденов «Оқығанның көзі ашық», «Балдырған» журналынан «Нанды қадірлейік», Айгүл Ағыбаева «Нан - тіршілік тірегі.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Нан дастарқанға қалай келеді? - Нанның пайдасын білесің бе? - Нан өнімдерін ата - «Нан болса, ән де болады» деген мақалдың мағынасын қалай түсінесің? <p>Осы сұрақтар білім алушыларға нанның дастарханға қандай еңбекпен келетінін, қадір-қасиетін, маңыздылығын түсіндіреді. Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік, әділдік пен жауапкершілік құндылықтарына жетелейді.</p>
	«Сөз және оның мағынасы»	<p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Ыбырай Алтынсарин «Жаман жолдас», Әнуарбек Дүйсенбиев «Ағайынбыз бәріміз», «Денсаулықты сақтайық», Ғалымбек Жұматаев «Доп та керек, дос та керек», Рақымжан Өтегенов «Мұғалім», «Мылтықбай Ерімбетов «Аспаз», «Балдырған» журналынан «Біздің көшедегі мәшинелер»</p> <p>Атап айтсақ, Ыбырай Алтынсариннің «Жаман жолдас» әңгімесімен танысу барысында мынандай сұрақтар қоюға болады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сенің досың бар ма? - Достық дегеніміз не? - Жаман жолдас қандай болады? - Жақсы жолдас қандай болады? <p>Соның нәтижесінде оқушылар мынандай құндылықтарды бойларына сіңіреді. Достық туралы білім деңгейін кеңейтеді, нағыз досты тани білуге үйретеді. Адам бойындағы адамгершілік қасиеттерді сақтай білуге, адалдыққа, шынайы достыққа тәрбиелейді.</p>

Сынып, пән	Ортақ тақырыптар	Құндылықтар	Мазмұны
2 сынып Әдебиеттік оқу пәні	«Өзім туралы»	Бірлік және ынтымақ	Жақан Смақов «Апаның тілін алса егер...», Бүркіт Ысқақов «Кішілерге қамқор бол», Әдібай Табылды «Оспантайдың ойыны» Үлкенді сыйлау, өз әрекеті үшін жауапкершілік

	«Менің отбасым және достарым»	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>алу, өзге адамдардың пікірін тыңдау, адамгершілік құндылықтары көркем шығарманың идеясы мен мазмұнын татулықты, мейірім мен жанашырлықты сезіну сияқты құндылықтар қалыптасады.</p> <p>- Апаның тілін алмаған бала қандай болады? - Ата-анаңның тілін алмаған кезің болды ма? - Үлкендер не үшін ақыл айтады?</p> <p>Бейсебай Кірісбайұлы «Біздің әулет», Мәди Айымбетов «Қара шаңырақ», Мәжит Сейфуллин «Қолғанат», Ахмет Байтұрсынұлы «Ата насихаты», Міржақып Дулатов «Күлменіздер кәріге», Ермек Өтетілеуұлы «Бірлік», «Мысық пен тышқандар» ертегі, Мәди Айымбетов «Аққұтандар». Осы берілген шығармалар отбасылық құндылықтардың үлкенді сыйлау, отбасын сақтау, кішіге қамқорлық, қонақжайлық және бірлік пен ынтымақтастық, әділдік пен жауапкершілікті баланың бойына сіңіруге, дарытуға көмектеседі.</p> <p>Білім алушыларды қарттарға қамқорлық жасауға, көмек қолын созуға, мейірімділік пен сыйластық орнатуға жетелейді</p> <p>Мысалы: Міржақып Дулатов «Күлменіздер кәріге» - Неліктен әкесінің өмір сүргісі келмеді? - Сенің атаң балалар күлсе, қандай күйде болар едің? - Ата-анаң қартайғанда, қандай көмек бересің? Осындай мазмұндағы сұрақтар қою арқылы ата - ана алдындағы баланың міндетін айқындап, жауапкершілік құндылықты бойына дарытуға болады.</p>
	«Менің туған өлкем»	<p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>Жүсіпбек Аймауытов «Қартқожаның туған жері», Мұқағали Мақатаев «Отан туралы», Мұзафар Әлімбаев «Қазақстан байрағы», Тұманбай Молдағалиев «Тәуелсіздік күні», Қастек Баянбай «Ұланымыз ұлы елдің»</p> <p>Патриотизм – өз Отанына деген мақтаныш, адамның қоғам мен мемлекетке, елдің тарихы мен дәстүрлеріне деген құрметі осы шығармаларды талдау арқылы қалыптасады.</p> <p>Мысалы: - Отан деген не? - Қандай мемлекеттік рәміздерді білесіңдер? (әнұран, ту, елтаңба.) - Мемлекеттік туды не белгіленген? (күннің көзі,</p>

			қыран, ою) -Мемлекеттік әнұранның авторларын білесіңдер ме? -Еліңмен қалай мақтанасың? Осы үлгідегі сұрақтар қою арқылы өз халқының әдет-ғұрыптарын салт-дәстүрін, әдебиеті мен мәдениетіне деген танымдық қызығушылықтарын оятады. Отаншылдық және жасампаздық құндылықтарын дарытады.
«Дені саудың жаны сау»	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік	Әділдік және жауапкершілік	Ыбырай Алтынсарин «Салақтық», Қадыр Мырза Әли» «Қазақша күрес», Қожанасыр мен ашқарақ» аңыз, «Қомағайлық» мысал,Қыдырбек Рысбекұлы «Бекзат», Лев Толстой «Өрттен құтқарушы иттер», «Арудың себебі», Қадыр Мырза Әли «Жұмыстың жылуы» Қадыр Мырза Әли «Жұмыстың жылуы» Мысалы: - Отбасыңдағы сенің міндетің қандай? - Өз еркіңмен үй шаруасына араласасың ба? - Ата-анаң жұмсаған істі орындамаған кезің болды ма? Осы сұрақтар арқылы еңбекқорлық, жауапкершілік, адамгершілік құндылықтары туралы түсініктерін кеңейтеді. Еңбектің адам өміріндегі мәні туралы түсінік береді, еңбек етуге қызығушылықтарын дамытуға; еңбексүйгіштікке тәрбиелейді; Оқушыларға салауатты өмір салтын сақтауда денсаулықтың маңызын ұғындырады, өз денсаулықтарын күте білуге, тазалыққа, ұқыптылыққа тәрбиелейді.
«Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті»	Тәуелсіздік және Отаншылдық	Бірлік және ынтымақ	«Сақина» ертегі, Леонардо да Винчи «Құмырсқа және бидай дәні», «Үш бидің шешендік сөздері», «Мақал-мәтел оқып, жұмбақ шешейік. Жаңылтпаш жаттайық» өз ата-бабаларының жетістіктеріне деген мақтаныш сезімін қалыптастырады; елдің тарихы мен дәстүрлеріне деген құрметі үш бидің шешендік сөздерін талдау арқылы ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтары қалыптасады. Мысалы: Леонардо да Винчи «Құмырсқа және бидай дәні» -Бидайдың мақсаты не? -Нан дастарханға қалай келеді? -Нанды неге ас атасы дейміз? -Өмір құпиясы дегенді қалай түсінесің? Осы сұрақтар білім алушыларға нанның дастарханға қандай еңбекпен келетінін, қадірін
	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік	Әділдік және жауапкершілік	

			,қасиетін, маңыздылығын түсіндіреді. Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік,әділдік пен жауапкершілік құндылықтарына тәрбиелейді.
	«Қоршаған орта»	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Бірлік және ынтымақ Әділдік және жауапкершілік Жасампаздық және жаңашылдық	Абай Құнанбайұлы «Жазғытұры», Бердібек Соқпақбаев «Ағаштар неге ашуланды?», Ескен Елубай «Туған күн», Шона Смаханұлы «Бұлбұл мен тоқылдақ», Өтебай Канахин «Болаттың б елгісі», Сұлтан Қалиұлы «Мамыр келді, алақай!» Шона Смаханұлы «Бұлбұл мен тоқылдақ» Мысалы: -Қай құстың әрекеті дұрыс? -Бұлбұлдың орнында болсаң, қайтер едің? -Тоқылдақты неге орман емшісі дейміз? -Ал, сен табиғатқа қандай қамқорлық жасай аласың? Осы сұрақтар арқылы оқушылардың қоршаған ортаға деген махаббат құндылықтары жайлы түсініктері кеңейеді, шығармашылық қабілеттерін, жақсылық жасай білу іскерліктерін, ойлау қабілетін дамытады, өз ойын еркін жеткізе білуге дағдыландырады. Табиғатты қорғауға, елін, жерін сүйуге мейірімділікке ізгілікке тәрбиелейді,экологиялық тәрбие береді. Табиғат-Анаға сүйіспеншілікпен қарауға жетелейді.
	«Саяхат»	Тәуелсіздік және Отаншылдық «Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік» Бірлік және ынтымақ Жасампаздық және жаңашылдық	Әдібай Табылды «Дақылдар әні», Спиридон Вангели «Дельфин»,Нұртөре Жүсіп «Гиннес кітабына енген қазақ», «Телескоп» «Ғалам» энциклопедиясынан, Шона Смаханұлы «Тәкәшпар», Өтебай Тұрманжанұлы «Жасыбайдың үңгірі», Шәкен Күмісбаев «Жүк кемесі қайда жүзіп барады?», Фариза Оңғарсынова «Мұнай теңізі» Нұртөре Жүсіп «Гиннес кітабына енген қазақ» -Гиннес кітабы дегеніміз не? - Гиннес кітабына енген қазақ кім? -Гиннес кітабына ену үшін не істеу керек? -Сен өзіңнің қандай еңбегіңмен Гиннес кітабына енгің келеді? Өз кәсібін өте жақсы білетін, оған әбден берілген, еңбекқор адам ғана табысқа жете алатынын түсіндіреді. Оқушылардың бойында ұлттық сезімді қалыптастырып,жасампаздық пен жаңашылдық құндылықтарды сіңіруге, еліміздің бай мәдени мұрасын түсіну мен бағалауды тереңдетуге, әділдік пен адалдық қағидаттарын бағалайтын адал көшбасшыларды қалыптастырады. Еңбексүйгіштікке жетелейді.

Астана қаласы әкімдігі Қ.Сәтбаев атындағы Vinom School мектеп-лицейінің бастауыш сынып мұғалімі Базарбек Назым Базарбекқызының тәжірибесінен

Сынып, пән	Ортақ тақырыптар	Құндылықтар	Мазмұны
3 сынып Математика пәні	«Жанды табиғат»	Тәуелсіздік және Отаншылдық Әділдік және Жауапкершілік	<p>Ұсынылған бірқатар тақырыптар арқылы оқушыларға әділдік, жауапкершілік, еңбексүйгіштік пен отаншылдық құндылықтарын қалыптастыруға болады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Үш таңбалы сандарды ауызша қосу және азайту»(Жануарлар мен өсімдіктер әлеміне күн райының әсері); - «1000 000-ға дейін мыңдықтармен санау» (Өсімдіктер әлемі); - «Көптаңбалы сандардың моделі. Сандар тізбегі» (Жануарлар әлемі); - «Өткенді бекіту» (Құстар); - «Қорытындылау» (Табиғатты қорғау). <p>Сабақта құндылыққа бағдарланған білім беру негізінде оқушылар адам мен табиғаттың егіз екенін ұғынады. Табиғат қазына байлық екенін түсінеді. Жерді, құрметтеуді, табиғатты қорғауды үйренеді;</p> <p>Қоршаған ортаны қорғай алады, туған елге деген сүйіспеншілігін арттырады;</p> <p>Сабақ мазмұны туған жердің табиғатын аялауға, табиғатты қорғауға тәрбиелейді, қамқорлық жасауға баулиды, табиғатты сүйюге үйретеді, экологиялық тәрбие береді.</p> <p>Мысалы:</p> <p>Құндылыққа бағдарланған білімді бекіту сұрақтары арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыруға болады:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Жануарлардың тіршілік ету ортасын ата? -Өсімдіктердің қандай түрлері бар? - Қызыл кітап не үшін қажет? <p>Пән мазмұны арқылы оқушылардың қоршаған ортаны қорғауға, елін, жерін сүйю, мейірімділікке тәрбиелей отырып, экологиялық білімін қалыптастырып, табиғат-анаға сүйіспеншілікпен қарауға жетелейді.</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Симметриялы және симметриялы емес жазық фигуралар» (Ежелгі және қазіргі ою-өрнектер); - «Тіктөртбұрыш пен шаршының ауданын табу» (Ежелгі уақытта ауданды қалай
	«Сәулет»	Тәуелсіздік және Отаншылдық	

		<p>Еңбекқорлық және Кәсіби біліктілік</p> <p>Жаңашылдық және Жасампаздық</p>	<p>өлшеген?);</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Фигуралар салу» (Ежелгі өлшеуіш құралдар); - «Тонна.Грамм» (Астана қаласының ғимараттары). <p>Сабақта оқушылар атадан-балаға мұра болып келе жатқан ұлттық ою-өрнектердің ерекшеліктерін түсінеді. Халқымыздың асыл мұрасын, салт-дәстүрін, өнерін бойына сіңіреді.</p> <p>Ерте замандағы сәулет өнерінің туындыларын қазіргі заманғы архитектураның озық үлгілерімен салыстыра отырып, оқушылардың сәулет өнеріне деген сүйіспеншілігін арттыра отырып, эстетикалық тәрбие береді. Сабақта оқушылардың тәуелсіздік, отаншылдық, еңбекқорлық, кәсіби біліктілік, жаңашылдық, жасампаздық құндылықтары қалыптасады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ою-өрнек түрлері қандай? - Ертеде ауданның қандай өлшеу түрлерін қолданған? - Ежелден келе жатқан өлшеу құралына не жатады? - Астана қаласындағы қандай ғимарат Гиннесстің рекордтар кітабына енген? деген сияқты бірқатар сұрақтар арқылы оқушының құндылыққа бағдарланған білімін тереңдетуге болады.
	«Атақты тұлғалар»	<p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік»</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>Тақырыптар негізінде құндылықтарды сіңіру:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Екі таңбалы сандарды бір таңбалы санға жазбаша көбейту» (Қазақ хандығының негізін қалаушылар); - «Разрядтан аттамай үш таңбалы санды бір таңбалы санға жазбаша көбейту» (Қазақ халқының ұлы ағартушылары); - «Разрядтан бір рет аттап өту арқылы жазбаша көбейту және бөлу алгоритмі» (Ғарышты бағындырушылар); - «Разрядтан екі рет аттап өту арқылы жазбаша көбейту және бөлу алгоритмі» (Ұлы күйшілер); - «Разрядтан екі рет аттап өту арқылы жазбаша көбейту және бөлу алгоритмі» (Қазақстанның көрнекті композиторлары). <p>Сабақта білім алушыларды Отанын, туған</p>

	<p>«Демалу мәдениеті, мерекелер»</p>	<p>«Тәуелсіздік және Отаншылдық»</p> <p>«Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік»</p>	<p>жерін қорғай білуге, халқымыздың талантты ақындарының өлеңдері мен ата-бабаларымыздың өнге етіп қалдырған даналық сөздері арқылы ұлтжандылыққа, атамекенін көздің қарашығындай сақтай білуге, патриоттық сезімдерін оятуға тәрбиелейді;</p> <p>Білім алушылардың патриоттық рухын көтеріп, еліне-жеріне деген сүйіспеншілігін арттырады. Ата-бабаларына деген құрметін, қазақ хандығының құрылуы туралы түсінік қалыптастырады. Ұлы тұлғалардың өмірі мен шығармалары арқылы имандылыққа, адамгершілікке, еңбекқорлыққа, жаңалыққа құштар болуға тәрбиелейді. Ұлы тарихи тұлғаны есте сақтауға, құрмет тұтуға, үлгі алуға тәрбиелейді.</p> <p>Мысалы, пән мазмұнына байланысты жетелеуші сұрақтар арқылы білім алушылардың құндылыққа бағдарланған білімін тереңдетуге болады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Қазақ хандығын құрған хандарды білесің бе? -Қазақ халқының ұлы ағартушылары кімдер? -Ғарышты не үшін зерттейді? - Әнұранның музыкасын кім жазды? - Сен болашақта кім болуды армандайсың? <p>Сабакта «Ақиқат немесе жалған пікірлер құру» (Табиғат аясында демалу мәдениеті); «2-3 амалмен орындалатын есептер шығару» (Саябақта демалу мәдениеті); «Жанама түрде тұжырымдалған есептерді шығару» (Лагерьде демалу мәдениеті); «Жанама түрде тұжырымдалған есептерді шығару»(Қоғамдық орындрадағы демалу мәдениеті); «Үш амалмен орындалатын есептер шығару» (Ойын-сауық орталықтарында демалу мәдениеті) тақырыптары негізінде құндылықтарды қалай сіңіреміз? Құндылыққа бағдарланған білім беру арқылы сабакта оқушылардың «Отан», «туған жер» құндылықтары туралы түсініктері кеңейеді. Оқушыларға туған өлке, оның байлығы, алуан түрлі табиғаты, сұлулығы, көркемдігі туралы түсінік қалыптасады. Туған жерінің демалыс орындарын біліп, демалыс кезінде демалу</p>
--	--------------------------------------	--	---

			<p>мәдениетіне деген көзқарастары қалыптасады. Мысалы: -Сен қандай орындарда демалғанды ұнатасың? -Елімізде қандай демалыс орындары бар? - Демалыс мәдениеті дегеніміз не? және тағы басқа жетелеуші сұрақтар қою арқылы оқушылардың бойындағы құндылықтарды дамытуға болады.</p>
--	--	--	---

Сынып, пән	Ортақ тақырыптар	Құндылықтар	Мазмұны
4 сынып «Көркем еңбек» пәні	« Менің Отаным - Қазақстан»	<p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>«Туған өлке табиғатын бейнелейміз», «Еліміздің тарихи-мәдени мұралары», «Ежелгі қала» көлемді панносын жасаймыз тақырыптарын оқыту арқылы өз халқына, еліне, Отанына деген мақтаныш сезімін ояту, оқушылардың елін, жерін сүйуге, қадірлеуге, елжандылыққа тәрбиелейді.</p> <p>Қазақстан жеріндегі қалалардың пайда болуы және құрылыс жүйелерінің ерекшеліктерін түсіндіреді. Қолөнердің, әр түрлі кәсіпшіліктің дамуын біліп, қала мәдениетін сипаттауға баулиды.</p> <p>Эстетикалық тәрбие бере отырып, тарихи құндылықтарды бағалауға жетелейді.</p> <p>Мысалы: -Еліміздің қандай ежелгі қалаларын білесіңдер? -Тарихи -мәдени мұра дегеніміз не? -Ежелгі қалаларды зерттеудің қандай жолдарын ұсынар едің? сұрақ-жауап әдісі арқылы оқушылардың құндылыққа бағдарын тәрбиелеу жүзеге асырылады.</p>
	«Құндылықтар»	<p>«Бірлік және ынтымақ»</p> <p>«Әділдік және жауапкершілік»</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p>	<p>«Тұрмыстық жанр», «Суретшілер туындыларындағы құндылықтар», «Жақындарымыз бен достарымызға ашықхат жасаймыз»</p> <p>Отандық және әлемдік өнердің әр түрлі шығармаларын білуге және олардың ерекшеліктерін жанрын, орындау техникасын, көңіл- күйін түсіндіреді. Өнердің әр түрлі туындыларының негізгі мәнерлеу құралдарымен материалдарын салыстыруға және айырмашылығын ажырата білуге жетелейді.</p> <p>Мысалы:</p>

	<p>«Мәдени мұра»</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>-Қазақстанның қандай суретшілерін білесің? -Қандай жанрдағы суреттер ұнайды? -Жасаған ашықхатыңды кімге ұсынасың? жетелеуші сұрақтар арқылы оқушылардың тұрмыстық жанр-күнделікті тіршілікті немесе қоғамдық өмірді кескіндеп бейнелеуге дағдыландырады.</p> <p>«Киіз үйдің ішкі көрінісі», «Әжеміздің сандығындағы қазына», «Қазақ әйелдерінің ұлттық киімі», «Ерлердің ұлттық киімі», «Қазақтың ұлттық зергерлік бұйымдары», «Ұлттық үлгідегі әшекей бұйымын жасаймыз» Мысалы: -Киіз үйдің ерекшелігі қандай? -Заманауи нақыштағы ұлттық киім үлгісін қалай жасар едің? -Зергерлік бұйымдар не үшін қажет? Киіз үй туралы жан-жақты мәлімет береді. Ұлт дәстүрі тарихымен таныстыру арқылы салт-дәстүрлерін дәріптей отырып, елжандылыққа тәрбиелейді. Сабақта оқушылардың Эстетикалық талғамы, Отанын сүю, елінің құнды дүниелерін, салт-дәстүрлерді құрметтеу қасиеттері қалыптасады.</p>
	<p>«Болашаққа саяхат»</p>	<p>«Тәуелсіздік және Отаншылдық»</p> <p>«Жасампаздық және жаңашылдық»</p> <p>«Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік»</p>	<p>1851 жылдан бастау алып келе жатқан дүниежүзілік көрмелер тарихы және 2017 жылы Қазақстанда өтетін ЭКСПО көрмесі туралы білімдерін тереңдетеді. Оқушыларды қоғам жаңалықтарынан және өзгерістерінен тыс қалмауға баулиды. Отанымыздың жетістіктеріне мақтаныш сезімдерін оятады. Отанға деген сүйіспеншілік рухында қаламызды сүюге, аялауға тәрбиелейді. Оқушыларға эстетикалық тәрбие береді. Мысалы: «Бұрынғы заманда болашақты қалай елестеткен?» «ЭКСПО-2017-болашаққа саяхат», «Композицияның басты бөлігі», «Болашақтың қаласы» жобасының үлгісін жасайды. - Сен болашақтың қаласын қалай елестетесің? - ЭКСПО-2017 көрмесін көрдің бе? - ЭКСПО-2017 көрмесі қандай тақырыпта өтті? - Осындай көрмеге өзіңнің қандай еңбегіңді ұсынар едің? Бұл сұрақтар оқушылардың жаңашылдыққа, жасампаздыққа ұмтылуына тәрбиелейді.</p>

Негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді пән мазмұны арқылы қалыптастыру жолдары

Негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру құндылықтарды оқу пәндеріне, пәнаралық жобаларға интеграциялауды, сыни ойлауды дамытуды, технологияларды пайдалануды және жеке мүдделерді қолдауды қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Бұл тәсіл білім алушылардың жеке басының жан-жақты дамуына және оларды қоғамдағы белсенді және жауапты өмірге дайындауға ықпал етеді.

Негізгі орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді оқу процесінде қалыптастыру жолдары ұсынылады.

*Абай облысы. Семей қаласының «Жарқын» жалпы орта білім беру мектебінің
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Заманбекова Жазира Сериковнаның
тәжірибесінен*

Сынып пән	Бөлім тақырыптары	Құндылықтар	Мазмұны
5 сынып Қазақ тілі	Мәдениет: тіл және қарым-қатынас	Тәуелсіздік және отаншылдық Бірлік және ынтымақ	«Тіл қарым -қатынас құралы», «Адамзат үшін тілдің маңызы», «Сұхбаттасу мәдениеті» 1. Ана тілі әр елдің, әр халықтың қарым-қатынас құралы. Тіл ана тілі атану үшін халық сол тілмен күнделікті өмірде сөйлесуі, пікір алмасу керек. Сонда тілге деген құрмет артады. 2. Тіл қарым- қатынас құралы ғана емес, әр адам үшін ауадай қажет құнды дүние екенін біледі. Ана тілін білу, үйрену, құрметтеу әр азаматтың қасиетті борышы екенін ұғыну. 3. Адамдардың күнделікті өмірде бір- бірін түсініп, жылы қарым- қатынас орнатуы маңызды болып саналады. Оқушылар өзара немесе қоғамның кез келген мүшесімен қалай сұхбаттасу керектігін үйренеді. Мысалы: -Тіл қай кезде «ана тілі» атанады? -Тіл адам баласына не үшін қажет? -Сөйлеу этикеті дегенді қалай түсінесің? Сабақта оқушылардың мәдени қарым-қатынасты сақтау, құрметтеу, эмпатия, тиімді қарым-қатынас және әлеуметтік жауапкершілік сияқты құндылықтарды дамытуға ықпал етеді.
	Киім. Сән. Талғам	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік	Ұлттық киім- асыл мұра. Киім түрлері және талғам. Қазіргі сән Күнделікті өмірде бала бойына құндылықтырады құйып отырудың маңызы

		<p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<p>өте зор. Қазақ халқының ұлттық киімдерінің басқа ешбір халыққа ұқсамайтын өзіндік ерекшеліктері барын ұғынады. Қазақ халқының әр ұлттық киімінің өзіндік киетін орны, мәні мен мағынасы, сәні мен салтанаты барын түсінеді. Жас ерекшеліктеріне қарай еңбекқорлықпен әсемдеп, әрлеген Ұлттық киімдерді қадірлеп қастерлеуге жетелейді. Адамдар әрқашан жаңалыққа, жаңаруға, алға жылжуға талпындырады. Үздіксіз дамып отыратын сән үлгісі жастар арасында заманауи ұлттық сән үлгілерін қолдануға жетелейді. Қазақ халқының сән өнерін бағындырған дизайнерлер еңбегімен танысады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Жас ерекшелігіне қарай қазақ халқының киімдері қалай бөлінеді? -Талғам дегенді қалай түсінесің? -Тәуелсіз қазақ елінің қандай дизайнерлерін білесің? <p>Оқушылар ұлттық киімді зерделеу арқылы қазақ халқының бай мәдени мұрасы туралы түсініктерін арттырады. Мәдени мұраны құрметтеуге үйленеді. Олар ұлттық киімнің әрбір элементінің бірегейлігі мен маңыздылығын түсінеді.</p> <p>Ұлттық киімнің тарихы мен символикасын зерттеу оқушыларға өз халқының дәстүрлерін бағалауға және құрметтеуге көмектеседі. Сұлулық пен шеберлікті бағалауды үйренеді. Қазіргі сән оқушылардың мәдени мұраны құрметтеуін, эстетикалық тәрбиесін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл базалық құндылықтар оқушыларға мәдени дәстүрлерді сақтау мен құрметтеудің маңыздылығын түсінуге көмектеседі және оларды өз стилі мен шығармашылығын дамытуға шабыттандырады.</p> <p>Оқушылар белгілі қазақстандық дизайнерлермен, олардың жетістіктерімен және сәннің дамуына қосқан үлестерімен таныса отырып, жасампаздық құндылықтары қалыптасады.</p>
<p>5-сынып Әдебиет</p>	<p>Тәрбиенің қайнар бұлағы</p>	<p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p>	<p>Ыбырай Алтынсарин «Қыпшақ Сейіткүл», «Атымтай жомарт», «Дүние қалай етсең табылады?» әңгімелері</p> <p>Ы.Алтынсарин шығармалары жас ұрпақты мейірімділікке, адалдыққа, ізеттілікке, ақылдылық пен білімділікке, т.б. ізгі</p>

		<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>қасиеттерді үйретуге шақырады.</p> <p>1.«Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесі арқылы еңбекті сүйеге, жігерлі, төзімді болуға, еңбек адамдарын құрметтеуге тәрбиелеп, «адал еңбек мұратқа жеткізеді» деген ой қорыту. Белгілі кәсіппен айналысу арқылы артынан ерген қарапайым халықты бірлік пен ынтымақтың арқасында мұратқа жеткізеді. Сейітқұл өз басының қамын ғана ойламайтын Отаншыл азамат. Ал Сейітқұлдың ағасы болса оңай жолмен мал табамын деп қасіретке ұшырайтынын түсінеді.</p> <p>2. «Атымтай жомарт» әңгімесі жас өрендерді еңбекке баулып, маңдай термен табылған нанның тәтті болатындығын баяндайды.</p> <p>3. «Дүние қалай етсең табылады?» шығармасының мазмұны арқылы жас жеткіншектерді еңбексүйгіштікке, мамандық таңдай білуге, ізгілікке баулу, елжандылыққа тәрбиелеу жүзеге асады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қыпшақ Сейітқұл қайда қоныстанды? - Жомарт сөзін қалай түсінесіз? - Бүгінгі күнде тіленшілік жасап өмір сүретін адамдарға сіздің көзқарасыңыз қандай? <p>Оқушыларды еңбекті қадірдеуге, еңбексүйгіштікке тәрбиелейді.</p>
Адамгершілік – асыл қасиет	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p>	<p>Марат Қабанбай «Бауыр»</p> <p>Бұл тақырып арқылы шындық өмір көріністері суреттеледі. Бұл шығармада жетім балалар тағдырына даген аяушылық сезімі суреттеледі. Қали мен Манап арасындағы қарым- қатынас арқылы ағаның іні алдындағы жауапкершілік , қамқорлық сезімі суреттеледі. Қалидың спортқа және мектептегі тірі табиғат үйірмесінің белді мүшесі екендігі оның жауапкершілігі әрі еңбекқорлығын көрсетеді.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Бауыр ұғымының сенің өміріндегі орны қандай? -Шығармадағы бауырлар не себепті бір-бірінен алшақта өмір сүріде? - Балалық шағын соғыс ұрлаған балалар дегенді қалай түсінесіз? <p>Оқушылардың бауырмалдық, жанашырлық сезімдерін қалыптастыра отырып, бірлік пен ынтымақтастық құндылығын дамытады.</p>	
Отбасы құндылықтары	Әділдік және жауапкершілік	Тынымбай Нұрмағамбетов «Анасын сағынған бала»	

		Бірлік және ынтымақ	<p>Ауылға қонаққа келген Есмағамбеттің Алматыда жүрген анасын сағынған кішкентай Сержанға деген ерекше мейірімі суреттеледі. Ауылда ата, әжесінің қасында тәрбиеленіп жатқан Сержанның анасына деген сағынышы арқылы ата-ананың бала алдындағы жауапкершілігін ұғынуға болады.</p> <p>Мысалы:</p> <p>-Отбасы деген ұғымды қалай түсінесіңдер?</p> <p>-Баланың анаға деген сағынышын қалай жеткізер едіңіздер?</p> <p>-Неліктен Есмағамбет баланы өзіне жақын тартты? Оқушылардың бойындағы отбасылық құндылықтарды дамытуға септігін тигізеді. Анаға деген сүйіспеншілік пен мейірімділік қасиеттері арқылы оқушылардың ата-ана, әже мен ата алдындағы жауапкершілік құндылықтары қалыптасады.</p>
	Отбасы құндылықтары	Әділдік және жауапкершілік Бірлік және ынтымақ	<p>Нұрдәулет Ақыш «Нағыз әже қайда?»</p> <p>Әженің ардақты, сыйлы, үлгілі жан екенін және оларды құрметтеу керек екендігін ұғындыру мақсатында әкесі қыздарына нағыз әжені көрсетемін деп уәде береді. Алайда нағыз әже деп көрсетпекші болған жолдасының анасы ертегі айтпайтын, бата бере алмайтын әже болып шығады. Нағыз әжені қыздарына көрсете алмаған Азат қыздарының алдындағы уәде жауапкершілік үшін өзін кіналайды.</p> <p>Мысалы:</p> <p>-Шығармада қандай мәселе көтеріліп тұр?</p> <p>-Әкесі қыздарына нағыз әжені көрсетуді неліктен армандады?</p> <p>-Шығарма сіздерге қандай әсер қалдырды? Оқушыларға жетелеуші сұрақтар қою арқылы қарттарға көмек көрсету құндылықтарын қалыптастырады. Үлкендерді құрметтеу, жанашырлық сезімдерін, отбасылық құндылықтарын, шынайылығын, жауапкершілігін, эмпатиялық қасиеттерін қалыптастыруға болады. Бұл құндылықтар оқушыларға отбасылық байланыстардың, қарттарды құрметтеудің және олардың әрекеттері үшін жауапкершіліктің маңыздылығын жақсы түсінуге көмектеседі.</p>
8 сынып «Қазақ тілі»	Адамзаттық құндылықтар және әлем мәдениеті.	Бірлік және ынтымақ	<p>Билер сөзі – нақылдың көзі</p> <p>Қазақ халқының мыңдаған жылдар бойғы тарихында билер сотының орны ерекше болған. Ел басына күн туған заманда халқына</p>

		<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Заң және тәртіп</p> <p>Тәуелсіздік және Отаншылдық</p>	<p>пана болған билер әрекеті арқылы әділдікті, жауапкершілікті, тәуелсіздікті аңсаған асыл арманын, халықты берекеге, ынтымаққа шақырған ымарашылдық, ел арасындағы тәртіпті нығайту құндылықтары қалыптасады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Би болу үшін адамда қандай қасиеттер болу керек? -Қазақтың қандай билерін білесің? - Қазіргі сот жүйесі мен бұрынғы билер билігіне көзқарасыңыз қандай? және тағы басқа жетелеуші сұрақтар арқылы оқушылардың базалық құндылықтарын қалыптастыруға болады.
	<p>Кәсіп пен еңбек. Болашақ мамандықтары</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p>	<p>Қасқырмен айқасқан қойшы.</p> <p>Оқушылар мәтінді оқи отырып әр кәсіптің өзіндік қиындығы болатынын түсінеді. Қойшы өзіне артылған жауапкершілікті өз өмірінен жоғары қояды. Бағып жүрген қойларын қасқырдан құтқару үшін арпалысады. Қойшы әрекетінен еңбекқорлықпен жауапкершілік құндылықтарын көруге болады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қойшы еңбегі қаншалықты қиын? -Оның қоғамға қандай пайдасы бар? -Қойшының жеңісіне қандай баға берер едіңіз? <p>Оқушыларда еңбекқорлық және кәсіби біліктілік құндылықтары артады.</p> <p>Оқушылар жауапкершілік, еңбекқорлық, кәсібилік және басқаларға қамқорлық сияқты құндылықтарды қалыптастыра алады. Бұл құндылықтар оларға адалдықтың, қиындықтарды жеңуде табандылықтың және өз міндеттерін орындау үшін жауапкершіліктің маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Мәтінді талқылау оқушылардың жеке өсуіне және олардың қоғамдағы әртүрлі кәсіптердің рөлін түсінуіне ықпал ететін сыни ойлау мен эмоционалды қабылдаудың дамуына ықпал етеді.</p>
<p>8-сынып Қазақ әдебиеті</p>	<p>Биоалуантүрлілігі к. Қызыл кітапқа енген жануарлар мен өсімдіктер</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Тәуелсіздік және</p>	<p>Қызыл кітап</p> <p>Дабылдың, тыйым салудың белгісі болған қызыл кітап ұғымымен танысады. Қызыл кітапқа енген жануарлар мен өсімдіктер туралы білім ала отырып, оларды қорғау, сақтау туралы жауапкершілік құндылығы артады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Қызыл кітап» деген не?

		Отаншылдық	<p>- Жер бетінен қанша биологиялық түр жойылып кеткен?</p> <p>- Қазақстанның Қызыл кітабына қандай жануарлар енген?</p> <p>Қызыл кітапқа енгізілген жануарлар мен өсімдіктердің түрлерін зерттеу оқушылардың табиғатқа деген жауапкершілігі, өмірге деген құрметі, экологиялық хабардарлығы және белсенділігі сияқты құндылықтарды қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл құндылықтар оқушыларға қоршаған ортаны қорғаудың маңыздылығын түсініп қана қоймай, оны қорғау үшін әрекет етуге, планетаның биоәртүрлілігі мен тұрақты дамуына үлес қосуға көмектеседі.</p> <p>Оқушылар қызыл кітаптың сирек кездесетін және жойылып кету қаупі төнген түрлерді қорғау құралы ретіндегі маңыздылығын түсінеді. Бұл оларға биоәртүрлілікті сақтау және табиғатты қорғау жауапкершілігін үйретеді.</p>
Махаббат және абырой	Әділдік және жауапкершілік	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік	<p>Бауыржан Момышұлы «Ұшқан ұя» Шығарманың негізгі идеясы отбасы құндылықтаны дәріптеу.</p> <p>Оқушылар шығарманы оқи отырып , атасы , әжесі, әкесінің әрекеті арқылы еңбекқорлық, жауапкершілік ұғымы, өз елінің тарихын, салт-дәстүрін ұлттық құндылықтары сәлемдесу, жеті ата сияқты құндылықтарды бойына сіңіреді. Оқушылар шығармадан еліне деген, шежірелі тарихына, туған тіліне, салт-дәстүріне деген ықыласы артып, құрметі күшейе түседі.</p> <p>Мысалы:</p> <p>- Сіз үшін отбасындағы ата мен әженің алатын орны қандай?</p> <p>-Шығармадағы ата, әжемен қазіргі заман ата, әжелерінің айырмашылығы бар ма?</p> <p>-Сіздің отбасыңызда қандай ұлттық құндылықтар маңызды болып саналады?</p> <p>Оқушылардың отбасылық құндылықтары артады.</p>
Махаббат пен абырой	Әділдік және жауапкершілік	Еңбекқорлық және кәсіби	<p>Дулат Исабеков «Әпке» Шығармадағы басты кейіпкер - Қамажай, алдынан шыққан қиыншылықтарды көтере білген, бауырларына қамқор, өмірге құштар жан екені . Ата-анасынан жастай айырылған ол - өз өмірін тек бауырларына арнаймын деп жеке өмірі жайлы ойлауды қояды ,</p>

		біліктілік Бірлік және ынтымақ	бауырларының алдындағы жауапкершілікті бәрінен жоғары қояды. Шығармадағы Омар бейнесі арқылы еңбекқорлық пен кәсіби біліктілік құндылығы ерекше көрініс табады. Шығармадағы Тимур мен оның ерке қарындасы Нәзила арасындағы кикілжің отбасындағы береке, ынтымақ құндылығын насихаттайды. Мысалы: - Барлық әпкелер бірдей ме? - Отбасындағы татулық ұғымын қалай түсінесіз? Оқушыларда туысқандық, татулық бірлік пен ынтымақтастық құндылықтары қалыптасады.
9 сынып Қазақ тілі	Әлемдегі қақтығыстар және бейбітшілік	Бірлік және ынтымақ Әділдік және жауапкершілік	Әлем тыныштығын сақтайтын халықаралық ұйымдар Әлем тыныштығын , бірлігін сақтайтын көптеген ұйымдар бар. Ол ұйымдар ел шіндегі, ұлтаралық, дінаралық, шекаралас мемлекеттер арасындағы бірлікті, ынтымақты нығайтуға көмектеседі. Елдің басты байлығы адам өмірі үшін әділ шешім қабылдайды. Мысалы: - Елдердің бейбітшілігін сақтауда халықаралық ұйымдардың рөлі қандай? - Бірлігі жарасқан ел дегенді қалай түсінесіз? - Еліміз БҰҰ-на қашан мүше болып қабылданды? сұрақтары арқылы әділдік пен жауапкершілік, бейбітшілік, бірлік құндылықтарын қалыптастырады.
	Адам құқығы мен бостандығы	Әділдік және жауапкершілік Заң және тәртіп	Азаматтардың құқығы мен бостандығы Адам құқықтары мен бостандығы жеке тұлғаның арнайы құқықтық құжатта бекітілген , әлеуметтік құқықтық тұрғыдан қамтамасыз етілген ешкім шек қоя алмайтын құқығы мен бостандығы. Адам құқығы тапталатын болса ол арнайы заңмен қорғалады. Азаматтардың құқығы мен бостандығын қорғауда жауапкершілік, тәртіп пен заң құндылықтары жатыр. Мысалы: - Сіз өз құқығыңызды білесіз бе? - Сіздің құқықтарыңызды қандай ұйымдар мен органдар қорғайды және оларды кім басқарады? - Адам құқығы жат елдерде жүрсе қалай қорғалады?
	Табиғи ресурстарды	Әділдік және жауапкершілік	Табиғат ресурстарын қорғау мәселесі Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, оны

	тиімді пайдалану	Заң және тәртіп Тәуелсіздік және Отаншылдық	басқару – қазіргі дамыған қоғамның ең маңызды мәселесі. Әсіресе ғылым мен техниканың қарыштап дамуы табиғатқа кері әсерін тигізбей қоймайды. Сол үшін де табиғи ресурстардың сарқылуы – өзекті мәселе. Оларды тиімді пайдалану, адамзат әрекетінің зиянды зардаптарына жол бермеу, бүкіл табиғи кешендердің өнімділігін сақтап қалуда ар адамда Отаншылдық, жауапкершілік, тәртіп құндылығы қалыптасады. Мысалы: - Неге табиғат ресурстарын қорғау бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр? - Еліміз бен әлемдегі табиғат ресурстарын қорғауға өз тараптарыңнан қандай үлес қосар едіңдер? Табиғи ресурстар тиімді пайдалану, ұқыптылық пен үнемді тұтынуға деген жауапкершілік құндылықтарын қалыптастырады.
9-сынып Қазақ әдебиеті	Тарихи шындық пен көркемдік шешім	Тәуелсіздік және Отаншылдық Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Әділдік және жауапкершілік Жасампаздық және жаңашылдық	Шоқан Уәлиханов «Ыстықкөл сапарының күнделігі» Күнделікті осындай ауқымды зерттеу еңбегіне айналдыру екінің бірінің ойына келмейді, ойына келген күннің өзінде қолынан келмеуі мүмкін. Осыған дейін алыс сапарға аттанып, жүрген жері туралы қызықты деректер жинап, оны қағазға түсіріп, күнделік етіп жазған еңбек болмаған. Бұл Шоқан Уәлихановтың аса зеректігін, ұқыптылығын, тиянақтылығын көрсетеді. Күнделікке жай ғана жүрген-тұрғанын, әркімнен естіген әңгімелерін, күлдіргі сөздерін жазбай, оны нақты ғылыми ақпараттармен байытқан. Бұл еңбегінен оның ерекше еңбекқорлығын, жауапкершілігін, Ыстықкөлге дейін өз елінің табиғатына сүйсінуі, қызығуы оның Отаншылдығын, зерттеген әрбір дерегін жинақтап күнделікке түсіру жаңашылдыққа ұмтылу құндылығы болып табылады. Мысалы: - Сен күнделік жүргізесің бе? - Еліміздің қай аймақтарына зерттеуге барғың келеді? - Шоқан Уәлихановтың Ыстықкөлге сапарына қандай баға бересің? Оқушылардың білімге, ізденімпаздыққа, жаңашылдық пен жасампаздық құндылықтарын дамытуға тәрбиелейді.

Абай облысы. Семей қаласының «Жарқын» жалпы орта білім беру мектебінің
Биология пәнінің мұғалімі, директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Карипбаева Лаура Толегеновнаның тәжірибесінен

Сынып пән	Бөлім тақырыптары	Құндылықтар	Мазмұны
7 сынып Биология пәні	Экожүйелер Тақырып: Ортаның экологиялық факторлары: абиотикалық (температура, жарық, рН, ылғалдылық) биотикалық (микроағзалар, жануарлар, өсімдіктер). Оқу мақсаттары: Жергілікті жер экожүйесі қоршаған орта факторларының тірі ағзалардың тіршілік әрекеті мен таралуына әсерін зерттеу	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Бірлік және ынтымақ	Экологиялық білім мен тәрбие жас жеткіншектердің экологиялық санасының дамуын қамтамасыз етіп, жеке тұлғаның экологиялық мәдениетінің негізін қалайды. Экология саласында да көптеген құндылықтар бар: 1. Экожүйедегі рөлінің санасы: экологияны зерттеу адамзаттың қоршаған ортамен қалай әрекеттесетінін және оның қандай салдары болуы мүмкін екенін түсінуге көмектеседі. 2. Табиғи ресурстарға ұқыпты қарау: биоәртүрлілік пен табиғи экожүйелерді сақтаудың маңыздылығын түсіну оларды сақтау бойынша шаралар қабылдауға ықпал етеді. Мысалы: - «Адам-экожүйе бөлігі» деген пікірді қалай түсінесің? - Адамның антропогендік факторы әсерінен табиғатымыз қандай зардап шегуде? - Табиғатты қорғауға қандай үлес қосар едің? Сабақ мазмұнында оқушылардың табиғи және әлеуметтік ортадағы құндылық бағдарлары дамиды. Олардың айналасындағы құбылыстар мен процестерге, идеялар мен идеалдарға, мінез-құлық пен әлеуметтік әрекеттің мотивтеріне белсенді көзқарасын қалыптастырады.
	Тақырып: Қоректік тізбектер және қоректік торлар. №1 модельдеу «Қоректік тізбек пен торды құру». Оқу мақсаттары: Табиғи қоректік тізбектерді салыстыру; Қоректік тізбектер және қоректік торларды құрастыру	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Жасампаздық және жаңашылдық Бірлік және ынтымақ	Қоректік тізбектер мен қоректік торларды зерттеу энергия мен қоректік заттардың экожүйедегі тұтынушылардың бір деңгейінен екіншісіне қалай ауысатынын түсінуге көмектеседі. Бұл әр түрдің басқа түрлерге қалай әсер ететінін және түрлердің саны немесе құрамы өзгерген кезде қандай салдары болуы мүмкін екенін көруге мүмкіндік береді. Қоректік торды талдау арқылы адамдар биоәртүрлілік пен экожүйенің тұрақтылығын сақтаудағы рөлін түсіне алады. Мысалы, егер адам балық аулаумен немесе аң аулаумен айналысса, олардың әрекеттері экожүйедегі басқа түрлердің популяциясына қалай әсер ететінін көре алады. Бұл тепе-теңдікті сақтау үшін ресурстарды басқару қажеттілігін түсінуге әкелуі мүмкін.

		<p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Сондай-ақ, қоректік тізбектер мен қоректік торды зерттеу табиғи ресурстарды тұрақты пайдаланудың маңыздылығын көрсете алады. Мысалы, адамның іс-әрекеті қоректік торларын бұзуы мүмкін екенін түсіну экожүйені сақтауға бағытталған ауыл шаруашылығының, орман шаруашылығының және балық шаруашылығының тиімдірек әдістерінің дамуына әкелуі мүмкін.</p> <p>Осылайша, қоректік тізбектер мен торларын зерттеу адамдарға табиғатқа тәуелділігін түсінуге және оны болашақ ұрпақ үшін сақтау жауапкершілігін қабылдауға көмектеседі. Жайлымдық қоректік тізбек пен детриттік қоректік тізбектің айырмашылығын білу. Қоректік тізбекті құрастырып көру. Қолдан модель жасау.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қоректік тізбектегі жануарлар мен өсімдіктердің әртүрлілігінің рөлі қандай және бұл табиғатты қорғаудағы құндылықтарымызбен қалай байланысты? - Азық-түлік тізбегіндегі кейбір түрлер жойылып кетсе, қандай проблемалар туындауы мүмкін? - Табиғи тәртіпті бұзбау және болашақ ұрпақ үшін қоректік тізбекті сақтау үшін тағамды тұтынуды қалай теңестіруге болады?
	<p>Тақырып: Экологиялық сукцессиялар: Бірінші және екінші реттік сукцессиялар. Экожүйелердің алмасуы. Оқу мақсаттары: Экологиялық сукцессия үдерісін сипаттау</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Заң және тәртіп</p>	<p>Табиғи ресурстарды пайдаланудың тұрақты әдістерін дамыту: экологияны зерттеу қоршаған ортаға зиян келтірместен адамзаттың қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік беретін тұрақты даму әдістерін жасауға көмектеседі.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Бұзылған экожүйелерді қалпына келтіру ауа мен судың сапасына, сондай-ақ көптеген адамдар тұратын қалалардағы ластану деңгейіне қалай әсер етуі мүмкін? - Құстардың қоныс аударуы немесе балық табындарының қоныс аударуы сияқты экожүйелердің алмасуы жағалаудағы немесе ауылдық жерлерде тұратын адамдар өмірінің мәдени және әлеуметтік аспектілеріне қалай әсер етуі мүмкін? - Климаттың өзгеруі мен урбанизация жағдайында биоәртүрлілікті сақтау және экожүйелерді қалпына келтіру бойынша жаһандық күш-жігер қандай қиындықтар мен мүмкіндіктерді білдіреді?

			Бұл сұрақтар оқушыларға экологиялық процестер мен денсаулық, әл-ауқат, мәдени мұра және болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілік сияқты адами құндылықтар арасындағы байланысты көруге көмектеседі.
Тақырып: Адам экожүйенің бір бөлігі. Антропогендік фактор. Адам әрекеттерінің экожүйеге жағымсыз әсері. Оқу мақсаттары: Адам мен экожүйе арасындағы қарым-қатынастарды сипаттау Экожүйеге жағымсыз әсер ететін адам тіршілігінің салаларына мысалдар келтіру	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Жасампаздық және жаңашылдық Бірлік және ынтымақ Әділдік және жауапкершілік	Экологиялық мәселелерді шешуге арналған жаһандық ынтымақтастық: Экология табиғатты қорғау және экологиялық дағдарыстарды жеңу үшін күресте бүкіл әлемдегі адамдарды біріктіреді. Атмосфераның құрамы мен сапасына әсер ететін антропогендік факторлар. Атмосфераның ластануы және оны ластайтын негізгі көздер. Автокөлік және қоршаған орта Мысалы: 1. Жер бетінде қандай негізгі экожүйелер бар және олар адам әрекетімен қалай байланысты? 2. Экожүйеге антропогендік әсердің қандай түрлерін атауға болады? 3. Адамның экожүйеге теріс әсер етуінің қандай мысалдарын білесіз? 4. Су экожүйелерінің ластануының қоршаған ортаға және тірі организмдерге әсері қандай? 5. Табиғи ресурстарды өндіру және пайдалану орман және Мұхит экожүйелеріндегі биологиялық әртүрлілікке қалай әсер етеді? 7. Адамның экожүйеге теріс әсерін азайту үшін қандай шаралар қолдануға болады? Жетелеуші сұрақтар арқылы оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыруға болады.	
Тақырып: Қазақстанда ерекше қорғалатын аймақтар. Жергілікті жердің ерекше қорғалатын аймақтары. Қазақстан Республикасының Қызыл кітабы. Жергілікті өңірдің ҚР Қызыл кітабына енгізілген жануарлары мен өсімдіктері. Оқу мақсаттары:	Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік Жасампаздық және жаңашылдық Бірлік және ынтымақ	Табиғатта жасалған танымжорықтың міндеттерінің бірі – табиғатты қорғау, табиғат байлықтарына ұқыптылықпен қарау мәселелерін барынша насихаттау. Мысалы, жануарлар дүниесіне саяхат жасалатын болса, онда танымжорыққа шығар алдында аңшылардың ережесі броконьерлермен күрес жолдары, жануарлардың құс пен балықтардың «Қызыл кітапқа» жазылған, құрып бара жатқан түрлері таныстырылады. Осы орайда оқушыларға аң құстарға деген жауапкершілік, күту, баптау, мейірімділікке қамқорлыққа тәрбиелеу бағытында құндылықтар қалыптастыруға болады. Мысалы: - Үй жануарларын қалай күтесің? - Қызыл кітап не үшін керек? - Адамдардың өз қажеттіліктеріне қарай аң құстарға деген әрекеттерін қалай түсінесің?	

	<p>Ерекше қорғалатын Қазақстан Республикасының табиғи аймақтарының өсімдіктері мен жануарларын сипаттау. Жергілікті өңірдің Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген жануарлары мен өсімдіктеріне мысал келтіру.</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Ашықтық, еңбекқорлық, сүйіспеншілік, моральдік-эстетикалық, әдемілікті бағалау, махаббатты қадірлеу, сұлулықты сезіну сияқты эстетикалық құндылықтар қалыптасады. Табиғатты танудың міндеттерінің бірі – табиғатты қорғау және табиғи байлыққа ұқыпты қарау қажеттілігі туралы білімді барынша тарату. Іс-тәжірибелер арқылы құндылықтарды тәрбиелеу және оқушыларды түрлі экологиялық әрекеттерге тарту қоршаған әлемге жауапкершілікпен қарауды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Экологиялық құндылықтар Табиғатқа деген жауапкершілік: Табиғатты қорғауды және табиғи ресурстарға ұқыпты қарауды насихаттайды. «Қызыл кітапқа» енгізілген жануарлар мен өсімдіктерді сақтаудың маңыздылығын түсінуге тәрбиелейді. Үй жануарларына күтім жасау. Жабайы жануарларға күтім жасау және оларды қорғау қажеттілігін түсіну. Оқушыларды жанашырлық пен сүйіспеншілікке тәрбиелейді. Табиғи ресурстар шектеулі және оларды сақтау керек деген түсінік қалыптастырады.</p>
	<p>Жасушалық биология. Су және органикалық заттар.</p> <p>Тақырып: Судың биологиялық маңызы және оның еріткіш ретіндегі, температураны сақтау мен реттеудегі ролі. №2 зертханалық жұмыс «Судың тірі ағзалар үшін маңызы мен қасиеттерін зерттеу». Микро- (мырыш, темір, селен,</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Оқушыларды талқылауға, пікір алмасуға белсене қатыстырып, проблемалық мәселені ортақ үстел басында шешуге баулу қажет. Адамгершілік негіздерін тәрбиелеу ұзақ мерзімді процесс және ол оқушылардың әлеуметтік, интеллектуалдық және этикалық дағдыларын үздіксіз дамытуға негізделген. Дегенмен, шешім қабылдау дағдыларын және этикалық қасиеттердің көрінісін табысты меңгерген оқушы болашақта биология саласының білікті маманы ғана емес, сонымен қатар еліміздің жақсы және саналы азаматы бола алады. Суды үнемдеу керек екендігін, тіршілікке су өте қажетті екендігін ұғындыру. Су байлықтары және оларды қорғау. Адам өміріндегі және шаруашылық қызметіндегі судың маңызы. Су байлықтарының таралу географиясы, су экологиясы- Шөлдердің ұлғаю проблемасы. Қазіргі кезеңдегі дүние жүзіндегі тұщы суды пайдалану мәселесі. Қазақстанның су байлықтары, олардың қазіргі экологиялық жағдайы. Қазақстан өзендерінің суын тиімді пайдалану және қорғау. Жергілікті жердегі табиғи</p>

	<p>фтор) және макроэлементтердің (магний, кальций, калий, фосфор,) тірі ағзалардың тіршілік әрекеті үшін маңызы.</p> <p>Оқу мақсаттары: Судың қасиеті мен тірі ағзалар үшін маңызын сипаттау; Тірі ағзалар тіршілік әрекеттері үшін микро- және макроэлементтердің ролін сипаттау</p>		<p>тұщы су көздерінің ластану себептері. Су көздерінің ластануы мен салдары. Біз қандай суды ішіп жүрміз.</p> <p>Мысалы: -Суды қалай үнемдейміз? -Қандай мақал-мәтелдер судың қасиетін ұғындырады? -Қандай аңыздар сумен байланысты?</p> <p>Базалық құндылықтармен қатар, қамқорлық, адамгершілік, жаңашылдық, өмір бойы білім алу сияқты қасиеттерді қалыптастыруға болады. Оқушыларға судың қасиеті туралы, суды үнемдеуге жетелейді.</p> <p>Сабақта оқушылардың бойында жауапкершілік, қамқорлық, адамгершілік, жаңашылдық және өмір бойы оқуға деген ұмтылысты және құндылықтардың кең ауқымын қалыптастыруға ықпал етеді. Сабақта оқушылардың су ресурстарының маңыздылығы мен қорғалуы туралы білімдерін байытып қана қоймай, олардың табиғатқа саналы және ұқыпты қарау үшін қажетті жеке және адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады.</p>
	<p>Тақырып: Азық – түліктердегі органикалық заттар: нәруыздар, майлар, көмірсулар.</p> <p>№3 зертханалық жұмыс «Азық – түліктерде көмірсулар, нәруыздар және майлардың бар болуын зерттеу».</p> <p>Оқу мақсаттары: Азық – түліктерде көмірсулар, нәруыздар және майлардың бар екендігін дәлелдеу</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Ақуыздар, майлар және көмірсулар сияқты тағамдардағы органикалық заттарды зерттеу оқушыларға әртүрлі адами құндылықтарды түсінуге және алуға көмектеседі.</p> <p>Ақуыздардың, майлардың және көмірсулардың тамақтанудағы ролін түсіну оқушыларға адамның денсаулығы мен әл-ауқатын сақтауға қандай тағамдар ықпал ететінін түсінуге көмектеседі.</p> <p>Мысалы: -Ақуыздар, майлар және көмірсулар дегеніміз не? Олардың адам тамақтануындағы ролі қандай? - Сіздің денсаулығыңыз бен әл-ауқатыңыз үшін тағамды тұтынудағы қандай өзгерістер маңызды деп санайсыз?</p> <p>Бұл сұрақтар оқушыларға денсаулық туралы білімдерін тереңдетіп қана қоймай, сонымен қатар олардың тамақтану әдеттері мен құндылықтарын қалыптастырады.</p> <p>Оқушылар сабақ барысында дұрыс тамақтануды насихаттау және денсаулықты сақтау үшін қандай тағамдар тұтыну керектігін үйренеді. Дәстүрлі тағамдарға және оларды дайындау әдістеріне құрмет. Дастархан басында тамақтану мәдениеті мен этикетін тәрбиелеу. Сабақта</p>

			оқушылардың тамақтану және денсаулық білімдерін, сондай-ақ адамгершілік, әлеуметтік және мәдени құндылықтарын қалыптастыра отырып, олардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Оқушыларға денсаулығына қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсінуге, олардың тамақтану әдеттері үшін жауапкершілікті дамытуға және тамақтану мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі.
	<p>Тыныс алу.</p> <p>Тақырып: Тынысалу мүшелері. Адамның тынысалу жолдарының құрылысы мен газалмасу мүшелері. Оқу мақсаттары: Адамның тыныс алу мүшелерінің құрылыс ерекшеліктерін танып білу</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Тыныс алу жолдары мен газ алмасу органдарының құрылымын түсіну оқушыларға денсаулығына қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Олар дұрыс тыныс алу және өкпеге және басқа тыныс алу мүшелеріне күтім жасау дененің жалпы әл-ауқаты мен денсаулығына қалай ықпал ететінін біле алады. Олар таза ауамен тыныс алу және зиянды заттардан аулақ болу олардың денсаулығы мен әл-ауқатына қалай әсер ететінін біле алады. Оқушылар ауаның ластануы мен табиғи экожүйелердің бұзылуы ауа сапасы мен өз денсаулығына қалай әсер ететінін түсінуі мүмкін, бұл оларды тұрақты және жауапты шешімдер қабылдауға итермелеуі мүмкін.</p> <p>Мысалы:</p> <p>-Темекі шегу әдеттеріне және оның тыныс алу жүйесіне әсеріне қандай әлеуметтік және мәдени факторлар әсер етуі мүмкін?</p> <p>Бұл сұрақтар оқушыларға тыныс алу жүйесінің денсаулығының маңыздылығын және оның өзіне және басқаларға қамқорлық жасау, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарау және салауатты өмір салтын ұстану сияқты адами құндылықтармен байланысын түсінуге көмектеседі.</p>
	<p>Микробиология және биотехнология</p> <p>Тақырып: Бактерияларды пайдалану. Табиғаттағы және адам өміріндегі бактериялардың маңызы. №13 зертханалық</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p>	<p>Табиғаттағы және адам өміріндегі бактериялардың маңызы.</p> <p>Бактериялардың антибиотиктерге тұрақтылығы. Бактерияларды және олардың табиғаттағы рөлін зерттеу оқушыларға жердегі тірі организмдердің алуан түрлілігін түсінуге көмектеседі. Бұл оларға барлық тіршілік иелеріне құрмет көрсетуге және экожүйелер мен адам өмірі үшін биоәртүрліліктің құндылығын түсінуге мүмкіндік береді.</p> <p>Бактерияларды қолдануды зерттеу оқушыларға антибиотиктерді, пестицидтерді және бактериялар мен қоршаған ортаға зиян келтіруі мүмкін басқа химиялық заттарды қолданумен</p>

	<p>жұмыс «Өндірісте йогурт және ірімшік жасауды зерттеу».</p> <p>Оқу мақсаттары: Ірімшік және йогурт өндірісін зерттеу</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>байланысты адам қызметінің экологиялық салдарын түсінуге көмектеседі. Бұл оларды ресурстарды тұрақты пайдалану және қоршаған ортаны қорғау саласында жауапты шешімдер қабылдауға ынталандыруы мүмкін.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Бактериялар қоршаған ортаға қандай оң үлес қосады? -Бактериялардың ас қорыту мен адам денсаулығын сақтаудағы рөлі қандай? - Бактериялық инфекцияларды емдеу үшін антибиотиктер мен басқа дәрі-дәрмектерді қолданғанда қандай қиындықтар туындауы мүмкін? - Бактериялар мен басқа микроорганизмдердің биоәртүрлілігін жоғалту нәтижесінде қандай әлеуметтік және экономикалық зардаптар болуы мүмкін? <p>Бұл сұрақтар оқушыларға бактерияларды зерттеуді денсаулық, табиғатқа қамқорлық, төзімділік, жауапкершілік және өмірге деген құрмет сияқты адами құндылықтармен байланыстыруға мүмкіндік береді.</p> <p>Оқушылардың бойында экологиялық жауапкершілік құндылығы, денсаулық, әл-ауқат, ашықтық құндылықтары қалыптасады.</p>
<p>8 сынып</p> <p>Биология пәні</p>	<p>Қоректену Тақырып: Тамақтану гигиенасы. Асқорыту мүшелерінің жұқпалы аурулары және олардың алдын алу. Тағамнан уланудың алдын алу. Алғашқы жәрдем шаралары. Ішек құрт ауруларының алдын алу.</p> <p>Оқу мақсаттары: Асқорыту жолы ауруларының себептерін және астан улану себепін анықтау</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Тамақтану гигиенасы, ас қорыту органдарының жұқпалы аурулары, тамақтан уланудың алдын алу, алғашқы медициналық көмек шаралары және ішек құрттарының алдын-алу тақырыбын зерттеу денсаулыққа ықпал етіп қана қоймай, оқушыларға маңызды адами құндылықтар мен дағдыларды тәрбиелейді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Денсаулық: дұрыс тамақтанудың, гигиенаның және алдын-алу шараларының маңыздылығын түсіну денсаулықты сақтауға және аурудың алдын алуға көмектеседі. 2. Жауапкершілік: сақтық шаралары мен алдын-алу шараларын білу өз денсаулығына және басқалардың денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастырады. 3. Эмпатия: улану кезіндегі алғашқы медициналық көмек шараларын түсіну осындай жағдайға тап болуы мүмкін адамдарға эмпатияны дамытуға және көмектесуге дайын болуға көмектеседі. 4. Ынтымақтастық: тамақтану гигиенасы және жұқпалы аурулар тақырыбын талқылау топта ынтымақтастықты қалыптастыруға ықпал етеді,

			<p>өйткені тамақ қауіпсіздігі мен денсаулық ортақ мүдделер болып табылады.</p> <p>5. Өзін-өзі дамыту: дұрыс тамақтану және ас қорыту ауруларының алдын алу туралы білім алу оқушыларды өзін-өзі дамытуға және салауатты өмір салтын ұстануға ынталандыруы мүмкін.</p> <p>6. Қоршаған ортаны құрметтеу: тамақтану әдеттерінің қоршаған ортаға әсерін және экология мәселелерін түсіну табиғатты құрметтеуге және ресурстарға ұқыпты қараудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі.</p> <p>7. Мәдени әртүрлілікті түсіну: тамақтану және ас қорыту жүйесінің аурулары тақырыбын зерттеу толеранттылық пен әртүрлілікті түсінуге ықпал ететін тағамдық артықшылықтар мен дәстүрлердегі мәдени айырмашылықтарды анықтауы мүмкін.</p> <p>Осылайша, осы тақырыптарды зерттеу денсаулық пен қауіпсіздікке ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың жеке қасиеттерін қалыптастыруға маңызды үлес қосады.</p> <p>Мысалы:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ас қорыту денсаулығын сақтау үшін қандай құндылықтар маңызды? 2. Тамақтану гигиенасының қандай принциптері өзімізге және басқаларға қамқорлық жасауға көмектеседі? 3. Сіз басқа адамдарға қамқорлық жасау тұрғысынан қандай улануға қарсы алғашқы көмек шараларын маңызды деп санайсыз? 4. Ішек құрттарының алдын алу және басқалардың денсаулығын қорғаумен қандай құндылықтар байланысты болуы мүмкін? 5. Қоғамда достық қарым-қатынасты қалыптастыру үшін тамақтану мен денсаулықтың қандай аспектілері маңызды болуы мүмкін? <p>Бұл сұрақтар оқушыларға өздеріне және басқаларға қамқорлық жасау, сондай-ақ жалпы қоғам үшін салауатты өмір салтының құндылығы арасындағы байланысты түсінуге көмектесу арқылы адами құндылықтарды ескере отырып тақырыпты талқылауға ықпал етеді.</p> <p>Сонымен қатар оқушылардың бойында денсаулық, эмпатия, құрмет, қамқорлық, ынтымақтастық құндылықтары да дамып, қалыптасады.</p>
	Заттардың	Еңбекқорлық	Қанның құрамы мен қызметі. Ағзаның ішкі

	<p>тасымалдануы</p> <p>Тақырып: Иммунитет. Иммунитеттің түрлері: туа пайда болған және жүре пайда болған иммунитет. Екпенің (вакцин) түрлері және оның жасанды иммунитетті қалыптастырудағы маңызы. Жұқпалы аурулардың алдын алу. Ту мақсаттары: тудың алдын алудағы вакцинацияның ролін бағалау</p>	<p>және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>ортасы. Иммунитет. Иммунитеттің түрлері. Қан топтары.</p> <p>1. Денсаулық және әл-ауқат: оқушылар өз денсаулығы мен айналасындағылардың денсаулығына қамқорлық жасау өмірдің негізгі аспектілерінің бірі екенін түсінеді. Олар вакцинация мен денсаулыққа дұрыс күтім жасау жұқпалы аурулардың алдын алуға және денсаулықты сақтауға қалай ықпал ететінін біледі.</p> <p>2. Ынтымақтастық және эмпатия: ұжымдық иммунитетті қалыптастыру және халықтың осал топтарын (мысалы, балалар, қарттар, иммундық жүйесі әлсіреген адамдар) қорғау үшін вакцинацияның маңыздылығын түсіну тәуекелге ұшырағандарға ынтымақтастық пен эмпатияны дамытуға ықпал етеді.</p> <p>3. Жауапкершілік және этика: оқушыларға вакциналар сияқты медициналық ресурстарды дұрыс пайдалану принциптерін үйрету олардың өздері мен қоғам алдындағы жауапкершілігін қалыптастырады. Олар гигиеналық ережелерді сақтау, вакцинация және алдын алу шаралары олардың жеке міндеті ғана емес, сонымен қатар қоғамдық әл-ауқатқа қосқан үлесі екенін түсінеді.</p> <p>4. Білім беру және сыни тұрғыдан ойлау: иммунитет пен вакцинацияны зерттеу оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға және денсаулық туралы ақпаратты талдауға ынталандырады.</p> <p>5. Әртүрлілік пен мәдени мұраны құрметтеу: жұқпалы аурулардың алдын алуды зерттеу оқушыларға әртүрлі мәдениеттер мен елдердің өздерінің вакцинация бағдарламалары мен сақтық шараларын қалай дамытып, қолданатынын түсінуге мүмкіндік береді. Бұл әртүрлі тәжірибелер мен мәдени мұраларды құрметтеуге ықпал етеді.</p> <p>Мысалы: - Вакцинацияның жеке адамның ғана емес, бүкіл қоғамның денсаулығын сақтаудағы рөлі қандай? - Жұқпалы аурулардың алдын алу туралы білім біздің басқа адамдардың денсаулығына деген құрметімізді қалыптастыруға және қоғамдық қауіпсіздікті сақтауға қалай ықпал етеді? Оқушылар өз денсаулығы мен айналасындағылардың денсаулығына қамқорлық жасауға үйренеді. Олар вакцинация және дұрыс</p>
--	--	---	---

			күтім жасау жұқпалы аурулардың таралуын болдырмау және жалпы денсаулық пен әл-ауқатқа ықпал ететінін түсінеді. Жұқпалы аурулардың алдын алудың маңыздылығын түсіну оқушыларға басқа адамдардың денсаулығына деген құрметті дамытуға көмектеседі.
<p>Тыныс алу</p> <p>Тақырып:</p> <p>Тыныс алудың минуттық көлемі. Әр түрлі жастағы, физикалық дамыған, ер және әйел адамдардың өкпесінің тіршілік сыйымдылығы. Тынысалу қозғалыстарының жиілігі. Шылым шегудің өкпенің тіршілік сыйымдылығына әсері.</p> <p>Түп мақсаттары:</p> <p>Өкпенің тіршілік сыйымдылығын анықтау және қалыптасқан жағдайдағы және дененің физикалық жүктемесі кезіндегі тыныс алудың минуттық көлемін анықтау</p>	<p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Тыныс алудың минуттық көлемі, өкпенің тіршілік сыйымдылығы және тыныс алу қозғалысының жиілігі сияқты аспектілерді зерттеу оқушыларға адам ағзасының қызметі және оның әртүрлі жағдайларға бейімделуі туралы құнды білім береді. Бұл оларға көмектесе алады:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Салауатты өмір салтының маңыздылығын түсіну: оқушылар темекі шегудің өкпенің өмірлік қабілетіне және жалпы денсаулыққа қалай әсер ететінін түсіне алады. Бұл салауатты өмір салтын ұстануға және жаман әдеттерден аулақ болуға түрткі болуы мүмкін. 2. Өз денсаулығыңызға қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсіну: бұл параметрлерді зерттеу оқушыларға тыныс алу жүйесіне қандай факторлар әсер етуі мүмкін екенін және олардың физикалық жағдайын бақылау және оны жақсартуға ықпал ететін таңдау жасау нәтижесінен маңызды екенін түсінуге көмектеседі. 3. Өз денесі мен денсаулығын құрметтеуді дамыту: тыныс алу жүйесінің жұмысын және темекі шегудің әсерін түсіну оқушыларға өкпелерін бағалауға және оларға қамқорлық жасауға көмектеседі, олардың денсаулығын ұзақ жылдар бойы сақтауға тырысады. 4. Айналаңыздағы адамдармен салауатты қарым-қатынасты сақтау: осы аспектілер туралы білім оқушыларды денсаулық сақтауды отбасымен, достарымен және жалпы қоғамдастықпен қарым-қатынасының маңызды бөлігі ретінде қарастыруға шабыттандыруы мүмкін. 5. Ғылым мен медицинаға деген қызығушылықты ояту: тыныс алу физиологиясын және оның жалпы денсаулықпен байланысын зерттеу оқушылардың адам ағзасының ғылыми және медициналық аспектілеріне деген қызығушылығын тудыруы мүмкін, бұл осы салада одан әрі оқыту мен зерттеуді ынталандыруы мүмкін. <p>Мысалы:</p> <p>-Айналаңызға әсер ету және басқаларды</p>	

			<p>салауатты өмір салтын ұстануға және темекі шегуден аулақ болуға сендіру үшін қандай шаралар қолдануға болады?</p> <p>-Тыныс алу жүйесі және темекі шегудің зияны туралы біліміңізді басқа адамдарға, соның ішінде жақындарыңыз бен қоғамдағы адамдарға көмектесу үшін қалай пайдалануға болады?</p> <p>Оқушыларға салауатты өмір салтын ұстану және темекі шегу сияқты жағымсыз әдеттерден аулақ болуға тәрбиелейді. Мұндай базалық құндылықтарды қалыптастыру оқушылардың денсаулығы мен салауатты және саналы ұрпақты құруға ықпал етеді.</p>
	<p>Қозғалыс</p> <p>Тақырып: Гиподинамия. Сымбаттың бұзылуы және жалпақ жалпақ табандылықтың пайда болу себептері. Сымбаттың бұзылуы мен жалпақтабандылықтың алдын алу шаралары. Оқу мақсаттары: Гиподинамия салдарын атау. Сымбаттың бұзылуы және жалпақ жалпақтабандылықтың пайда болу себептерін анықтау.</p>	<p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Гиподинамияны, оның сымбаттың бұзылуымен және жалпақ табанның дамуымен байланысын, сондай-ақ осы проблемалардың алдын алу шараларын зерттеу оқушыларға салауатты өмір салты туралы білімді ғана емес, сонымен бірге тақырыппен бірге жүретін құндылықтарды да әкелуі мүмкін:</p> <p>1. Денсаулық және әл-ауқат: физикалық белсенділік пен дұрыс қалыптың маңыздылығын түсіну оқушыларға өз денсаулығы мен әл-ауқатына қамқорлық жасау бақытты және белсенді өмірдің негізгі құрамдас бөлігі екенін түсінуге көмектеседі.</p> <p>2. Өзін-өзі тану және өзін-өзі бағалау: гиподинамия тақырыбын және онымен байланысты мәселелерді зерттеу оқушыларға өз денелері мен қажеттіліктерін жақсы түсінуге көмектеседі. Бұл өзін-өзі тануға және өзін-өзі бағалауға ықпал етуі мүмкін, өйткені олар өз денелерін қабылдауға және құрметтеуге үйренеді.</p> <p>3. Жауапкершілік: гиподинамияның себептері мен алдын алу шараларын түсіну арқылы оқушылар өздерінің денсаулығы үшін жауапкершіліктерін түсіне алады. Олар салауатты өмір салтын сақтауға бағытталған шешімдер қабылдауды үйренеді.</p> <p>4. Эмпатия және басқаларға қамқорлық: гиподинамияның зиянды әсерін түсіну басқа адамдарға, әсіресе физикалық белсенділіктің жеткіліксіздігімен немесе сымбаттың бұзылуымен байланысты проблемалардан зардап шегетіндерге қамқорлық пен жанашырлық танытуға көмектеседі.</p> <p>5. Білімнің құндылығы: гиподинамия және оның денсаулыққа әсері туралы білім алу болашақта өз</p>

			<p>денсаулығына қатысты саналы шешімдер қабылдауға негіз бола алады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қозғалыстың жетіспеушілігі біздің өзін-өзі тануымызға және өзін-өзі бағалауымызға қалай әсер етуі мүмкін? - Физикалық белсенділіктің біздің өміріміздегі рөлі қандай және ол біздің жалпы денсаулығымыз бен әл-ауқатымызға қалай байланысты? <p>Сабақта оқушыларға сымбаттың бұзылуы және жалпақ табанның пайда болу себептерін, сондай-ақ олардың алдын алу шараларын зерттеу сияқты бірқатар құнды қасиеттерін дамытуға ықпал етеді. Олар физикалық белсенділіктің және денсаулығына қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсінеді, жауапкершілікті, тәртіпті және басқаларға қамқорлық жасауды дамытады.</p>
<p>9 сынып</p> <p>Биология пәні</p>	<p>Тірі ағзалардың көп түрлілігі.</p> <p>Биосфера және экожүйе</p> <p>Тақырып: Табиғаттағы көміртек пен азот айналымы. Биосферадағы биохимиялық үрдістер. Топырақ пен шөгінді жыныстар түзудегі тірі ағзалардың рөлі. Оқу мақсаттары: Азот пен көміртектің табиғаттағы айналымының сызбасын құру</p>	<p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>Табиғаттағы көміртегі мен азот айналымын, биосферадағы биохимиялық процестерді және топырақ пен шөгінді жыныстардың түзілуіндегі тірі организмдердің рөлін зерттеу оқушыларға көптеген адами құндылықтар мен танымдар әкелуі мүмкін:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Табиғат пен қоршаған ортаны құрметтеу: тірі организмдер мен биохимиялық процестердің қоршаған ортамен қалай әрекеттесетінін түсіну оқушыларға табиғи ресурстар мен биоәртүрлілікті сақтаудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі. 2. Өз әрекеттері үшін жауапкершілік: оқушылар адамның іс-әрекеті көміртегі мен азот айналымына әсер етуі мүмкін екенін түсінеді, бұл қоршаған ортаға ұқыпты қарау және ресурстарды ұтымды пайдалану қажеттілігін көрсетеді. 3. Экожүйелер мен олардың өзара байланыстарын түсіну: биохимиялық процестерді зерттеу оқушыларға тірі организмдер, топырақ, атмосфера және су жүйелері арасындағы күрделі қатынастарды көруге мүмкіндік береді. 4. Адамның табиғаттағы рөлін түсіну: адамның іс-әрекеті көміртегі мен азот айналымына қалай әсер ететінін түсіну оқушыларға табиғаттағы рөлін және тұрақты даму қажеттілігін түсінуге көмектеседі 5. Ғылыми ойлау мен сыни ойлауды дамыту:

			<p>биохимиялық процестерді зерттеу оқушылардың ғылыми және сыни ойлауын дамытуға ықпал ететін ақпаратты талдау мен синтездеуді қажет етеді.</p> <p>6. Болашақ кәсіби салалар үшін білімнің құндылығы: көміртегі мен азот айналымын түсіну экология, ауыл шаруашылығы, геология және т.б. сияқты әртүрлі салалар үшін маңызды, сондықтан бұл тақырыпты зерттеу оқушылардың болашақ жоспарлары үшін пайдалы болуы мүмкін.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Адам әрекеті топырақ пен шөгінді жыныстардың түзілуіне қалай әсер етеді және бұл біздің болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілігімізге қалай байланысты? - Егер адамның іс-әрекеті көміртегі мен азот айналымының бұзылуына әкелсе, қоршаған ортаға қандай әсер етуі мүмкін? <p>Бұл сұрақтар оқушыларды зерттелетін тақырыптың табиғатты құрметтеудің маңыздылығын, олардың әрекеттері үшін жауапкершілікті және қоршаған ортаға ұқыпты қарау қажеттілігін түсінуге қалай әсер ететінін талқылауға ынталандыруға бағытталған.</p>
	<p>Адам қызметінің қоршаған ортаға әсері.</p> <p>Тақырып: Пайдалы қазбаларды өндірудің қоршаған орта мен адам денсаулығына әсері. Пестицидтердің қоршаған орта мен адам денсаулығына әсері. Оқу мақсаттары: Пайдалы қазбалар өндірудің және қайта өңдеудің қоршаған ортаға әсерін түсіндіру.</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p> <p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p>	<p>Пайдалы қазбаларды өндіру мен пестицидтерді қолданудың қоршаған ортаға және адам денсаулығына әсерін зерттеу оқушыларға бірнеше маңызды адами құндылықтарды түсінуге мүмкіндік береді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Экологиялық жауапкершілік: адамның іс-әрекетінің қоршаған ортаға қалай әсер ететінін түсіну оқушыларға табиғатты және оның биоәртүрлілігін болашақ ұрпақ үшін сақтау жауапкершілігін түсінуге көмектеседі. 2. Денсаулық және әл-ауқат: пестицидтердің адам денсаулығына әсерін зерттеу денсаулыққа қамқорлық жасаудың және денсаулыққа аз зиян келтіретін тағамдарды таңдаудың маңыздылығын көрсете алады. 3. Әділеттілік және әлеуметтік ынтымақтастық: экология мен денсаулық мәселелерін түсіну арқылы оқушылар қоғамның барлық мүшелері үшін таза суға, ауаға және жерге әділ қол жетімділік туралы, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік топтар қоршаған ортаның ластануының теріс әсеріне қалай біркелкі әсер етпеуі мүмкін екендігі туралы ойлана алады. 4. Тұрақты даму: қоршаған ортаның ластану

			<p>мәселелерін және олардың адамға әсерін зерттеу табиғи ресурстарды тұрақты пайдалану қажеттілігін түсінуге және ресурстарды өндіру мен ауыл шаруашылығының балама, экологиялық тұрақты әдістерін іздеуге ықпал етуі мүмкін.</p> <p>5.Қоғамдық қатысу және белсенділік: экология және денсаулық мәселелерін түсіну арқылы оқушылар шешім қабылдау процестеріне азаматтық қатысудың және қоршаған ортаны қорғау және адам денсаулығы саясатына әсер етудің маңыздылығын түсіне алады.</p> <p>Бұл тақырыптарды зерттеу оқушыларға айналасындағы әлем туралы білімдерін тереңдетуге көмектесіп қана қоймай, оларды қоғамның жауапты және саналы мүшелері ретінде қалыптастырады.</p> <p>Мысалы:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Экологиялық жауапкершіліктің қандай принциптерін қоғам үшін маңызды деп санайсыз және неге? 2. Тау-кен өндірісі және пестицидтерді қолдану сіздің аймағыңыздағы адамдардың денсаулығына қалай әсер етеді? 3. Ресурстарды өндірудің және ауыл шаруашылығының қандай баламалы әдістері қоршаған ортаға және адамдардың денсаулығына қолайлы болуы мүмкін? 4. Қоршаған ортаны және денсаулықты сақтауға көмектесу үшін күнделікті өмірде қандай практикалық қадамдар жасай аламыз? 5. Әр адамның іс-әрекеті болашақ ұрпаққа қалай әсер етуі мүмкін және біз оларға өз әрекеттеріміз арқылы қандай құндылықтарды беруіміз керек? <p>Бұл сұрақтар оқушыларға адамның іс-әрекетінің қоршаған ортаға және денсаулыққа әсерін түсінуге ғана емес, сонымен қатар осы саладағы іс-әрекеттерімізге қандай құндылықтар мен принциптер басшылық ету керектігін талқылауға көмектеседі. Табиғатты құрметтеуге үйретеді.</p>
	<p>Қоректену</p> <p>Тақырып: Ыдырау үдерістері. Ас қорыту ферменттерінің әсері. Ас қорытудағы</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Жасампаздық және жаңашылдық</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Денсаулық және әл-ауқат:ас қорыту процестері мен ферменттердің рөлін түсіну оқушыларға денсаулық пен әл-ауқатты сақтау үшін дұрыс тамақтанудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Олар дұрыс ас қорыту ағзаның дұрыс жұмыс істеуі үшін қажетті қоректік заттар мен энергияны қамтамасыз ететінін сіңіре алады. 2.Табиғатты құрметтеу: ыдырау процестерін зерттеу оқушылардың назарын жердегі

	<p>ферменттердің маңызы. Сіңіру және бөліп шығару. Оқу мақсаттары: Адамның ас қорыту жолдарындағы үдерістерді сипаттау. Ас қорыту үдерісіндегі органикалық заттар мен сәйкес ферменттердің арасындағы байланысты орнату</p>	<p>Бірлік және ынтымақ</p> <p>Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік</p>	<p>тіршілікті қамтамасыз етудегі табиғаттың рөліне аударуы мүмкін. Олар органикалық заттардың ыдырауы сияқты табиғи процестердің экожүйенің ажырамас бөлігі екенін және табиғаттағы тепе-теңдікті сақтау үшін маңызды екенін түсінуі мүмкін.</p> <p>3. Ғылыми білімнің құндылығы: ас қорыту ферменттері мен ас қорыту процестерін зерттеу оқушылардың ғылыми ойлауын дамытуға ықпал етеді. Олар ғылыми білімнің әлемдегі әртүрлі құбылыстарды, соның ішінде адам ағзасында болатын процестерді түсіндіруге және болжауға қалай көмектесетінін түсіне алады.</p> <p>4. Салауатты өмір салты үшін жауапкершілік: ас қорыту ферменттерінің ас қорытуға әсері туралы білу оқушыларды өз өмір салты үшін жауапкершілікті қабылдауға шабыттандыруы мүмкін. Олар денсаулығы мен әл-ауқатын сақтау үшін дұрыс диетаны таңдаудың маңыздылығын түсінуі мүмкін.</p> <p>5. Әртүрлілікті құрметтеу: ас қорыту процестерін зерттеу оқушыларға мәдени және аспаздық дәстүрлердің әртүрлілігін құрметтеуге үйрете алады. Олар әртүрлі мәдениеттердің тағам дайындау мен тұтынудың өзіндік ерекше әдістері бар екенін және олардың барлығы адамзаттың мәдени мұрасында маңызды рөл атқаратынын түсінуі мүмкін.</p> <p>Мысалы:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адамның қандай құндылықтары ас қорыту процестерін және ас қорыту ферменттерінің рөлін түсінумен байланысты? 2. Дұрыс ас қорыту және дұрыс тамақтану сіздің жалпы әл-ауқатыңыз бен өмір сүру сапаңызға қалай ықпал етеді? 3. Тамақ дайындау мен тұтынудың әртүрлі мәдени тәсілдерінен қандай сабақ аламыз және бұл әртүрлілікті құрметтеумен қалай байланысты? <p>Сабақта оқушылар ас қорыту ферменттерінің әсеріне және олардың ас қорытудағы маңызды құндылықтарын дамытуға ықпал етеді. Олар дұрыс тамақтану мен ас қорытудың денсаулық үшін маңыздылығын түсінеді, олардың денсаулығы үшін жауапкершілікті дамытады.. Базалық құндылықтар оқушыларға салауатты өмір салтын ұстануға және қоғамдық денсаулыққа жағымды үлес қосуға көмектеседі.</p>
--	---	--	---

Жалпы орта білім беру деңгейі бойынша
Құндылыққа бағдарланған білім беруді пән мазмұны арқылы қалыптастыру
жолдары

Жалпы орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді қалыптастыру оқу пәндерінің мазмұнына құндылықтарды интеграциялауды, пәнаралық жобаларды қолдануды, сыни ойлауды дамытуды, заманауи технологияларды белсенді пайдалануды және білім алушылардың жеке мүдделерін қолдауды қамтитын жан-жақты тәсілді талап етеді. Оқу сапарлары мен экскурсияларды ұйымдастыру білім алушылардың жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды терең түсінуіне және игеруіне ықпал етеді. Білім алушылардың жеке басының жан-жақты дамуына ықпал етіп қана қоймай, оларды қазіргі қоғамда оның дамуы мен өркендеуіне елеулі үлес қоса алатын белсенді, жауапты және саналы өмірге дайындайды.

Жалпы орта білім беру деңгейінде құндылыққа бағдарланған білім беруді оқу процесінде қалыптастыру жолдары ұсынылады.

*Абай облысы. Семей қаласының «Жарқын» жалпы орта білім беру мектебінің
Биология пәнінің мұғалімі, директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Каришбаева Лаура Толегеновнаның тәжірибесінен*

<p>10-11 сынып</p> <p>Биология пәні</p>	<p>Экология және адам іс-әрекетінің қоршаған ортаға әсері</p> <p>Тақырып: Ғаламдық жылыну: себептері, салдары және шешу жолдары.</p> <p>Модельдеу «Климаттың ғаламдық жылынуын компьютерлік модельдеу»</p> <p>Оқу мақсаттары: Мүмкін болатын климаттың жаһандық жылыну</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p>	<p>«Экология негіздері» тарауында экологияның қазіргі жағдайына тоқтала келіп, қазақ халқының бар өмір салты табиғатпен тағдырлас болғанын және өзін сол табиғаттың туындысы деп ұғынып, оның байлығын, тазалығын сақтау қажеттілігі жайында нақты материалдар арқылы оқушылар адамдардың кейбір жөнсіз іс-әрекеттерінің негізінде ауаның ластанып, топырақтың су мен жел эрозиясына ұшырайтындығын түсініп, экологиялық білім алады.</p> <p>Мысалы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ғаламдық жылыну неге әкеп соғуы мүмкін? - Жылыжай эффектісі деген не? - Қалай ғаламдық жылынды азайтуға болады? <p>Климаттың өзгеруі мен урбанизация жағдайында биоәртүрлілікті сақтау және экожүйелерді қалпына келтіру бойынша жаһандық күш-жігер қандай қиындықтар мен мүмкіндіктерді білдіреді?</p>
---	--	-----------------------------------	--

	салдарын болжау		Бұл сұрақтар оқушыларға экологиялық процестер мен денсаулық, әл-ауқат, мәдени мұра және болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілік сияқты адами құндылықтар арасындағы байланысты көруге көмектеседі.
	<p>Координация және реттелу</p> <p>Тақырып: Инсулин және эстроген мысалдарында гормондардың нысана-жасушаларға әсер ету механизмі. Оқу мақсаттары: Гормондардың әсер ету механизмін түсіндіру</p>	<p>Әділдік және жауапкершілік</p> <p>Жасампадық Жаңашылдық</p>	<p>Гормондардың жасушаларға әсер ету механизмі гормонның түріне және оның жасушалардағы рецепторларына байланысты әр түрлі болуы мүмкін. Инсулин мен эстрогеннің әсер ету мысалдары:</p> <p>1. Инсулин: Әсер ету механизмі: Инсулин-қандағы глюкоза деңгейін реттейтін гормон. Ол жасушалардағы инсулин рецепторымен байланысады. Инсулиннің әсер ету механизмін түсіну оқушыларға дұрыс тамақтану мен денсаулыққа қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Олар инсулиннің қандағы қантты қалай басқаратынын және оның жетіспеушілігі немесе дұрыс қолданбауы қант диабеті сияқты ауыр ауруларға қалай әкелетінін ұғындырады.</p> <p>2. Эстроген: Эстрогендердің әсерін түсіну оқушыларға қыз баланың ұрпақты болу жүйесінің денсаулығының маңыздылығын түсінуге көмектеседі. Олар қыз балалардың биологиясын жақсы түсінуге және бағалауға, қоршаған ортадағы қыз баланың денсаулығына қамқорлық жасауға көмектеседі.</p> <p>Бұл тақырыптарды зерттеу оқушыларға өз дене бітімін, ағзасын құрметтеуге, гормоналды жүйенің тепе-теңдігі мен күтімінің маңыздылығын түсінуге және жыныс биологиясындағы айырмашылықтарды құрметтеуге және түсінуге көмектеседі.</p> <p>Инсулин және эстроген сияқты гормондардың жасушаларға әсер ету механизмін түсіну оқушыларға бірқатар құндылықтарға тәрбиелейді:</p> <p>1. Денсаулық және өзін-өзі күту: - Эндокриндік жүйенің дұрыс жұмыс істеуінің маңыздылығын және бұл процестегі гормондардың рөлін түсіну оқушыларға денсаулығына қамқорлық жасаудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі.</p> <p>Инсулиннің қандағы қантты қалай реттейтінін немесе эстрогеннің қыздардың ұрпақты болу жүйесіне қалай әсер ететінін білу оқушыларды</p>

		<p>Бірлік және ынтымақ</p>	<p>салауатты өмір салтын ұстануға және денелеріне күтім жасауға ынталандырады.</p> <p>2. Эмпатия және айырмашылықтарды түсіну: - Бұл процестерді зерттеу оқушыларға эмпатияны дамытуға және адамдар арасындағы айырмашылықтарды түсінуге көмектеседі.</p> <p>3. Ғылыми ойлау және сыни ойлау: - Гормондардың әсер ету механизмдерін зерттеу аналитикалық ойлауды және күрделі биологиялық процестерді түсінуді қажет етеді. Бұл оқушылардың ғылыми ойлауын және олардың ақпаратты сыни тұрғыдан талдау қабілетін дамытуға ықпал етуі мүмкін.</p> <p>4. Әртүрлілікті құрметтеу: - Әртүрлі гормондардың ағзаға қалай әсер ететінін түсіну биологиялық процестердегі әртүрліліктің және адамдар арасындағы жеке айырмашылықтардың маңыздылығын көрсетеді. Бұл айырмашылықтарды құрметтеуге және инклюзивті ортаны қолдауға ықпал етуі мүмкін. Осылайша, гормондардың жасушаларға әсер ету механизмін зерттеу оқушылардың биология туралы білімдерін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар олардың жеке дамуына және денсаулыққа қамқорлық, эмпатия және әртүрлілікті құрметтеу сияқты құндылықтардың қалыптасуына ықпал етеді.</p> <p>Мысалы:</p> <p>1. Гормоналды жүйенің қызметі бұзылған кезде қандай аурулар туындауы мүмкін? - Бұл мәселе денсаулыққа қамқорлық жасаудың маңыздылығы және жеке және кәсіби мақсаттарға жету үшін дененің дұрыс жұмыс істеуінің маңыздылығы туралы талқылауды көтереді.</p> <p>2. Гормоналды жүйенің бұзылуына тап болған адамдарда қандай эмоциялар болуы мүмкін? Бұл сұрақ ұқсас мәселелерге тап болғандар үшін қолдау мен түсінудің маңыздылығы туралы, сондай-ақ эмпатия мен адамдар арасындағы айырмашылықтарды түсіну қажеттілігі туралы ойлауға ықпал етеді.</p>
--	--	----------------------------	--

ҚОРЫТЫНДЫ

Қоғамда кездесетін мәселелерді шешуде білім беру ұйымдарында ең бірінші тәрбие мен оқыту процесін және қоғамда қабылдаған құндылықтармен сусындаған білікті азаматты тәрбиелеуге мән беріледі. Бұл тұрғыда «он жылдан кейінгі өміріңді ойласаң ағаш отырғыз, бір ғасырды ойласаң адам өсір» деген ұғымның дұрыстығы дәлелді.

Сондықтан мәселелерді шешуде құндылыққа бағдарланған білім беру бүгінгі күні маңызды болып тұрғаны белгілі. Жеке тұлғаның мінез-құлқындағы жағымды өзгерісті оның өмірі арқылы арнайы жүзеге асыру процесі ретінде өмірлік мақсатқа жету үшін құндылықтарды пайдаланады. Өйткені құндылықтар жеке тұлғаның мінез-құлқының дұрыс бағытта болуын қамтамасыз ететін негізгі элементтердің бірі. Осыған байланысты әлемде жеке тұлға бойына құндылықтарды сіңіру, оларды құндылыққа бағыттап тәрбиелеу алдыңғы қатарға шығарылды.

Адамға адам болу құндылығын беретін «білім» ғана емес, сонымен бірге сана, ар-ождан, жанашырлық сияқты экзистенциалды сипаттамалар, сондай-ақ олар тәрбиелейтін және сусындататын адамгершілік құндылықтар мен ізгіліктер. Әрбір отбасы өз балаларын жақсы адамгершілік құндылықтары қалыптасқан, адал азамат, қоғамда құрметті тұлға ретінде тәрбиелегісі келеді. Ата-аналар мен педагогтер «Біз қандай баланы тәрбиелегіміз келеді?» деп, бұл сұрақты өзіне қойып отыруы тиіс. Ол табысты адам ба? Ол жауапты адам ба? Өзіне сенімді ме, жоқ па? Ол Отан мен ұлт үшін жақсы адам ба? Әлде бақытты адам болу жеткілікті ме? Осы сұрақтардың жауаптары ата-аналар мен педагогтердің балаларынан көргісі келетін құндылықтарды айқындайды.

Құндылық адамды басқа тіршілік иелерінен ерекшелендіретін, адамды адам ететін және адамдардың мінез-құлқын қалыптастыратын қасиеттерді қамтитын сенімдер жиынтығы.

Құндылықты «ұлттың әлеуметтік, мәдени, экономикалық және ғылыми құндылықтарын қамтитын материалдық және рухани элементтердің жиынтығы» деп те анықтауға болады. Құндылықтар тәжірибесі сіңген қоғам – салауатты қоғам ретінде өміршең және осындай қоғамда ешқандай алауыздықтың болмайтындығын дәлелді.

Құндылыққа бағдарланған білім беру, құндылықты арттыратын әрекет, ол құндылықтарды нақты беру деп аталады. Құндылықтарға бағдарланған білім берудің өмірлік маңызы зор. Құндылықтарға бағдарланған білім беру балалардың әлеуметтік дағдыларына және оқу жетістіктеріне жағымды әсер етеді. Құндылықтарға бағдарланған білім беруде құндылықты іске асыру, құндылықты түсіндіру, құндылықты талдау, моральдық пайымдау, мінез-құлық тәрбиесі, азаматтық және адамгершілік тәрбиесі түріндегі тәсілдерді тиімді қолдану маңызды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» атты үшінші отырысында сөйлеген сөзі 2024 жылғы 15 наурыз
<https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-ulttyk-kuryltaydyn-adal-adam-adal-enbek-adal-tabys-atty-ushinshi-otyrysynda-soylegen-sozi> (Сайт 26.06.2024 ж. күні қаралды)
2. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать: Учебное пособие. – 7-е изд., доп. - Алматы, 2012. – 355 с.
3. https://cdogloria.edu.yar.ru/dokumenti/innovatsionnaya_deyatelnost_i_p_edagogicheskie_inno.
4. Шемшурина А.И. Аксиологический подход в воспитании школьников // Этическое воспитание. № 2.– 2011
5. Кочкина А. Е. Формирование нравственных качеств личности в традиционной системе воспитания (на примере Японии) : дис. ... канд. пед. наук. – Карачаевск, 2005. – 178 с.
6. Мазевская А. Е. Процесс формирования нравственных качеств личности в Японии : монография. – Saarbrücken, Germany : LAP Lambert, 2016. – 123 с
7. Жуков, В.И. Семья и семейное воспитание. Кросс-культурный анализ на материале России и США,РГСУ, 2009 г.
8. <https://meschool.ru/poleznoe/osobennosti-vospitaniya-detey-v-ssha/>
9. <https://m-mcfaul.livejournal.com/14939.html>
10. Ли Ц. Культурные основы обучения. Восток и Запад. М.,2021.
11. Любжин А. И. «И вместе им не сойтись?» Рецензия на книгу: Цзинь Ли. Культурные основы обучения. Восток и Запад // Вопросы образования. 2016. № 1. С. 274–28
12. <http://ztjy.people.cn/n1/2023/0904/c457340-40070228.html>
13. А. ARSLAN & А. Н. ULAŞ Değer Odaklı Aile Eğitim Programına Yönelik Ebeveynlerin Çocuklarının Kazanmalarını İstedikleri Kök Değerlerin Belirlenmesi.2021.
14. Çengelci, T., Hancı, B., & Durmuş, Ç. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri, Değerler Eğitim Dergisi, 11(25), 33-56.

15. Köylü, M. Küresel bağlamda değerler eğitime duyulan ihtiyaç. içinde Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1. baskı, ss. 287-311). İstanbul: Dem Yayınları. 2007.
16. Özdaş, F. Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ. 2013.
17. Yeşiltaş, P. D., & Taş, A. M. Okul müdürlerinin değer ve değer kazanımına ilişki görüşleri (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi). Konya. 2015.
18. https://dergipark.org.tr/en/download/article_file/
19. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/830940>
20. Щипанова Д. Е., Меренков А. В., Ценностные ориентиры субъектов воспитательного процесса в образовательной организации //Методические рекомендации ГАОУ ДПО СО «Институт развития образования», 2019
21. <https://fioco.ru/Media/Default/Documents/.pdf>
22. Треушников И. А. Приоритеты духовного развития российского общества // Вестник Российского университета кооперации. 2012. № 4 (10). С. 136–141.
23. Караев Ж. А., Чокушева А. И., Кобдикова Ж. У. Теоретико-методологические основы развития среднего образования.- Білім-Образование, №1, 2023.- 34 с
24. Танирбергенова, А. Ш. Біртұтас тәрбие бағдарламасы: зерттеулер мен іске асыру тетіктері [Мәтін] // «Білім» ғылыми-педагогикалық журналы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2023. – №3. – Б. 143-1 <https://doi.org/10.59941/2960-0642-2023-3-143-156> (Сайт 26.06.2024 ж. күні қаралды)
25. Ильин, Е.П. Мотивация и мотивы. / Е.П. Ильин // Серия «Мастера психологии». – СПб. : Изд-во «Питер»., 2000. – С. 262.

ҚОСЫМША

1-қосымша

*Астана қаласы әкімдігінің №73 мектеп-лицейінің тарих пәні мұғалімі
Ұзақбайқызы Гүлназияның тәжірибесінен*

Тарихи құндылықтарды оқыту арқылы отаншылдық сана сезім және руханият жетістіктерін білім алушылардың бойларына сіңіру – тарихи білім берудің алғы шарты болып табылады.

Сабақ барысында негізгі білім құндылыққа бағытталған белсенді әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асады. Сабақтың соңында білім алушылардың Қазақстан мүддесін қорғауға, отансүйгіштік қасиеттерін дамытуға бағытталған шығармашылық жұмыстар арқылы шыңдау жүзеге асырылады. Білім алушылар өз ойлары мен көзқарастарын ортаға салып бөлісуге мүмкіндік алады, көшбасшылық қасиеттері мен тұлғалық ерекшеліктері сипатталатын қырлары ашылады. Сабақта құндылыққа бағдарланған білім беру әдістері жүзеге асырылады. Сабақ тәуелсіздік және Отаншылдық, заң мен тәртіп, әділдік және жауапкершілік құндылықтарына бағытталған.

Бөлім	9.4. Қазақстан Республикасының дамуы (1997 жылдан бастап бүгінгі күнге дейін)	
Педагогтің Т.А.Ә	Ұзақбайқызы Гүлназия	
Күні 23.04.2024ж		
Пәні:Қазақстан тарихы	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сынып: 9 Г		
Сабақтың тақырыбы	Астана – Тәуелсіз Қазақстанның астанасы. Зерттеу сұрағы: Астананы көшіру неліктен ұтымды стратегиялық шешім болып табылды.	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	9.3.1.11 Астананы жаңа Қазақстанның өркендеуінің нышаны ретінде айқындау	
Сабақтың мақсаты:	<i>Тәуелсіздік және Отаншылдық, Заң мен Тәртіп, Әділдік және Жауапкершілік құндылықтары</i> жүзеге асырылады: Астана қаласы Қазақстанның бас қаласы ретінде таңдалуын анықтайды; Астана қаласының жаңа Қазақстанның өркендеуіне талдау жасайды; Астана тарихының құндылығына баға береді; Қазақстан мүддесіне қызмет етуге ұмтылу; Салауатты өмір салтын ұстану; Шешім қабылдай білу және жауапкершілікті сезіну;	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
------------------------	--------------------	------------------	---------	-----------

<p>Сабақтың басы 2 минут</p> <p>3 минут</p>	<p>1.Ұйымдастыру: Сәлемдесу. Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру. Оқушыларды астана аттары бойынша 3 топқа бөлу «Қартаны сөйлет» айдары бойынша сыныпта Астана қаласы тақырыбында суреттер топтамасы мен пікірді ұсынып, оқушыларға төмендегідей сұрақ қойылады:</p> <p>- Суреттерде бас қаламыз қандай тарихи кезеңдері қалай суреттелген? - Бүгінгі тақырыпта қандай тарихи оқиғаларға тоқталамыз? Болжамдарын негіздейді. Оқушылар жауаптары тыңдалып болған соң, осы сабақта басты зерттелетін мәселеге ойларын шоғырландыруға назар аударылады. Жаңа сабақтың тақырыбы ашылады, сабақ мақсаты таныстырылады.</p>	<p>Оқушылар суреттер топтамасын бойынша берілген сұрақтарға жауап береді, оқушылар бір-бірінің жауаптарын тыңдап, толықтырады.</p>	<p>Мұғалімнің мадақтау сөздері <i>Тамаша! Жарайсың! Өте жақсы</i></p> <p>Дескриптор: - сұрақтарға оқыған деректері бойынша жауап айтады.</p>	<p>суреттер</p>								
<p>Сабақтың ортасы 15 минут</p> <p>10 минут</p> <p>7 минут</p>	<p>Зерттеу және талдау Зерттеу сұрағы: Астананы көшіру нәліктен ұтымды стратегиялық шешім болып табылды. Анықта. (жеке жұмыс) Астана тарихы туралы бейнематериалмен танысып болған соң, ұсынылған шағын мәтіннің мазмұнына қарай сюжеттік кестені толтырады.</p> <table border="1" data-bbox="277 1384 871 1536"> <tr> <td>Н е?</td> <td>Қ ашан?</td> <td>Қ алай?</td> <td>Не ліктен?</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>Оқушыларға сюжеттік кестені толтыру кезінде түсінікті болуы үшін төмендегі сұрақтарды ұсынуға болады.</p> <p>«Зерттейік,талдайық,бөлісейік!» әдісі-топтық жұмыс 1 топ:ҚР Астанасының ауысу себептері 2 топ:Серпінді елдің сәулетті Астанасының ерекшеліктері 3 топ: «SCORE» әдісі Астананы жаңа Қазақстанның өркендеуінің</p>	Н е?	Қ ашан?	Қ алай?	Не ліктен?					<p>Бейнема териал бойынша оқушылар есте қалған тарихи оқиғалар мен сыныптық талқылау жүргізеді</p> <p>Астананы туралы бейнематериал мен танысады, мәтінмен жұмыс жасайды;</p> <p>Оқушылар</p>	<p>ҚБ: «Екі жұлдыз,бір ұсыныс»- өзара бағалау</p>	<p>Тақырыптық бейнема териал https://www.youtube.com/watch?v=xLX1o16ZOYI</p> <p>Тірек-</p>
Н е?	Қ ашан?	Қ алай?	Не ліктен?									

тарихи құндылығын анықтау		<p>Астананы жаңа Қазақстанның өркендеуіне талдау жасайды; «SCORE» әдісі бойынша Астана тарихінің құндылығын анықтайды.</p> <p><i>Жұптар</i> Астананың көшірілуінен Қазақстанның экономикалық, саяси, мәдени, демографиялық салалардағы өзгерістердің тиімді, тиімсіздігін анықтайтын факті келтіру</p> <p>Оқушылар</p>	<p>Дескриптор -ҚР Астанасының ауысу себептерін анықтайды; - Астананың ерекшеліктерін сипаттайды; -Астананы жаңа Қазақстанның өркендеуінің тарихи құндылығын анықтайды;</p> <p>ҚБ: «Ең ұтымды жауап»-өзара бағалау</p> <p>ҚБ: «Өзін-өзі бағалу»</p> <p>Дескриптор - Елорданы Алматыдан Ақмолаға көшірудің басты себептерін атайды;</p>	<p>сыз балар</p> <p>Тақырыптық кесте</p> <p>Қ парағы</p>						
<p>Symptom (симптомдар)</p> 	<p>Сұрақтарға жауап беріңіз:Мәтінде қай қала туралы баяндалады.</p>									
<p>Cause (себептері)</p> 	<p>Неліктен астана Алматыдан Астанаға көшірілді ?Дәлелдеме келтіре аласыз ба?</p>									
<p>Outcome (нәтижелер)</p> 	<p>Астана қаласы несімен құнды?</p>									
<p>Resource (ресурстар)</p> 	<p>Астана қаласының ерекшеліктері қандай?</p>									
<p>Effect (әсер)</p> 	<p>Астананың Қазақстан тарихында алатын орны қандай?</p>									
<p>Жұптық жұмыс Астананың көшірілуінен Қазақстанның экономикалық, саяси, мәдени, демографиялық салалардағы өзгерістердің тиімді, тиімсіздігін анықтайтын факті келтіру</p> <table border="1"> <tr> <td><i>Экономикалық</i></td> <td><i>Саяси</i></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td><i>Мәдени</i></td> <td><i>Демографиялық</i></td> </tr> </table>		<i>Экономикалық</i>	<i>Саяси</i>			<i>Мәдени</i>	<i>Демографиялық</i>			
<i>Экономикалық</i>	<i>Саяси</i>									
<i>Мәдени</i>	<i>Демографиялық</i>									

	<div data-bbox="277 152 917 235" style="border: 1px solid black; height: 37px; width: 401px;"></div> <p style="text-align: center;">«Шығармашылық жұмыс»</p> <p>Мәңгілік Ел мен Қазақ Елі монументі, ЭКСПО ғылыми қалашығы жас астананың символы сияқты. Ал Астананың орталық мешіті мен Хазірет Сұлтан мешіті шаһардың рухани орталық болып қалыптасқанының айғағы. Содан кейін, Бәйтерек монументі мен Бейбітшілік және келісім сарайы бар. Бұлар да қазақстандықтар мен шетелдіктер үшін ең бір тамаша орындардың бірі. Ақорда мен Хан Шатыр, қаланы қоршаған жасыл желек ше? Бұлар да астана көркіне көрік қосып, мәдени астана деген дәрежесін тереңдететін мәдениет символдары.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рафт жазу; 2. Синквейн- 5 жолды өлең жазу; 	<p>Елорданы Алматыдан Ақмолаға көшірудің басты себептерін анықтап, Қазақстанның өркендеуінің нышаны болғандығын дәлел жазады</p> <p>Оқушылар өз таңдауы бойынша тапсырмаларды орындайды.</p>	<p style="text-align: center;">-</p> <p>Астана жаңа Қазақстанның өркендеуінің нышаны болғандығын дәлелдейді.</p> <p>Дескриптор:</p> <p>Рафт жазу үшін: Рель: оқушы, қала тұрғыны, қала қонағы ретінде..</p> <p>Аудитория: Достарына, қонақтарға, қала әкіміне..</p> <p>Форма: ашық хат, жолдау, алғыс хат..</p> <p>Тақырып: <i>таңдау өз еріктерінде</i></p> <p>5 жолды өлең: Тақырыбы: «Астана- әсем қала»</p>	
--	---	--	---	--

<p>Сабақтың аяғы 5 минут</p>	<p>Сабақты қорытындылау https://learningapps.org/25052916 Кері байланыс. «Білім қоржыныма салдым» Астананы көшіру ұтымды стратегиялық шешім болып табылды, оған мысал</p>	<p>Оқушы тақырып бойынша не білдім, нәтижеге қол жеткізе алмаған себебін анықтайды, ұсыныс жасайды;</p>	<p>Дескриптор арқылы мұғалім бағалайды.</p>	<p>https://learningapps.org/25052916</p>
<p>2 минут</p>	<p>Астана қаласының тұрғыны ретінде ұсынысым.....</p> <p>Сабақта нәтижеге қол жеткізе алмадым.....</p> <p>Үйге тапсырма «Астана - Қазақстанның бет- келбеті» деген тұжырыммен келісесіз бе? деген сұраққа өз тұжырымын келтіреді</p>			<p>A4 парағы</p>

Мазмұны

	Кіріспе.....	3
1	Инновациялық оқыту мен тәрбиелеудің құндылық тәсілі мен принциптері	5
2	Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша халықаралық және отандық тәжірибе	14
3	Оқу-тәрбие процесіне құндылыққа бағдарланған білім беруді енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар	36
	Қорытынды.....	77
	Пайдаланған әдебиеттер тізімі.....	78
	Қосымша.....	80

ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАҒДАРЛАНҒАН БІЛІМ БЕРУДІ ЕНГІЗУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Басуға 17. 06.2024. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 10.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8, «Алтын Орда»
БО, 15-қабат